

JONGE ZANGERS

Deel 3

Het levenseinde en de verwachting van:

- * Hendrikje de Wit
- * Maria Johanna Molendijk
- * Een Godgeheiligd zaad
  - * Adriana Mijs
- * Pieter Hoogesteger
- * Pieter de Waal

Samengesteld door

Joh. Westerbeke

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2002

Inhoud

Toelichting

1 *Hendrikje de Wit (1858-1881)*

- 1.1 Veel met ziekten te kampen
- 1.2 Maak u op, word verlicht
- 1.3 Maar de Heer zal uitkomst geven
- 1.4 Nog één versje
- 1.5 De begrafenis van Hendrikje
- 1.6 Naschrift

2 *Maria Johanna Molendijk (1868-1883)*

- 2.1 Die Mij vroeg zoeken, zullen Mij vinden
- 2.2 Een geopende genadetroon
- 2.3 Uw heilzon is aan 't dagen
- 2.4 De laatste dagen
- 2.5 Haar sterven en begrafenis
- 2.6 Naschrift

3 *Een Godgeheilgd zaad*

- 3.1 Voorgeschiedenis
- 3.2 Laat de kinderkens tot Mij komen
- 3.3 Naschrift

4 *Adriana Mijs (1835-1847)*

- 4.1 Al vroeg indrukken
- 4.2 Laat de kinderkens tot Mij komen
- 4.3 Een jonge zangeres
- 4.4 Naschrift

5 *Pieter Hoogesteger (1875-1887)*

- 5.1 Een onrustige jongen
- 5.2 Uw heilzon is aan 't dagen
- 5.3 Een Voorbidder in de hemel

6 *Pieter de Waal (1734-1754)*

- 6.1 Zelf gekozen wegen
- 6.2 In 'Het hanegekraay'
- 6.3 De gevangene op 's *Gravensteen*
- 6.4 Ik was in de gevangenis en gij hebt Mij bezocht
- 6.5 Een opmerkelijke zondag
- 6.6 De laatste nacht
- 6.7 De roede gekust

Copyright: 1999
Uitgeverij Middelburg
't Zanddorp 2
4335 AJ Middelburg, tel. (0118) 62 54 72
ISBN90-74557-11-2

Toelichting

Uit de verschijning van een derde deel van *Jonge Zangers* blijkt wel dat er toch nog vraag is naar deze lectuur. Niet alleen bij de jongeren, maar ook bij de ouderen, die in het verleden nog wel eens van de wegen Gods hebben horen vertellen.

Het tweede deel was nog maar kort verschenen toen er alweer voldoende stof beschikbaar kwam voor een derde. Ook dit derde deel is in hoofdzaak een bewerking van bestaande boekjes, die in de meeste gevallen na het begin van deze eeuw niet meer herdrukt zijn.

Gelukkig is er dus nog vraag naar, maar we moeten ons wel afvragen: "Waar is dit *leven* toch gebleven?" Die op de rol zijn geschreven zullen er zeker uitgehaald worden, maar het wordt toch zo spaarzaamlijk gevonden. En waar het nieuwe leven nog gevonden wordt, ligt het meestal bedekt, zodat er dikwijls weinig verschil gezien wordt met hen die nog geheel hun eigen weg gaan.

Verschillende jaren geleden kwamen we regelmatig bij een oude vriendin, Jaantje Maat uit Nieuwdorp, die vroeger in het gezin van Jane Witte-Welleman wat hulp had verleend. Deze Jane Welleman kon vertellen over de wegen die de Heere met haar gehouden had en als ze dit deed, dan zocht ze ook nuttig te zijn voor de personen die bij haar waren.

Nu was Jaantje Maat in die jaren uit de Gereformeerde Kerk gehaald. Ze was in het begin werkelijk met touwen der liefde getrokken en had de Persoon van de Heere Jezus in Zijn Woord zien schitteren en blinken. Toch moest ze ervaren dat ze de toepassing van deze Persoon zo moest missen. Daar haakte Jane Welleman dan op in, door te zeggen:

*"En Jezus roept
En Jezus lokt
En Jezus vrijt,
Om 't ja-woord
Voor de eeuwigheid."*

Ze kon de zoekende zielen toch zo uitlokken. De eerste jaren mocht Jaantje Maat in het licht wandelen, maar in haar ouderdom kwamen de dagen van duisternis en vele bestrijdingen. Op het einde van haar leven is ze toch behouden aangekomen, net zoals Christen uit Bunyans *Christenreis*, die door Hoop ondersteund werd.

Zouden er dan misschien tóch nog jongeren zijn, die het leven bij zichzelf niet kunnen vinden en die het zoeken in zichzelf moe geworden zijn? Bij wie het, omdat ze met al hun werken, zoeken en roepen, niet één stap vooruit komen, een innerlijke verzuchting geworden is: "Is er dan nog een middel?"

Wanneer dat Middel aangewezen of geopenbaard wordt, dan is dat al een groot wonder. Maar het zal een nog groter wonder worden, wanneer die Persoon gevonden wordt en wanneer de zondaar door het geloof het eigendom van de getrouwe Zaligmaker wordt. Daarom roepen we de hiernaar *zoekenden* onder onze jongeren toe:

*"Gij, die God zoekt in al uw zielsverdriet,
Houdt aan, grijpt moed, uw hart zal vrolijk leven;
Nooddruftigen, veracht Zijn goedheid niet;
Nooit zal Hij Zijn gevangenen begeven"*

(Psalm 69 vers 13)

Als we iets van de noodzakelijkheid gaan zien om Hem te leren kennen, dan kan het niet uitblijven of we zullen ook al het mogelijke doen om anderen hiervoor in te winnen.

Vandaar ter afsluiting de geschiedenis van een *jonge zanger*, een hoornblazer, uit de Eerste Wereldoorlog, die alle mogelijke moeite deed om zijn vrienden in te winnen, door *stervende liefde*. Hij mocht enigszins in de voetstappen gaan van de Opperste Herder der schapen, Die door Zijn dood het leven verwierf voor Zijn volk.

Een kolonel had in zijn regiment een kleine hoornblazer. Hij had opgemerkt dat deze jongen eigenlijk te zwak was om in dienst te zijn, maar hij was in 'dienst geboren'. Zijn vader was als beroepssoldaat gestorven en zijn moeder stierf een half jaar daarna van verdriet.

Nu had de kolonel ook opgemerkt dat er onder de soldaten een verre gaande agressie was. Daarom waarschuwde hij dat de eerstvolgende overtreding met stokslagen gestraft zou worden.

Korte tijd daarna werd op een morgen gemeld dat de schietschijven op de grond geworpen en beschadigd waren. Na een kort onderzoek bleek dat deze daad uitgevoerd was door een of meerderen uit de tent, waarin ook de hoornblazer was ingekwartierd. Onmiddellijk kwamen allen uit die tent onder arrest, om door de krijgsraad ondervraagd te worden. Maar de schuldige meldde zich niet.

De kolonel sprak toen: "Wanneer één van jullie naar voren komt om als een man zijn straf te dragen, dan zijn de anderen vrij. Zo niet, dan blijft er niets over dat jullie allen de straf dragen en ieder tien slagen ontvangt met de karwats."

Na enkele minuten van bedenken, onder een doodse stilte, kwam er één naar voren. Het was de kleine hoornblazer! Hij kwam enkele stappen naar voren, heel bleek, maar met een vastberaden trek om zijn mond en een besliste blik in zijn ogen. "Kolonel", zei hij, "u hebt uw woord gegeven, dat als er één naar voren komt om de straf te ontvangen, de anderen vrijuit gaan. Ik ben daartoe bereid en verzoek de straf te mogen ontvangen."

Eén ogenblik was de kolonel verrast, maar direct daarna rees een woedende boosheid in hem op en hij zei tegen de anderen: "Zijn jullie allen zulke lafaards, om deze jongen voor jullie misdaad te laten lijden. Dat hij onschuldig is weten jullie net zo goed als ik." Maar zij bleven allen nors voor zich uitkijken, zonder één woord uit te brengen.

Nooit had de kolonel voor zo'n pijnlijke zaak gestaan. Maar omdat hij zijn woord moest houden, gaf hij met een zeer bezwaard hart bevel om de straf uit te voeren. De anderen kregen bevel om getuige te zijn!

Dapper stond de jongen daar met zijn ontblote rug. Eén, twee, drie slagen vielen. Bij de vierde slag kwam er een zucht van de bleek geworden lippen. Maar vóór de vijfde slag viel, klonk er een harde schreeuw uit de groep gevangenen. De schuldige sprong naar voren en greep de karwats, terwijl hij met verstikte, hijgende stem riep: "Stop, stop, kolonel en bind mij in de plaats van hem! Hij heeft het niet gedaan, maar ik ben de schuldige!" Met een vertrokken gezicht sloeg hij zijn armen om de jongen.

Verzwakt keek deze naar de andere soldaat. Met een glimlach sprak hij zachtjes: "Nee, dat niet, laat de kolonel nu zijn woord houden." Toen viel zijn hoofd achterover en verloor hij het bewustzijn.

De volgende dag liep de kolonel naar de ziekentent en vroeg aan de arts: "Hoe gaat het met de jongen." "Het gaat bergafwaarts, kolonel", sprak hij rustig. "Wat?" riep de ander met ontzetting. "Het was gisteren een te harde slag voor zo'n zwak lichaam", antwoordde de arts.

De stervende knaap lag op het kussen en naast hem zat half geknield de misdadiger. De kolonel, die zich ongezien opstelde, schrok van het doodsbleke gezicht. Maar het wonderlijke was, dat de ogen van de jongen lieflijk straalden. Hij sprak ernstig met de ander. Deze liep het zweet met grote druppels van het gezicht, terwijl hij met gebroken stem steeds zei: "Waarom heb je dit toch gedaan, waarom, waarom?" Toen antwoordde de jonge hoornblazer, met zachte stem: "Omdat ik het voor jou op wilde nemen. Ik dacht, wanneer ik dit zou doen, dat je zo zou leren begrijpen, waarom Christus voor zondaren gestorven is."

"Christus wil met zo iemand als ik ben niets te maken hebben, ik ben té slecht," zo sprak zijn makker. Toen zei de ander: "Hij zegt: *Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering*. Hij stierf om slechten te redden, juist hen!" Toen smeekte hij als het ware, met hoog ernstige stem: "Zou de Heere Jezus tevergeefs gestorven zijn? Hij klopt aan de deur van je hart." Daarna viel zijn stem weg..., maar met een tere beweging legde hij zijn hand nog op het voorhoofd van zijn makker en zong:

*"Zoals ik ben en anders niet,
Is 't dat Uw bloed mij redding biedt.
En vraag nu niet waarom, waarom?
O Lam van God, ik kom, ik kom!"*

Er ging een rilling door het hart van hen die dit hoorden. Langzaam verslaptten de armen en het licht doofde in de glanzende ogen. De geest van de jonge hoornblazer was tot God wedergekeerd.

Dit is maar een flauwe afschaduwing van de liefde van Christus, Die Zijn leven gaf voor vijanden. Het is de liefde die nimmermeer vergaat. Geloof en hoop houden op, maar de liefde niet. Zij is sterker dan de dood en is door al de wateren der verdrukking niet uit te blussen.

Voor allen die een beginsel van die liefde hebben leren kennen, is het hier slechts 'een lichte verdrukking, die zeer haast voorbij gaat'!

Middelburg, maart 1999

1 Hendrikje de Wit (1858-1881)

1.1 Veel met ziekten te kampen

Hendrikje de Wit werd geboren op 24 januari 1858 en is in haar Heere en Heiland overleden op 30 oktober 1881. In haar korte leven had ze veel met ziekten te kampen. Ze was nog maar een kind toen ze maandenlang doorlopend koorts had. Daarop kreeg ze mazelen en daarna maandenlang kinkhoest. Toen volgde het ergste: een vreselijke pokziekte bedekte haar hele lichaam met zweren.

Toch behaagde het de Heere om haar telkens weer te herstellen, om haar hier, op jonge leeftijd, rijp te maken voor de grote eeuwigheid. Want na al die ziekten sterkte ze weer aan en had in haar laatste levensjaren een sterk lichaam. Ze was van een zacht en rustig karakter.

De God van uw zaad

Hendrikje was vijf jaar toen het de Heere behaagde om haar vader de ogen te openen voor het eeuwig verderf. Later beschreef hij het sterven van Hendrikje. We zullen hem nu verder aan het woord laten:

"Nadat ik mijn ziel, door Goddelijke genade, aan de volzalige God had overgegeven en Jezus Christus mijn Borg en Zaligmaker mocht noemen, heeft mij ook het gewicht van de eeuwigheid voor mijn vrouw en kind zwaar op het hart gewogen. Hoewel met veel gebrek, heb ik daarom de Heere dagelijks gesmeekt en gebeden, dat Hij de Geest van de bekering aan ons allen mocht schenken.

Later ontvingen wij nog een zoon van onze God, een tweede pand werd ons toevertrouwd. Nu werd het voor mijn gemoed moeilijker; nóg een talent meer om daarvan eens rekenschap te geven. Dit deed mij de troon der genade nog meer bestormen, door in het eenzame en verborgene voor God mijn knieën te buigen.

De Heere gaf mij, arme zondaar, ook vrijmoedigheid om elke morgen bij het ontwaken en 's avonds voor we naar bed gingen, samen te bidden. Hierdoor mochten onze kinderen horen wat er nodig is om getroost te leven en eenmaal zalig te sterven.

Een Hoorder van het gebed

Jaren zijn voorbij, voordat de Heere mij door Zijn belofte liet zien, dat de Heere Jezus door Zijn middelaarsbloed bij Zijn Vader, ook voor de mijnen zou intreden.

Maar de Heere doet alles op Zijn tijd en wil van ons dat wij Hem, zo Hij nog vertoeft, gelovig, wakend en biddend leren verwachten. Ook al blijft de vervulling nog jaren uit.

Laat ons daarom niet inslapen, maar aanhouden als Jakob, totdat de Heere ons zegent. De Heere - Zijn doen is enkel majesteit - had een weg van zware beproeving voor ons.

Hendrikje weer ziek

Hendrikje was tweeëntwintig jaar toen ze een zware hoest kreeg, die enkele maanden duurde. We besloten om toch maar eens naar de dokter te gaan.

Maar in plaats van beter, werd het erger. Toen gingen we naar een andere dokter, maar voor hem was het bijna direct een hopeloos geval. Na acht dagen wilde hij het al opgeven.

Daarna hebben we dokter Oostenga uit Blokzijl geraadpleegd. Ook hij zag het donker in, omdat de kwaal ongeneeslijk scheen. Toch wilde hij zijn best er voor doen. Deze dokter zal ik blijven prijzen en voor hem zal ik ook achting houden zolang mijn bloed door de

aderen loopt. Maar alle hulp en troost van mensen was tevergeefs; het was hopeloos. Het was zo'n treurige toestand voor onze dochter, nog zo jong en in de bloei van haar leven.

Een ieder zie toe

We hebben het gevaar van de ziekte voor haar niet verborgen, omdat we wisten dat ze een ziel had, die geschapen was voor de grote eeuwigheid. We achten het ongelukkige ouders, die dodelijke kwalen weten te verbloemen of met een valse troost zoeken te dekken, totdat de laatste adem is uitgeblazen. Een ieder zie voor zichzelf toe, hoe hij zieken en stervenden aanspreekt. Bedenk toch, dat de mens geschapen is voor de grote eeuwigheid, maar niet voor deze lage, nietige, zondige aarde.

Wat nu gedaan? Er was nog één weg open. De weg naar Gods genadetroon. Gezamenlijk werd het een bidden en pleiten, dag en nacht. Voor de ziel en voor het lichaam. In het openbaar, maar ook ieder apart in het verborgen, of samen met Hendrikje.

Zelfs de kleine Johannes mocht ik opdragen om dit ook te doen, want eendracht maakt macht. Door Gods genade hebben we mogen aanhouden. De Heere gaf antwoord op het gebed, dat Hij de Redder zou zijn, door Zijn eeuwige liefde, majesteit en kracht.

Maar nu kwam het er op aan: was het voor het lichaam of voor de ziel, of voor allebei, want beide waren ze ziek.

De Heere vertoefde, maar sprak aanhoudend door Zijn Woord, dat we Hem zouden verwachten, want Hij zou gewisselijk komen.

Het duurde nog maanden, zodat ik wel duizendmaal twijfelmoedig was. Toch was ik, tot roem van Gods genade, nooit mismoedig. Elke dag gaf God Zijn vertroostende genade, al was het op hoop tegen hoop: "*de HEERE kent degenen die de Zijnen zijn*".

Veel bezoek

Door heel wat vrienden is Hendrikje bezocht en op de Heere geweest. En door velen is ze, met ons, op de vleugelen van het gebed gedragen tot de genadetroon. Vooral de predikant, ds. J.N. Lindeboom, heeft haar altijd getrouw behandeld en vurig voor haar gebeden, zowel in de kerkelijke gemeente als bij haar bed. De Heere vergelde het hem in de opstanding van de rechtvaardigen en de Heere geve hem, door Zijn genade, gedurig het verlorene te zoeken en tot Jezus te brengen.

Ook ouderling A. Visscher heeft haar dikwijls bemoedigd door woorden van Gods vertroostende genade. Ook anderen met hem, die het heil van een onsterfelijke ziel ter harte ging. De Heere geve, dat ze met haar, bij Hem daarboven, ook eenmaal een plaats vinden in het Vaderhuis met zijn vele woningen.

In het verborgen werkzaam

Hoewel ze dag en nacht biddende was, konden we uit haar niet één woord krijgen, wat er in haar binnenste omging. Ze zei nogal eens: "O vader, het is nog donker voor de toekomst, maar ik sterf zo nog niet. Ik zal u en moeder niet vleien dat u blij zou zijn en denken, dat ik naar de hemel ging, terwijl ik in werkelijkheid in de hel voor eeuwig zou wegzinken. Daar hoop ik voor bewaard te blijven. Als ik er gevoel van krijg, dan zal ik het u wel zeggen, maar anders nooit, tegen geen mens."

Er is geen voorbeeld van hoe dikwijls ik haar 's nachts heb horen bidden. Voor mijzelf geloof ik, dat ze dan meestal werkzaam was, wanneer ze niet sliep.

Acht dagen voor haar overlijden dachten we dat er wat verademing kwam. Diezelfde dag kwam broeder Visscher ook nog. Toen hij met haar sprak, was het net of er in haar binnenste leven was. Toch kon ze daar toen nog niet over spreken. Dit duurde nog tot vrijdag. Intussen waakten we 's nachts bij haar.

Ach, werd mijn ziel door U gered

Op vrijdagmiddag begon ze tegen haar moeder te praten: "Moeder, nog een paar dagen en dan is het hier met mij gedaan." Haar moeder kon niets anders zeggen dan: "Kind, kind!"

Diezelfde middag kwam de dokter, die zich verbaasde over de woorden die ze tegen haar moeder gezegd had. "Heeft ze daar een voorgevoel van?" vroeg hij uiteindelijk. Mijn vrouw zei toen: "Ja, en ik heb achting voor haar woorden." Hierop zei de dokter: "Zo zo, weet ze dat, ik denk van nog een dag of drie."

Toen ik 's avonds thuis kwam vroeg ik aan Hendrikje hoe het met haar ging. Ze antwoordde: "Het is nog hetzelfde, nog een paar dagen en dan is het hier met mij gedaan. Deze avond moeten wij zingen, maar ik geef geen versjes op."

Ik zei toen tegen haar: "Wel, dat raadt de duivel je nu weer af." Ze bleef er nog bij en zei: "Nu, ik doe het toch niet."

1.2 Maak u op, word verlicht!

De predikant op bezoek

Diezelfde avond kwam de predikant Lindeboom met ouderling Visscher bij haar binnen. Het was aan haar te zien dat ze blij was met hun komst.

De dominee sprak veel met haar, maar bijzonderheden over wat er in haar binnenste omging kon hij niet gewaar worden. Toch zag hij op haar gezicht iets en hij gevoelde dat er leven in haar ziel was. De dominee zou nog een versje opgeven om te zingen, Psalm 116 vers 2 en 3:

*Ik lag gekneld in banden van den dood,
Daar d' angst der hel mij alle troost deed missen;
Ik was benauwd, omringd door droefenissen;
Maar riep den Heer dus aan in al mijn nood:*

*Och HEER, och, wierd mijn ziel door U gered!
Toen hoorde God; Hij is mijn liefde waardig,
De HEER is groot, genadig en rechtvaardig,
En onze God ontfermt Zich op 't gebed.*

Daarna deed hij nog een hartelijk gebed, gaf haar een handdruk van innerlijke liefde en wenste haar Gods zegen toe. Toen vroeg Hendrikje: "Dominee, als ik zondag nog leef, wilt u dan nog eens aan mij gedenken in het midden van de gemeente?" Nadat hij gezegd had dat hij dit graag zou doen, wenste hij goedenavond en zijn ze samen vertrokken.

Bij het uitlaten spraken ze ineens dat ze een verademing in haar ziel hadden opgemerkt, en daar waren ze samen verblijd mee. Bij het groeten moest ik de predikant nog beloven hem de andere dag te komen vertellen hoe het met haar was.

Geen angst voor de dood

Toen we weer bij haar kwamen was het bijna elf uur. Hendrikje zei toen tegen ons: "U kunt nu wel naar bed gaan." Ook tot haar verloofde die bij haar was zei ze: "Je kunt nu wel naar huis gaan, want ik sterf deze nacht niet en als ik sterf, dan zal ik het je wel zeggen, want ik sterf zo nog niet." Mijn antwoord was: "O, dat weet je niet." Zij vervolgde: "Ja, dat weet ik wel vast, maar ik ben er niet meer bang voor, maar toch sterf ik deze nacht nog niet."

Al gingen we er tegenin, we moesten om aan haar verlangen te voldoen naar bed. Mijn hart was steeds tot God gericht, dat Hij haar onder Zijn bescherming mocht nemen. Mijn ogen waren zwaar, zodat ik al spoedig insliep. Toen ik om één uur wakker werd, sprong ik gelijk uit bed en liep naar Hendrikje toe. Ik zag dat ze met gevouwen handen, recht in bed zat. "Dacht u vader, dat ik sliep?" zei ze. Toen ik haar vroeg: "Ben je dan nu nogal werkzaam?" antwoordde ze: "O ja, ga maar vlug weer naar bed."

Een uur later riep ze: "Vader slaapt u ook, de tijd is me ontgaan, hoe laat is het?" Ik zei toen tegen haar: "Het is twee uur, zullen we ook opstaan?" Maar ze zei: "O nee, slaap maar, ik zal wel roepen als u moet opstaan."

Kort daarna riep Hendrikje: "Nu wil ik graag dat u opstaat, het is bijna half drie." Mijn vrouw en ik haastten ons om bij haar te komen. Toen we bij haar kwamen zei ze: "Er is niets, of dacht u dat?"

We hebben toen koffie gezet en volgens onze gewoonte maakten we voor haar een ei klaar. Toen zochten we samen het heilig Aangezicht des Heeren, Hem dankende voor de trouw, liefde en bescherming, ons in de achterliggende nachtelijke uren geschonken. We vroegen verder of Hij ons mocht zegenen met tijdelijke, geestelijke, maar bovenal met eeuwige zegeningen. Daarna lazen we een gedeelte uit Gods eeuwig en onwankelbaar Woord.

Nood en uitkomst

Het werd drie uur. Hendrikje kreeg het doodsbenauwd en we kwamen gelijk bij haar. Mijn vrouw nam haar in haar armen en zei: "Ach kind, zul je nu zó van ons scheiden?" Het was nog een benauwd ogenblik. Maar toen was het of de Geest des Heeren met een kool vuur van het altaar haar lippen aanroerde. Al de machten van de hel moesten wijken, omdat de Geest des Heeren vaardig over haar werd. Als iemand die van alle banden der zonde en van de aarde is ontbonden en als een vogel in de vrije lucht, die voor eeuwig de kooi is ontvlogen, riep ze met alle ziels- en lichaamskrachten uit:

*"Weg wereld! weg schatten!
Gij kunt niet bevatten
Hoe rijk in nu ben,
'k Heb alles verloren,
Maar Jezus verkoren,
Wiens eigen ik ben.* (Hieronymus van Alphen)

Ja ik ben!" Door haar zwakke borst kon ze even geen adem meer halen, maar de Geest des Heeren gaf nieuwe kracht, zodat ze hardop riep:

*"Hij kan, en wil, en zal in nood,
Zelfs bij het naad'ren van den dood,
Volkomen uitkomst geven."* (Psalm 68 vers 10)

"Ja", sprak ze, "volkomen." Onze harten klopten in ons van blijdschap in de Heere, en onze ogen dropen van tranen van liefde tot God en Christus, voor zoveel genade aan haar bewezen.

Toen ik weer kon spreken, was mijn eerste woord: "Kind, geloof je nu dat je het eigendom van Christus bent, en dat Zijn bloed ook vergoten is voor jouw zonden?" Ze zei: "Ja vader, zonder twijfel, ik behoor Hem toe, Hem alleen."

Nu hoorden we uit haar mond niets meer dan zingen en bidden.

Wat waren we verwonderd. Soms riep ze: "O, blij vooruitzicht dat mij streelt." Dan eens: "Ik ga naar Jezus toe." Daarna: "De wereld heeft niets, ze geeft niets, ik had er niets aan en niemand heeft er wat aan, maar omdat ze geen ander leven kennen, denken ze dat het nog wat is." Toen zong ze weer.

Een vaste grond

Toen ik om zes uur aan Hendrikje vroeg of ik die dag bij haar thuis zou blijven, zei ze: "O nee, vandaag sterf ik nog niet, maar ik ben er niet lang meer." "Dat je vandaag niet sterft weet je toch niet?" zei ik tegen haar. Ze antwoordde: "Ja, dat ik vandaag niet sterf, dat weet ik zeker." Toen sprak er een krachtige stem in mijn hart: "*Het geloof nu is een vaste grond*" (Hebreeën 11 vers 1b).

Voor ik naar mijn werk ging, wenste ik haar 's Heeren allerbeste zegen toe. Op weg bad ik de Heere, dat Hij haar hoop niet zou beschamen.

Met een vurig verlangen om te weten hoe het met Hendrikje was, kwam ik 's middags thuis. Mijn vrouw lachte van blijdschap toen ik binnenkwam. Op mijn vraag hoe het nu was, antwoordde ze: "O, ik heb in geen drie maanden zo kunnen werken. Hendrikje zong, bad en dankte maar." Ik vroeg toen: "Hoe gaat het nu?" Haar antwoord was: "Wel, goed, er is niet de minste vrees of twijfel, maar daar zal de Heere nu ook wel voor zorgen."

Er werd gebeden, gegeten en gedankt en bij afwisseling spraken we over het heerlijk voorrecht, dat haar nu te beurt viel.

Toen het weer tijd was om naar mijn werk te gaan, vroeg ik haar wéér of ik ook bij haar thuis zou blijven en wéér was haar antwoord: "O nee, vandaag sterf ik niet." Toen zei ik: "Maar Hendrikje, is er nog een of andere zaak op de aarde die je zou wensen, zeg het dan maar vrij. Haar antwoord was: "Niets meer vader, niets van dat alles; er is altijd nog iets in mijn hart geweest, maar dat is hopeloos. Maar het is mij nu ook goed dat het zo is." Ze kon wel aan mijn gezicht zien dat ik nieuwsgierig was om te weten wat dit was. Daarom zei ze ook: "O, u mag het ook wel weten wat het is; niet anders dan dat ik gehoopt had, één zondag beter te zijn, om de Heere in het midden van de gemeente te danken. Daar is zo dikwijls voor mij gebeden. Maar het is mij nu meer dan goed dat het zo niet is. Meer is er niet, in het geheel niet."

Vijf of zes weken voordien had ze die wens ook eens uitgesproken. Daarop wenste ik haar weer Gods zegen toe en ging naar mijn werk. Ik zag aan haar dat ze weer liever alleen was, om met de Heere gemeenschap te oefenen.

Nog enkele dagen

Toen ik 's avonds thuis kwam zat ze bij het vuur. Ik verwonderde mij dat ze daar zo rustig en tevreden zat. Hoewel ik vast geloofde dat ze spoedig van de aarde weggenomen zou worden, wilde ik haar geloof toch nog eens beproeven. Ik begon: "Hendrikje, als ik je daar zo zie zitten, dan kan ik niet geloven dat de dood je zo spoedig van de aarde zal

wegnemen." Ze begon bijna te lachen en zei: "Ach vader, of u dat gelooft of niet, dat doet er niets toe, maar dat het zo is, is zeker; twijfel er maar niet aan." "Maar Hendrikje," vervolgde ik, "ik moet ook nog naar de dominee, hij zou morgen voor je bidden." "O ja," was haar antwoord, "als ik er dan nog ben, maar dat is niet zeker." Toen zei ik: "Als je dan nog leeft, wat moet de dominee dan voor je bidden, wat moet ik hem zeggen?" Haar antwoord was: "O vader, het ligt wel in mijn hart, maar om dat zo gepast te zeggen, ook tegen de dominee, dat kan ik haast niet. Zeg het zelf maar, u weet wel wat nodig is voor mij te bidden, als ik nog leef. Ben ik er niet meer, dan is de dominee van dit alles vrij." Maar toen ik vroeg of de dominee, als ze dan nog zou leven, zou bidden om versterking van het geloof, om meer licht van God de Heilige Geest en dat ze, als het met de wil en de raad van God zou kunnen bestaan, weer beter mocht worden. Toen riep ze met heldere stem: "Nee, dat laatste mag de dominee niet bidden, wel het eerste, maar hij zal misschien wel van alles vrij zijn."

1.3 Maar de Heere zal uitkomst geven

Zoals we afgesproken hadden ging ik naar de dominee en zei hem woordelijk wat ik met Hendrikje besproken had. Hij was in zijn hart verblijd om Gods grote daden. Zijn vrouw zei toen: "De dominee had gisteravond al gezegd, dat er leven in haar ziel was". Bij hun oude moeder, die daar ook was, liepen de tranen over de wangen van blijdschap, dat er weer iemand in Sion geboren was.

Het is anders dan de Liberalen en modernen in onze dagen zeggen en zelfs (blinde leidlieden) hun gemeenten wijs maken, dat de orthodoxen bang zijn dat de hemel te klein is. O, ongelukkigen. Als spreken u al de orthodoxen zalig op uw valse grond, maar u sterft zonder het geloof in Jezus Christus voor uw eigen hart te kennen, zonder te weten wat vrije genade betekent, zonder de Geest Gods in Zijn werking en kracht te gevoelen, dat Die alleen een dode zondaar levend maakt - wat zou het u baten, als de Heere u straks naar de eeuwige rampzaligheid zal wijzen?

Uitkomst!

Ik haastte mij weer naar huis. Intussen was mijn zus ook gekomen. Ook zij droeg de eeuwige belangen van Hendrikje op haar hart en had veel voor haar gebeden. Ze hadden samen nu gesproken over de hoop van het eeuwige leven, over Gods eeuwige liefde in Christus en over Zijn genade, dat niemand met de Heere beschaamd zal uitkomen.

Toen begon ik wat voor te lezen over de bekering van de zondaar en het geloof in Jezus Christus. Ik had nog maar enkele regels gelezen toen ze uitriep: "Vader, vader, ik moet u zeggen, niet lezen, maar u moet zingen en God grootmaken. O, zing maar van Psalm 42 vers 5:

*Maar de HEER zal uitkomst geven,
Hij, die 's daags Zijn gunst gebiedt.
'k Zal in dit vertrouwen leven,
En dat melden in mijn lied;
'k Zal Zijn lof zelfs in de nacht
Zingen, daar ik Hem verwacht;
En mijn hart, wat mij moog' treffen,
Tot den God mijns levens heffen."*

Bij afwisseling ging het die nacht zo door. Enkele familieleden en vrienden werden er ook bijgehaald. Dit vers zong Hendrikje biddende, alleen, en wij moesten vers 7 meezingen:

*O, mijn ziel, wat buigt g' u neder?
 Waartoe zijt g' in mij ontrust?
 Voed het oud vertrouwen weder;
 Zoek in 's Hoogsten lof uw lust;
 Menigwerf heeft Hij uw druk
 Doen verand'ren in geluk;
 Hoop op Hem, sla 't oog naar boven;
 Ik zal God, mijn God nog loven.*

Dit vers moesten we twee keer zingen. Daarna gaf ze Psalm 86 vers 3 op:

*HEER, door goedheid aangedreven,
 Zijt Gij mild in 't schuldvergeven;
 Wie U aanroept in den nood
 Vindt Uw gunst oneindig groot.
 HEER, neem mijn gebed ter oren;
 Wil naar mijne smeking horen;
 Merk, naar Uw goedgunstigeên,
 Op de stem van mijn gebeên.*

Toen nog Psalm 25 vers 3:

*Denk aan 't vaderlijk meêdogen,
 HEER, waarop ik biddend pleit;
 Milde handen, vriendlijk' ogen,
 Zijn bij U van eeuwigheid.
 Sla de zonden nimmer gâ,
 Die mijn jonkheid heeft bedreven;
 Denk aan mij toch in genâ,
 Om Uw goedheid eer te geven.*

Toen vroeg Hendrikje of mijn zuster nog een versje op wilde geven. Zij liet zingen Psalm 118 vers 9 en 7:

*De HEER wou mij wel hard kastijden,
 Maar stortte mij niet in den dood;
 Verzachtte vaderlijk mijn lijden,
 En redde mij uit allen nood.
 Ontsluit, ontsluit voor mijne schreden,
 De poorten der gerechtigheid;
 Door deze zal ik binnen treden,
 En loven 's HEEREN majesteit.*

*De HEER is mij tot hulp en sterkte;
 Hij is mijn lied, mijn psalmgezang.*

*Hij was het, Die mijn heil bewerkte,
Dies loof ik Hem mijn leven lang.
Men hoort der vromen tent weergalmen
Van hulp en heil, ons aangebracht;
Daar zingt men blij, met dankb're psalmen:
Gods rechterhand doet grote kracht.*

Toen hebben we samen nog Psalm 66 vers 8 gezongen:

*Komt, luistert toe, gij Godgezinden,
Gij, die den HEER van harte vreest,
Hooft, wat mij God deed ondervinden,
Wat Hij gedaan heeft aan mijn geest.
'k Sloeg heilbegerig 't oog naar boven;
Ik riep den HEER ootmoedig aan;
Ik mocht met mond en hart Hem loven,
Hem, die alleen mij bij kon staan.*

Enige tijd later riep Hendrikje, met alle krachten van ziel en lichaam uit:

*"'t Hijgend hert, der jacht ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Van de frisse waterstromen,
Dan mijn ziel verlangt naar God.
Ja, mijn ziel dorst naar den HEER;
God des levens, ach wanneer
Zal ik naad'ren voor Uw ogen,
In Uw huis Uw Naam verhogen."*

(Psalm 42 vers 1).

Toen heeft ze nog alleen gezongen, wat goed verstaanbaar was, Gezang 43 vers 6:

*"Och, dat aller mensentongen,
Aller eng'lenzang, o HEER,
Samenstemden, samen zongen
Eeuwig tot Uw lof en eer!
Zonder einde geeft Uw lof,
Jezus, ons de rijkste stof;
Trek tot U ons hart naar boven,
Dat w' U eeuwig lieven, loven" (J. van Lodenstein)*

Daarna moesten we op haar verzoek samen zingen uit Psalm 81 vers 12:

*Opent uwen mond;
Eist van Mij vrijmoedig,
Op Mijn trouwverbond;
Al wat u ontbreekt,
Schenk Ik, zoo gij 't smeekt,
Mild en overvloedig.*

Ook hebben we, op haar verzoek, de verzen nog een keer gezongen die ds. Lindeboom de avond daarvoor had opgegeven, Psalm 116 vers 2 en 3.

Het was intussen middernacht geworden. Onze buurman, H. Apperlo, die ook bij ons was, ging naar zijn kinderen, die alleen thuis waren, maar zijn vrouw bleef nog bij ons. Toen de buurman afscheid van Hendrikje zou nemen, zei ze: "Laat ik dan nu maar afscheid van allen nemen. Moeder dan als eerste." Daarna volgden ik en haar broer. Toen volgde haar verloofde, die ook aanwezig was. Daarna nam ze afscheid van al de andere aanwezigen. Bij de laatste handdruk riep ze: "Zing nu Psalm 89 vers 1:

*'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên;
Uw waarheid, 't allen tijd vermelden door mijn reên.
Ik weet, hoe 't vast gebouw van Uwe gunstbewijzen,
Naar Uw gemaakt bestek, in eeuwigheid zal rijzen;
Zo min de hemel ooit uit zijne stand zal wijken,
Zo min zal Uwe trouw ooit wank'len of bezwijken."*

Toen bad ze: "O Heere, neem nu toch mijn ziel van mij weg. Moeder, wat duurt het toch lang. O Jezus, kom nu toch." Dan was het weer: "Ik heb nog te vroeg afscheid genomen."

Niet meer thuis

Opeens riep ze: "Vader, bid toch dat de Heere mijn ziel neemt, ik ben hier niet meer thuis." Mijn antwoord was: "Och kind, dat kan ik niet doen, zo de Heere vertoeft, verbeid Hem dan". Maar ze vervolgde: "U moet het doen, o ik verlang toch zo."

Ik liet me bewegen en deed het overeenkomstig Gods Woord. De Heere was zo goed, dat ze weer kalm en rustig werd en uitriep: "Als ik dan nog wat blijven moet, laat ons dan nog eens samen zingen Psalm 95 vers 1 en 2:

*Komt, laat ons samen Isrels HEER,
Den rotssteen van ons heil, met eer
Met Godgewijden zang ontmoeten;
Laat ons Zijn gunstrijk aangezicht,
Met een verheven lofgedicht
En blijde psalmen, juichend groeten.*

*De HEER is groot, een heerlijk God,
Een Koning, die het zaligst lot,
Ver boven alle goôn kan schenken.
Het diepst van 's aardrijks ingewand,
Het hoogst gebergt' is in Zijn hand;
't Is al gehoorzaam op Zijn wenken."*

Daarna was ze alleen bezig in het Koninkrijk van God en van Christus. Niet één woord sprak ze meer over de aarde of aardse zaken en geen band knelde haar meer. Ze was hier inderdaad niet meer thuis.

Met elkaar bespraken wij, dat toch niemand dan God alleen de eer toekwam, omdat het voor ons verborgen bleef, door welk middel zij tot bekering gekomen was. Dit drong tot

haar door, want ze antwoordde direct: "Dit heeft allang in mijn hart gelegen. U moet nog maar eens zingen Psalm 72 vers 11:

*Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en spä;
De wereld hoor' en volg' mijn zangen,
Met Amen, Amen, na."*

Weer riep ze: "Heere, neem toch mijn ziel van mij!" Zij begeerde maar om ontbonden te zijn van een lichaam der zonde en der smarten, om met Christus te zijn. O, wat is 't vooruitzicht schoon. Toen ik haar nog een keer beproefde en vroeg: "Hendrikje, ga je nu naar de hemel, weet je dat zeker?" Toen was haar antwoord: "Zonder twijfel, vader, dat wordt me niet weer bestreden, daar is niet de minste vrees voor." Toen zong ze weer alleen.

Ik vroeg haar of ze nú kon geloven, wat ik ze zo dikwijls had voorgesteld, dat de liefde Gods sterker is dan de dood en dat vele wateren die liefde niet kunnen uitblussen? "O, zeker vader" zei ze, "kan ik dat geloven, want niets kan mij meer scheiden van die liefde." Daarna was het weer: "Heere Jezus, kom haastelijk!"

Zo werd de laatste nacht van haar leven op aarde doorgebracht, om spoedig het eeuwige licht van Gods genade voor eeuwig te mogen zien.

1.4 Nog één versje

De nieuwe dag was intussen aangebroken. 's Morgens om acht uur kwam haar neef nog om afscheid te nemen. Met een laatste vaarwel en handdruk riep ze nu uit: "Nu moet u nog eens zingen Psalm 81 vers 1:

*Zingt nu blij te moê
't Machtig Opperwezen
Enen lofzang toe;
Om ons heilgenot
Worde Jakobs God
Met gejuich geprezen!*

Hoewel Hendrikje nu zwakker werd naar het lichaam en haar borst steeds voller werd, bleef ze toch onophoudelijk werkzaam. Zo riep ze met vernieuwde kracht ineens weer uit: "Nu moet u nog eens zingen Psalm 25 vers 10." Haar moeder zei toen: "Kind, kind, nu nóg zingen, dat moesten we maar niet doen, het kerkvolk komt zo voorbij." Maar ze antwoordde: "O moeder, nog één versje, daar is nog wel tijd voor. Dit ene versje is dan het laatste en dan is het hier voor mij gedaan. Maar of ik het nog zal kunnen opzeggen, dat weet ik niet." Ze begon met het opzeggen, maar na twee regels kon ze niet meer.

*Hoed mijn ziel, en red z' uit noden;
Maak mij niet beschaamd, o HEER;
Want ik kom tot U gevloeden.
Laat d' oprechtheid meer en meer,
Met de vroomheid, mij behoên;
'k Wacht op U in mijn ellenden,
Laat Uw hand, in tegenspoên
Israël verlossing zenden.*

Vrede

Tijdens het zingen kreeg ze weer wat krachten, zodat ze nog meezong. Maar toen we klaar waren, kwam de dood als een engel des vredes, om haar te brengen naar het Vaderhuis des vredes.

"O, mijn hoofd, mijn hoofd," riep Hendrikje uit en nog een keer: "Mijn hoofd. O, ik wil nog wel van 't bed moeder, moeder!" Ik keek op haar gezicht en zag dat haar ogen al gebroken waren. Nog zei ze: "Och moeder, laat mijn benen dan maar af, de Heere zal u wel helpen. Mijn benen maar en het is genoeg." En ... zij was niet meer op de aarde.

Het Lam volgen

Haar strijd was gestreden en haar leed was geleden. Haar ziel voer op tot God en Christus. Ze mocht geloven dat ze in Zijn bloed van alle zonden gereindigd was. Door Zijn Geest, Die haar hier op aarde had geheiligd, zal ze eeuwig voor de troon van God, met de palmtak van overwinning in de hand, het Lam volgen. Samen met de ontelbare schare, die het volmaakte lied aanheffen: "... *en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed*" (Openbaring 5 vers 9). "*Schrijf, zalig zijn de doden, die in den Heere sterven, van nu aan*". (Openbaring 14 vers 13). Ja: "*Schrijf, zalig zijn zij, die geroepen zijn tot het avondmaal van de bruiloft des Lams*" (Openbaring 19 vers 9).

Uit het gezicht, maar niet uit het hart

Zalig u, mijn dochter, mijn eerstgeborene, enkele stappen ben je me vooruit. Het behaagde de Heere je vroeg rijp te maken voor het zalig genot daarboven, bij Hem in heerlijkheid. Wel ben je van mij en van je broer weggenomen en van je moeders hart afgescheurd, maar daarom ben je niet dood. Nee, je leeft met God en Christus. Ja, je leeft in aller eeuwen eeuwigheid.

Ook denk ik aan de jongen, die jij beminde en door wie je bemind werd, die dag en nacht bewees dat hij een hart vol liefde tot je had, die je altijd zocht te troosten, je smart zoveel mogelijk zocht te verzachten en maar olie en balsem in je wonden zocht te gieten, tot genezing. O, dat het de Heere mocht behagen, dat hij, wat hij in jou heeft verloren, doordat je van hier bent heengegaan, in Christus Jezus, duizendvoudig mocht terugvinden. Hij treurt met ons omdat hij je op aarde mist, maar niet als degenen die geen hoop meer hebben.

Door de genade van onze God en Zaligmaker, weten en geloven wij, dat je daarboven het eeuwig loflied mocht aanheffen: "Halleluja, eeuwig dank en eer." Hier op aarde verzwakte je stem dikwijls, door ondragelijke lichaamszwakte, maar nu, in het paradijs van God, in het hemelse Eden, nooit meer!

Het was opmerkelijk voor ons dat Hendrikje op zondagmorgen geboren is (24 februari 1858), juist toen de Christelijke Gereformeerde Kerk alhier (in Ambt-Vollenhove) in gebruik is genomen door prof. A. Brummelkamp uit Kampen. De tekst was was: "*Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden, zegt de HEERE der heirscharen*" (Zacharia 4 vers 6b).

Het was ook op een zondagmorgen (30 oktober 1881), toen ds. J.N. Lindeboom in hetzelfde kerkgebouw voor haar een gebed zou doen, dat zij de rust inging, die er overblijft voor het volk van God.

1.5 De begrafenis van Hendrikje

Op de begraafplaats

Donderdag 3 november 1881 is Hendrikje begraven, om in de morgen van de opstanding verheerlijkt te ontwaken. Tot onze blijdschap mochten we ds. Lindeboom in ons midden hebben. De Heere God gaf hem vrijmoedigheid om te spreken over wat nodig is om eenmaal zalig te sterven. Hij sprak naar aanleiding van 1 Thessalonicenzen 4 vers 18 een woord van bijzondere troost, dat de ware troost alleen te krijgen is door het kruisbloed van Golgotha. Wie op aarde die troost mag smaken, maar dat er ook zovelen die ware troost nog missen. Daarom sprak hij ook een ernstig woord van vermaning, dat iedereen heden zou bedenken, wat tot zijn eeuwige vrede dient, omdat de dood ieder uur wenkt en er in het graf geen verzinning meer is. Daarna deed de dominee nog een hartelijk dankgebed. Iedereen ging weer weg, tot het uur komt dat door God bestemd is, dat we tot het graf weer teruggebracht worden, om niet meer terug te keren.

*Slaap maar mijn dochter, rust maar voort.
Ik weet, uw ziel leeft ongestoord
Ver boven 't aards gewemel;
Gij zijt nu bij uw God en Heer,
En hoort des drijvers stem niet meer,
Bij Jezus in de hemel.*

*Wat was hier uw vooruitzicht schoon;
Maar duizendmaal nog zaal'ger loon
Zult ge nu boven smaken.
O blijdschap, storeloos genot,
Geniet ge bij uw Heer en God,
Naar Hem was hier uw haken.*

*Gelijk een hert door dorst, na jacht;
Werd ge naar Jezus hier gebracht,
Bij dagen en bij nachten.
Uw wens en beë heeft God verhoord;
Zijn Geest schonk Hij u bij het Woord;
't Deed al uw leed verzachten.*

*De liefde sterker dan de dood,
Die gij hier reeds op aard' genoot,
Daarvan kon niets u scheiden,
Er was voor u geen aardse band,
Die u weerhield van 't Vaderland
Der ruste, na het strijden.*

O, mochten we ons nauwer en vaster aan Hem klemmen. Tot ons zal Hendrikje niet terugkeren, maar haast kom ik tot haar. Nog een korte tijd. Het is de Heere bekend hoe spoedig ook mijn stof zal rusten in de schoot van de aarde. O, mochten ook je dierbare moeder, aan wie je met mij, door Gods goedheid, de opvoeding te danken hebt, en je verloofde en broer, door datzelfde geloof in Jezus Christus bewerkt en versterkt worden.

De Heere geve door en in de hoop van het eeuwige leven, een zalig weerzien aan de andere zijde van dood en graf.

O, God almachtig, stort Uw Geest bij aanvang en voortgang in ons aller harten uit, opdat wij door genade er naar mogen jagen, dat ook hier op de aarde, ons leven met Christus verborgen zij in God. Dan zal de dood voor ons geen koning der verschrikking zijn, maar een boodschapper van goede tijding. Is ons leven Christus, dan zal ons einde eenmaal vrede en gewin zijn. Ja voor eeuwig gewin!

Ouders, hebt u Jezus ook gezocht voor uw kinderen? Zoekt u Hem op uw knieën voor uzelf en voor uw kroost? Dan is God geen ledig aanschouwer en dan is Hij er getuige van dat u dagelijks klopt aan de deur van genade en van Hem smeekt om de Geest der genade en der gebeden, voor hun bekering!

Is het elke morgen uw eerste en elke avond uw laatste werk, om de toevlucht te nemen tot het middelaarsbloed van Jezus Christus en Dien gekruisigd? Of is uw schat alleen nog hier beneden en niet boven, waar Hij is. Of is het u genoeg voor uw kinderen een grote erfenis te vergaren? Dan is het nog treurig met u en de uwen gesteld, want die schat zal u en hun toch eenmaal ontvallen, mogelijk vlugger dan u denkt.

Vaders, moeders, jongens en meisjes, maar ook ouden van dagen, zonder wedergeboorte en bekering en zonder een nieuw hart, door de Heilige Geest, zult u het koninkrijk Gods niet zien.

Daarom jongens en meisjes: *"Verblijd u, o jongeling in uw jeugd, en laat uw hart u vermaken in de dagen uwer jongelingschap, en wandel in de wegen uws harten en in de aanschouwing uwer ogen; maar weet, dat God om al deze dingen u zal doen komen voor het gericht"* (Prediker 11 vers 9).

O, zie toe wat je doet. Ook de jeugdige bloem knakt van haar steel, voor de zeis des doods. Velen denken dat ze nog jaren voor zich hebben maar zijn soms na enkele uren al in de eeuwigheid. De dood wenkt ieder uur.

Jezus' roepende lokstem klinkt nu nog in de oren. Daarom: val nog op de knieën voor Hem in het stof, met belijdenis van zonde en schuld en leer roepen met de tollenaar: *"O God, wees mij zondaar genadig"* (Lucas 18 vers 13b). Laat niet los voordat je met de oude Simeon kunt zeggen: *"Nu laat Gij, Heere, Uw dienstknecht gaan in vrede, naar Uw woord. Want mijn ogen hebben Uw zaligheid gezien"* (Lucas 2 vers 29)."

1.6 Naschrift

Al het bovenstaande is dus door de vader van Hendrikje de Wit, Adriaan de Wit, geschreven. Hij liet er ook nog een korte toelichting aan vooraf gaan (gedateerd 1881):

"Zeer geachte lezer,

Deze geschiedenis was niet bestemd voor de pers, omdat ik daar helemaal niet bekwaam voor ben. Het was op verzoek van vele vrienden, dat ik het later hiervoor toch heb afgestaan. In de hoop, dat de God van genade het eens mocht bedauwen met Zijn Geest en dat daardoor veel zielen tot Jezus gebracht mochten worden, die uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht gebracht werden.

Ik ben in de Rooms-Katholieke Kerk geboren, opgevoed en groot geworden. Bijna negentien jaar was ik toen ik die kerk heb verlaten, nadat ik het evangelie als een geschenk van God uit de hemel mocht ontvangen.

Toch ben ik tot mijn dertigste jaar nog doorgegaan in mijn blindheid, ondanks het evangelie. Toen behaagde het de Heere om mijn ogen te openen voor het eeuwig verderf, waar nog duizenden blind voor zijn.

God, de Almachtige, geve, dat hierdoor nog velen, met mij en mijn dochter, door genade gebracht mogen worden aan de voet van het kruis op Golgotha. Daar wordt alleen de eeuwige vrede gesmaakt, die de wereld niet kent, en wordt er een liefde in het hart ondervonden, die sterker is dan de dood.

Mocht het de Heere behagen, lezer, dat het bloed van Jezus en Zijn gerechtigheid, u en uw zonden voor eeuwig mocht bedekken."

Waar ze kerkten

Vanaf de Afscheiding, in 1836, is er in Vollenhove een Afscheiden gemeente geweest. Deze kerk stond in het gehucht Kadoelen, tussen Vollenhove en St. Jansklooster.

Ruim twintig jaar daarna is er een nieuwe kerk gebouwd, die, zoals reeds is vermeld, door A. Brummelkamp in gebruik genomen is. In 1892 ging de gemeente op in de Gereformeerde Kerk. In het nabij gelegen St. Jansklooster was er toen ook een Gereformeerde Kerk, maar die was pas bij de Doleantie (1886) ontstaan.

Maar in Kadoelen had men er niet zoveel zin in om samen met St. Jansklooster één Gereformeerde Kerk te vormen. De gemeente in Kadoelen bleef dus voortbestaan als "A-kerk", terwijl de gemeente in St. Jansklooster een "B-kerk" was.

Op aandrang van anderen zocht men wel eens naar samenspreking, maar ieder bleef toch bij zijn mening en men leefde meestal langs elkaar heen.

Dit is zo gebleven tot de Vrijmaking (1944), want Kadoelen zocht hierbij direct aansluiting, terwijl St. Jansklooster bij het verband van de Gereformeerde Kerken bleef.

Ds. J. N. Lindeboom

Op 14 november 1880 kreeg de gemeente, na veertien jaar vacant te zijn geweest, in ds. J. N. Lindeboom een eigen predikant. Hij was in de gemeente geliefd en geacht. Hij stond dus in Vollenhove tijdens het overlijden van Hendrikje.

Hij werd geboren op 5 februari 1851 onder de rook van Zwolle. Nadat hij in 1875 als kandidaat beroepbaar gesteld was, nam hij een beroep aan naar Dussen. Zijn tweede gemeente was Vollenhove. Vanaf 29 juni 1884 was Zutphen zijn standplaats, waar de gemeente tijdens zijn verblijf sterk groeide. Hij is daar gebleven tot zijn emeritaat op 1 juli 1916.

In zijn eerste gemeente is hij in 1876 getrouwd met M.H. Gips.

In juli 1894 is zijn vrouw reeds overleden, die hem achterliet met zeven kinderen. Ds. Lindeboom is drie keer gehuwd geweest. Van hem staat ergens vermeld dat hij wat stroef overkwam, maar allen die hem kenden wisten dat hij een gevoelig hart had. Kwaadspreken of achterklap dulde hij in zijn gemeente niet.

Na zijn emeritaat heeft hij op verschillende plaatsen nog hulpdiensten verricht. Zijn laatste woonplaats was Scheveningen, waar hij op 30 september 1928 overleden is.

Ds. L. Lindeboom

Zijn broer, Lucas Lindeboom, was een paar jaar ouder en was ook predikant. In 1883 werd hij benoemd als docent aan de Theologische School te Kampen. Beiden waren krachtige persoonlijkheden, die dikwijls hun stem lieten horen op Synoden tegen voorstellen van A. Kuyper. Vooral in 1892 lieten ze op de synode van zich horen. Ze waren onbevreesd en gingen ook niet voor Kuyper uit de weg.

Lucas Lindeboom heeft door zijn activiteiten ten gunste van het onderwijs en vele ander instellingen veel bekendheid gekregen. Hij stierf in 1933 te Kampen.

Geraadpleegde literatuur:

Adriaan de Wit, *Het blijde vooruitzicht*, Nieuw-Beijerland, 1934

Joh. de Haas, *Gedenkt uw voorgangers*, deel 2, Haarlem, 1984

Anderhalve eeuw gereformeerden in stad en land: Zuid-Holland (Zuid), Kampen, z.j.

2 *Maria Johanna Molendijk (1868-1883)*

2.1 *Die Mij vroeg zoeken, zullen Mij vinden*

Het was 13 maart 1868, toen Maria Molendijk ter wereld kwam. Net als alle andere kinderen was ze een verloren Adamskind. Ze woonde in de wijk Katendrecht (Rotterdam-Zuid) en groeide daar voorspoedig op.

Al als klein meisje was ze altijd bijzonder leergierig. Haar ouders merkten vanaf haar zevende jaar dat ze indrukken had van te moeten sterven en van wat de eeuwigheid zou zijn. Steeds vroeg ze daarom aan de Heere of ze bekeerd mocht worden. Het gebeurde ook wel dat haar gedachten haar zo verschrikten, dat ze aan haar ouders vroeg om voor haar te bidden. Ze durfde werkelijk niet te gaan slapen voordat er voor haar gebeden was. Dikwijls dacht ze dat de Heere haar weg zou nemen, zonder dat ze tot Hem bekeerd was. Ze had veel eerbied voor Gods Woord en dikwijls zagen de gezinsleden dat ze daarin las. Ze sprak graag met en over het volk van God, dat ze ook hartelijk lief had.

Afbraak van haar lichaam

Marie was elf jaar toen haar ouders met schrik zagen dat ze bloed opracht. Dit werd voor de ouders, maar ook voor haar, een oorzaak voor veel onrust. Ze dachten niet alleen aan haar lichaam maar ook aan haar ziel. Dit deed haar nog méér tot de Heere roepen om ontferming!

Hoewel ze na enige tijd weer wat herstelde, bleef ze toch erg ongerust. Het gebeurde op een dag dat ze een kinderblaadje in handen kreeg, waarin geschreven was over een vuurregen op de kermis, dat alle bezoekers verteren zou. Dit trok ze zich zo sterk aan dat ze niet durfde te slapen. Zij begon te bidden: "O Heere, neem mij toch niet weg, want ik ben nog onbekeerd." Terwijl ze zo kinderlijk aan het vragen was, werd ze onverwacht getroost uit Psalm 91 vers 1:

*Hij, die op Gods bescherming wacht,
Wordt door den hoogsten Koning
Beveiligd in den duist'ren nacht,
Beschaduwd in Gods woning.*

Door deze woorden kreeg ze een innerlijk vertrouwen op de Heere en op Zijn beschermende goedheid, zodat ze toen gerust ging slapen.

Een aangrijpende droom

Soms had Marie ook aangrijpende dromen. Hoewel er in veel dromen ijdelheid is, was er toch een droom die waard is om verteld te worden.

Marie droomde dat voor haar het uur van sterven gekomen was. Zij bad in haar droom: "Ach Heere, waar zal ik blijven?" En toen ze dit bad kwam er een Persoon, Die haar bij de hand nam en de poort van de hemel opendeed. Hij sprak toen tot haar: "*Laat de kinderkens tot Mij komen, en verhindert ze niet, want derzulken is het Koninkrijk Gods*" (Marcus 10 vers 14). Toen mocht ze binnenkomen en zag ze de heerlijkheid in Zijn schoonheid en luister. Ook zag ze daar haar grootmoeder, die in de Heere was ontslapen.

Daarna droomde ze over het vergaan van de wereld. Ze zei: "Ik mocht Gods volk mede binnenhalen. Wie denk je (zei ze met een blijde stem) dat ik greep?" Zij noemde toen buurman L., die een vriend van hen was en die ze hartelijk liefhad. Verder was ze die dag erg aangedaan, als ze daarover vertelde. Haar moeder, die hier toch wel wat van stond te kijken, zei toen tegen haar: "Maar kind, het zal toch wat zijn als jij nog verloren moet gaan!"

Veel bekommering

In deze tijd nam de ziekte van Marie nogal toe, vooral omdat haar zenuwgestel ook aangedaan werd. Welke middelen de dokter ook tot genezing bedacht, niets mocht baten.

Maar enkele maanden daarna mocht ze toch weer wat opknappen. Haar ouders bemerkten dat hun dochter in die tijd meer werkzaamheden met haar ziel kreeg. Wat was ze toch altijd met vrees voor de dood bezet. Daardoor bleef het haar gebed of de Heere haar bekeren zou.

Haar ouders konden het werk des Heeren in die tijd in hun dochtertje nog niet goed onderscheiden. Ze dachten dat alleen de stem van haar geweten sprak, door haar ziekte en ook krachtens haar opvoeding. De ernst van de ziekte en het vooruitzicht van het sterven van hun dochter bracht de ouders in veel bekommring. Dat heeft hun veel tranen van bange zorg gekost.

Een waarschuwende stem

Haar vader kon het niet laten om zijn diepe bezorgdheid aan de onderwijzer op de zondagsschool bekend te maken. Het heil van haar ziel kon hij maar niet kwijt raken. De onderwijzer, die Marie altijd nauwkeurig had gadegeslagen, wees hem op Gods zorg over haar, haar eerbied en oplettendheid voor de waarheid van Gods Woord, en ook de verontwaardiging die ze toonde als mensen Gods Woord niet in acht namen. Ook kon ze het niet laten om de kinderen te waarschuwen. De onderwijzers op de zondagsschool konden hun woorden aan haar kwijt. Dat was voor hen moedgevend en zij meenden een ander leven in haar te bespeuren.

Marie heeft in die tijd dikwijls volwassenen en kinderen gewaarschuwd. Dan werd ze wel eens uitgescholden voor een `oud wijf, dat niets verdragen kan'. Want ze kreeg haat voor liefde. O, dat dát niet tegen hen zou getuigen in de dag van het oordeel!

In de zomer van 1882 voelde ze zich weer wat beter en liep toen ook weer buiten. Dan was ze zo verwonderd over Gods goedheid, dat ze uitriep: "Heere, wat bent U toch goed, om mij zo goed te doen boven zoveel anderen, die al in het graf liggen, terwijl ik toch niet beter ben dan zij."

De zon trok haar zo naar buiten, dat ze in die dagen minder in Gods Woord las. Maar toen Gods goedheid haar hart weer voor een ogenblik overwon moest, ze uitroepen: "Och Heere, vergeef het mij toch."

Graag naar de kerk

In de kerk werd ze in haar gezonde dagen ook nooit gemist. Wat was ze daar een voorbeeld voor alle kinderen. Altijd vol aandacht, zeker als het Heilig Avondmaal bediend werd. Daar zat ze soms met een innerlijke begeerte, maar omdat ze nog geen lid was, was het haar gebed of de Heere Zelf haar begeerte wilde vervullen. En de Heere,

Die Zijn hand tot de kleinen wendt (Zacharia 13 vers 7), vervulde ook haar hart met blijdschap, wanneer zij zag dat Gods volk in Zijn gunst mocht delen. Dat gunde ze dat volk zo van harte, omdat ze dat volk hartelijk liefhad.

In die tijd kwam dominee I., uit een andere plaats, in Katendrecht preken. Deze gaf tijdens de dienst Psalm 68 vers 6 op:

*De koningen, hoe zeer geducht,
Zijn met hun heiren weggevlucht;
Zij vloden voor Uw ogen.
De buit van 't overwonnen land
Viel zelfs de vrouwen in de hand,
Schoon niet mee uitgetogen.
Al laagt g', o Isrel, als weleer,
Gebukt bij tichelstenen neer,
Toen gij uw juk moest dragen,
En zwart waart door uw dienstbaarheid,
U is een beter lot bereid;
Uw heilzon is aan 't dagen.*

Toen Marie thuis kwam zei ze tot haar moeder: "Wat heb ik nu toch meegezongen van de buit van het overwonnen land en dat de heilzon aan het dagen is, voor al Gods lieve volk."

Maar als ze op al de weldaden voor Gods volk zag, was ze ook wel eens bang dat ze daar zelf nog van verstoken zou blijven.

2.2 Een geopende genadetroon

Hoe jong Marie ook nog was, de duivel liet haar niet met rust. Wanneer ze in het verborgene de Heere zocht, sprak hij in haar hart, dat ze daarvoor nog te jong was en dat de Heere naar zulke jonge kinderen niet hoorde.

Maar tot haar vertroosting en bemoediging kwam de Heere haar voor met de woorden van Psalm 8 vers 3: "*Uit den mond der kinderkens en der zuigelingen hebt Gij sterkte gegrondvest, om Uwer tegenpartijen wil, om den vijand en wraakgierige te doen ophouden.*" Wat een blijdschap vervulde nu haar hart!

Toch duurde het niet lang of de kracht ging weg uit deze woorden en Marie kwam weer in haar gemis. Toen ze haar bezwaarde hart weer voor de Heere mocht uitstorten, sprak de Heere opnieuw tot haar hart: "... *zou Hij het zeggen en niet doen, of spreken en niet bestendig maken?*" (Numeri 23 vers 19b).

Ook werd ze er steeds weer aan ontdekt waar de oorzaak van de afwijkingen lag: "*Efraïm, wat heb Ik meer met de afgoden te doen?*" (Hosea 14 vers 9a). Wat was ze toen beschaamd en wat gevoelde ze dan steeds weer haar onbekeerlijkheid!

Ongeneeslijk ziek

In die tijd had Marie de dokter horen zeggen dat ze longtering had en niet meer kon beteren. Dat dreef haar weer tot het gebed met die woorden: "Heere al was het dat ik nog een jaar ziek moet wezen, dat hindert niet, als U mij maar bekeert." En weer hoorde de

Heere haar verzuchting, door in haar hart te spreken: "... *en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid*" (Johannes 10 vers 28).

Toen ze dit aan haar moeder vertelde, merkte die op: "Ja kind, dat is de waarheid, maar je zult wel moeten weten of jij een schaap van de Heere Jezus bent." Haar ouders waren voorzichtig, wilden haar niet opbouwen in gestalten of teksten, maar bleven haar eerlijk behandelen. Daarop mocht ze steeds de Heere zoeken, Die haar ook nu weer bemoedigde, uit Psalm 116 vers 4:

*"D' eenvoudigen wil God steeds gadeslaan;
'k Was uitgeteerd, maar Hij zag op mij neder.
Keer, mijne ziel, tot uwe ruste weder;
Gij zijt verlost; God heeft u welgedaan."*

Wat begeerde ze toen om zo'n eenvoudige te mogen worden, die door de Heere wordt gadeslagen.

Al die tijd sprak Marie veel met haar ouders. Zij zochten hun dochter er steeds op te wijzen dat ze niet op een verandering mocht rusten. Zij gingen haar in alles na. Het deed hun goed te horen dat ze haar broertje en zusje uit Gods Woord onderwees. Het was opvallend hoe verstandig ze dit deed.

Maar misschien gingen de ouders van Marie haar wel eens teveel na en deden ze ook wel eens een verkeerde uitdrukking. Zo hadden ze een keer een opmerking gemaakt, die hun dochter direct uitdreef naar de genadetroom. De Heere hielp haar uit met de woorden uit Psalm 22 vers 12 (berijmd):

"Wie mij veracht', God wou mij niet verachten."

Graag naar de kerk

Hoe graag ze ook naar de kerk ging, ze moest 's zondags dikwijls thuis blijven. Maar het alleen zijn was voor haar niet erg. Hun woning stond tegenover de kerk en daarom kon ze ook horen wat er gezongen werd. Tijdens de preek las ze altijd uit haar Bijbeltje. Dit waren altijd aangename uren voor haar.

Marie had ook heel wat boeken. Op een dag wist ze maar niet welk boek ze moest nemen om te lezen. Ze vroeg het aan de Heere en het antwoord was: "*Onderzoekt de Schriften, want gij meent in dezelve het eeuwige leven te hebben, en die zijn het die van Mij getuigen*" (Johannes 5 vers 39). Toen opende ze haar Bijbeltje bij Jesaja 42 en las: "*Zie, Mijn Knecht Dien Ik ondersteun, Mijn Uitverkorene, in Denwelken Mijn ziel een welbehagen heeft.*" Wat ze hierin zag liggen was voor haar niet uit te spreken. O, wat zag ze toen op het geluk van Gods volk. Maar ze kon het zichzelf niet toeëigenen. Dit deed haar voortdurend tot de Heere roepen.

Bezorgd over hun kind

Op een morgen zaten haar vader en moeder aan de tafel te eten terwijl Marie nog in de bedstee lag. Haar vader dacht dat ze nog sliep en zei toen: "Wat zal er van ons kind toch nog worden; ik hoor of zie zo weinig van haar werkzaamheden, ik geloof dat er niet zoveel in haar omgaat."

Toen Marie later uit bed kwam (haar vader was toen al naar zijn werk gegaan), zei ze tot haar moeder: "Ik heb wel gehoord wat vader zei, want ik sliep niet, maar de Heere weet mijn begeerte en Hij weet alle dingen." Toen mocht ze de dichter van Psalm 69 nazeggen: "*Beschaam door mij de stille hope niet.*" Hieruit werd ze getroost en ze bleef aan de genadetroon verbonden met de bede of ze in oprechtheid bekeerd mocht worden.

Soms was haar hoop zo sterk, dat haar ouders met haar moesten zingen uit Psalm 72 vers 8:

*Zo moet de Koning eeuwig leven!
Bidt elk met diep ontzag;
Men zal Hem 't goud van Scheba geven,
Hem zeeg'nen dag bij dag.
Is op het land een hand vol koren,
Gekoesterd door de zon,
't Zal op 't gebergt' geruis doen horen,
Gelijk de Libanon.*

Altijd maar vragen

In deze toestand mocht Marie enkele dagen leven. Daarna kwam de oudejaarsdag. Al het goede dat ze in Sions Koning gezien had was ze weer kwijt. Daarop riep ze de Heere bij vernieuwing aan: " Och Heere, ik ben nog onbekeerd, dat ik toch met dit oude hart het jaar niet uit zou moeten gaan."

De Heere hoorde haar zuchten en vertroostte haar met de woorden: "... *de zogenden zal Hij zachtens leiden*" (Jesaja 40 vers 11b). Toen werd het haar begeerte om te weten of zij zo'n zogende was. Rusteloos bleef ze dan hierin bezig tot ze daar duidelijkheid over kreeg.

Wanneer er van het volk des Heeren bij hen kwamen, die haar probeerden te troosten of moed in te spreken, dan wees ze op haar hart en zei: "Hier zal ik het voelen als de Heere mij bekeert." En als die mensen weg waren, zei ze tot haar moeder: "Daar heb ik niets aan, ik moet het zelf weten."

Nieuwjaar

Op de nieuwjaarsdag had Marie geen rust voordat het hele gezin naar de kerk was. Alleen haar kleinste broertje bleef bij haar. Nadat ze hem eerst wat had voorgelezen, knielde ze samen met hem neer om te bidden. Eerst dankte ze voor al het goede en verder vroeg ze om een nieuw hartje voor haar broertje. Ze bleef aanhouden met smeken en de Heere hoorde en sprak tot haar: "... *zo Hij vertoeft, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven*" (Habakuk 2 vers 3). Met dit blij vooruitzicht zong ze, samen met haar broertje, die gezegende Koning toe uit Psalm 72 vers 10:

*"Dan zal, na zoveel gunstbewijzen,
't Gezegend heidendom
't Geluk van dezen Koning prijzen
Die Davids troon beklom.
Geloofd zij God, dat eeuwig Wezen,*

*Bekleed met mogendheên;
De HEER, in Israël geprezen,
Doet wond'ren, Hij alleen."*

Sions Koning prijzen, dat deed ze het liefste. Hij had haar de belofte gedaan dat Hij gewisselijk zou komen en niet achterblijven. Wanneer er van het volk des Heeren bij hen kwamen, dan was haar mond hier vol van en moest ze dit vertellen.

Maar dat zou niet zo lang duren, want de bestrijder kwam ook weer en fluisterde haar in dat ze alles alleen maar gelezen had. Ze begon aan alles te twijfelen. Maar ook nu bracht dit haar weer aan de voeten van de Heere. Het behaagde Hem een troostwoord in haar hart te spreken: "*De hemel en de aarde zullen voorbij gaan, maar Mijn Woorden zullen geenszins voorbijgaan*" (Marcus 13 vers 31).

Marie was nu weer enkele dagen vol verwachting, maar opnieuw kwam ze in verlegenheid en zei: "Och Heere, ik heb alles wat mijn hart begeert, maar één ding ontbreekt mij nog; mocht U mijn begeerte eens vervullen." En de Heere sprak in haar hart:

*"Gij geeft, dat d' uitgang van de morgen
En van den avond juich',
En dat men U voor al Uw zorgen,
Ootmoedig dank betuig."*

(Psalm 65 vers 6)

Wat was ze toen blij. Haar kleine broertje zag het ook en zei: "Nu kun je wel zingen, Marie." "Ja, jongen", zei ze "de Heere doet wonderen, Hij alleen."

Meer dan Salomo

Toen haar vader op een keer thuis kwam van zijn werk, zei hij: "Marie, wat zal het in de hemel toch heerlijk zijn. De koningin van Scheba was alle pracht gewoon, maar toen ze Salomo zag, bleef er geen geest meer in haar en moest ze bekennen, dat de helft haar niet aangezegd was." Haar antwoord was toen: "Ja vader, maar meer dan Salomo is hier. Ik heb soms zo'n behoefte om te bidden (ze bedoelde: hardop te bidden,) maar als er oudere mensen bij zijn, dan durf ik het niet." Haar vader zei toen: "Mijn lief kind, als die begeerte komt, vraag het dan, al waren er honderd mensen, want de meerdere Salomo, de Heere Jezus, moet als de grote Doorbreker voor ons allen doorgaan. Niemand van Zijn kinderen kan van zichzelf iets doen."

De volgende morgen, toen ze uit bed wilde komen om te bidden, was ze zo moe dat ze haar gebed maar zittend dacht te doen. Toen kwam er met kracht in haar: "... *voor Mij zal alle knie zich buigen ...*" (Romeinen 14 vers 11). Toen zei ze: "Ja Heere, U bent het waardig, ik zal het doen, al moest ik er kruipend komen."

2.3 Uw heilzon is aan 't dagen

Korte tijd daarna zei haar jongste zusje: "Marie, wat word je toch mager." Toen was haar antwoord: "Och kind, dat is niets, al kwamen de knokken er doorheen, als de Heere mij

maar bekeert." Het was voor haar een gedurig uitzien of de Heere Zijn beloften waar zou maken en dát was in haar ogen de bekering.

Toen ze de volgende morgen wakker werd, begon ze aandoenlijk te huilen. Haar moeder vroeg: "Marie, wat scheelt er toch aan, dat je zo huilt?" Na enige tijd zei ze: "Ja moeder, ik zie dat mijn voeten dik worden." Ze had namelijk wel eens horen zeggen, dat dit een voorteken was dat iemand ging sterven.

Toen herinnerde haar moeder haar aan de vorige dag, toen ze gezegd had dat dat niets was, als ze maar bekeerd mocht zijn. Maar dat was het juist waar het Marie aan ontbrak en ze zei: "Ik zie mij nog zo onbekeerd." O, wat gaf dat die dag een aandrang tot haar werkzaamheden. Zij zag wel dat de Heere goed voor haar was, boven zoveel anderen, wier lot al voor eeuwig was beslist.

Soms was ze ook moedeloos. Maar ze kon niet leven buiten de bemoedigingen van God, en voordat de dag voorbij was sprak de Heere tot haar ziel, uit Psalm 69 vers 13:

*"Gij die God zoekt in al uw zielsverdriet,
Houdt aan, grijpt moed, uw hart zal vrolijk leven;
Nooddruftigen, veracht Zijn goedheid niet;
Nooit zal Hij Zijn gevangenen begeven."*

Dit gaf haar weer zoveel moed dat ze samen moesten zingen Psalm 84 vers 4:

*Zij gaan van kracht tot kracht steeds voort;
Elk hunner zal, in 't zalig oord
Van Sion, haast voor God verschijnen.*

Nadat ze dit versje gezongen hadden, zei haar moeder: "Kind, is dit nu bij jou ook zo, om van kracht tot kracht steeds voort te gaan en zo in Sion haast voor God te verschijnen?" Toen zei Marie: "Nee moeder, maar: *Jacobs God, geef mij gehoor.*" Dat waren de woorden waaruit ze bemoedigd was. Men was dikwijls verwonderd dat ze zo gelovig kon aanhouden bij de Heere.

Hoop en vrees

De dagen gingen door en voor Marie werd de tijd korter. Op een morgen kwam haar moeder bij haar bed. Marie lag te huilen. Ze vroeg haar dochter wat er aan scheelde, waarop Marie zei: "Ach moeder, ik moet bidden, *"Want zo wie zich Mijns en Mijner woorden zal geschaamd hebben in dit overspelig en zondig geslacht, diens zal Zich de Zoon des mensen ook schamen"* (Marcus 9 vers 38). Haar moeder zei toen: "Wel kind, bid dan maar." Toen bogen ze samen de knieën en Marie bad hardop. Haar moeder moest er later van zeggen dat ze nooit had meegemaakt, hoe haar zielsbedroefd meisje de genadetroon zo mocht bestormen.

Toen ze samen opstonden van het gebed, kwam in de bedroefde ziel van Marie, uit Psalm 43 vers 5:

*Mijn ziel, hoe treurt ge dus verslagen?
Wat zijt g'onrustig in uw lot?
Berust in 's HEEREN welbehagen;*

Hij doet welhaast uw heilzon dagen.

Door deze vier regels werd ze wonderlijk verkwikt en ze kreeg hieruit weer een levendige hoop.

Toch liet de Heere Marie altijd in de belofte staan en in de begeerte tot vervulling. Daarom zei ze ook: "Als dat nog eens vervuld mag worden, dan zal ik U ook *mijn Redder en mijn God* noemen."

Toen haar ouders in die tijd eens vroegen hoe het ging, was haar antwoord: "Goed, ik blijf de Heere verwachten." Daar leefde ze zo gemoedigd op, dat ze midden in de nacht tot haar moeder zei: "Nu zou ik wel willen zingen, als mijn borst het niet belette, uit Psalm 25 vers 2:

*Leid mij in Uw waarheid, leer
Ljv'rig mij Uw wet betrachten;
Want Gij zijt mijn heil, o HEER,
'k Blijf U al den dag verwachten."*

Getrouw gemaakt

Daar lag ze zich in te verblijden en al had ze er niet de zekerheid van, ze roemde altijd in Gods goedheid. Daarom wilde ze ook niet beklaagd worden als ze pijn had.

Wanneer ze door zwakheid van haar lichaam enkele dagen niet veel kon zeggen dan vroeg haar moeder wel eens: "Ik hoor je zo weinig, er is toch zo'n volheid in de Heere." Toen antwoordde Marie: "Ja moeder, ik kan niet altijd praten, maar ik hoor u daar óók zo weinig over spreken." Wat was haar moeder beschaamd om deze eerlijke vermaning.

Verder viel het de ouders op dat niet iedereen die bij Marie kwam beseftte dat ze nog een kind was en als zodanig ook moest worden aangesproken. Ook was ze in die tijd wel eens te zwak om te praten. Omdat ze openhartig altijd alles tegen haar ouders gezegd had, spraken zij dan voor haar, zodat hun kind niet teveel vermoeid werd.

Voor haar moeder moest zo dikwijls vertellen dat ze ineens zei: "Kind, waarom laat je mij altijd maar vertellen, ik word er van de duivel mee aangevallen, dat het zo gemakkelijk niet gaan zal." Dit was echter voor Marie zo pijnlijk dat ze begon te huilen en tegen haar moeder zei: "Dacht u dat ik er mee jok, ik moet toch voor de mensen niet verschijnen, want de Heere weet alle dingen." Het deed haar dus wel wat pijn dat haar moeder dit gezegd had, maar de liefde tot haar moeder was altijd allerhartelijkst. Het was ook haar moeder die in die tijd meestal bij haar sliep en wederkerig haar innige liefde aan haar kind gaf.

Marie zei dan wel eens: "O moeder, ik heb u zo lief." Haar moeder vroeg toen: "Mij het meeste?" Waarop haar dochter antwoordde: "*Die vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig*" (Matthéüs 10 vers 37a). Hieruit bleek de oprechtheid van haar keuze, en de Heere heeft haar hoop niet beschaamd.

En de hoop beschaamd niet

Op een nacht maakte Marie haar moeder wakker en zei toen tegen haar: "O moeder, wat heb ik het nu goed in mijn hart. Toen ik tot de Heere bad, kwamen met kracht de woor-

den in mijn hart: "*Uw zonden zijn u vergeven.*" Toen kon ze een hele tijd niets zeggen, want ze was overstelpt van de liefde Gods.

Daarna vertelde Marie dat ze tijdens haar gebed vroeg of ze een vat ter ere mocht zijn. Toen bepaalde de Heere er haar krachtig bij, dat ze uitverkoren was van voor de grondlegging der wereld. Ze riep toen vol verwondering uit: "Heere, ik?" Daarop sprak de Heere in haar hart: "*Maria!*" Zij verstond de stem van de Heere Jezus en zei: "*Rabbouni!*" (Johannes 20 vers 16). Toen werd haar weer een vraag gesteld: "*Wat wilt gij, dat Ik u doen zal?*" Zonder zich te bedenken zei ze: "*Rabbouni, dat ik ziende mag worden.*" Waarop de Heere antwoordde: "*Ga heen, Uw geloof heeft u behouden*" (Marcus 10 vers 51-52).

Gods Woord werd voor haar als een fontein des levens, waaruit het water opborrelt, uitgaande van de Heere Jezus. Het was te veel om het allemaal op te noemen, maar ze vatte het samen in de woorden: "*Vrede laat Ik u, Mijn vrede geef Ik u, niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, geef Ik hem u*" (Johannes 14 vers 27). Het was of ze een samenspraak met de Heere had. Ook mocht ze in de nooit begonnen eeuwigheid inzien: eer iets van haar begon te leven, was alles al in Gods boek geschreven.

Zoveel liefde in Hem

Nu zag ze dat Gods Woord de waarheid was. Vroeger wist ze dat ook wel, maar nu, zo zei ze, geloofde ze het ook. Ze zei ook dat ze niet had kunnen geloven dat er zoveel liefde en dierbaarheid in de Heere Jezus was. Zij sloeg op haar hart en zei kinderlijk: "Indien ik Hem zag, ik zou om Zijn hals vliegen en als ik boven kom, dan zál ik het doen."

Toen ging ze ook vertellen onder hoeveel tranen ze steeds in gebed was en riep: "Ach, Heere, ach, werd mijn ziel door U gered." De Heere had haar de zonden doen gevoelen en er bleven enkele zware zonden op haar hart liggen.

Ze kon één keer op de zondagsschool haar Catechismus niet opzeggen en ook was ze toen ongehoorzaam geweest. Ook haar ouders was ze een keer ongehoorzaam geweest; ze had toen een kwaad woord tegen haar broertje gesproken en daar had ze hem de schuld van gegeven.

Nu gevoelde ze de grootheid van dit kwaad en dat dat bedreven was tegen de Heere, een goeddoend God.

Vergeven

Maar nu voelde ze dat het alles vergeven en verzoend was. Daarom prees ze de Heere en loofde Hem met hart en mond. Toen haar moeder dit zag en hoorde, werd ze bezorgd over haar zwakke lichaam. Daarom vroeg ze aan Marie of ze beter niet wat zou gaan rusten. Maar ze zei: "De dood is voor mij geen dood meer en in het stille graf zingt niemand des Heeren lof. Hoe eerder ik gestorven ben, hoe eerder ik boven ben."

Toen zei haar moeder: "Ik zou wel willen dat er nu van het volk van God bij zouden zijn". Maar zij zei: "Och moeder, dat is niet nodig, want u kunt het allemaal vertellen. En die boven komen zullen mij vinden. Nog een klein ogenblik en dan komt u ook."

Maar toen haar moeder zich hierin wat terug wilde houden zei Marie: "Uit krediet voor de Heere; ja moeder, de Heere laat niet varen het werk Zijner handen. Wat Zijn hand begint, voleindigt Hij ook."

Steeds gevoelde ze de vrede in haar hart en sprak er van. Ze zag alles in de vrede raad liggen en dat was zo'n wonder voor haar, dat haar beker overvloeiende was.

3.4 De laatste dagen

Het was nu februari 1883. Het leven van Marie zou niet lang meer duren. Haar dagen waren geteld. Op een morgen zei ze tot haar moeder dat ze niet alleen van al haar spullen, maar ook van haar Bijbeltjes, die ze als prijs op de zondagsschool gekregen had, losgemaakt was. Die moesten aan haar broertje gegeven worden en het overige was voor haar vader en moeder.

Verder zei ze: "Ik ben ook losgemaakt van vader en moeder. Niet dat ik niet meer van u houd, maar omdat de Heere voor mij de eerste plaats inneemt."

Toen ze bij haar moeder tranen zag, zei ze: "Moeder, ween toch niet, ik heb toch gezegd, u komt ook. Zing daarom liever: *Zingt nu blij te moe*. Nog een ogenblik, en Hij die het goede werk begonnen heeft, zal het voleindigen. Ik hoop dat u met vader nog lang in vrede mag leven en dat u alle druk en leed aan de Heere zult opdragen. Hij zal het maken. En of ik nu over veertien dagen sterf, de Heere doe wat goed is in Zijn ogen."

Onbegrepen

Marie vervolgde: "Ik zie mezelf al in de kist liggen. Dan zullen ze zeggen: Daar ligt ze met de buit en als ze zien dat ik naar het graf gedragen word, dan zullen ze dat ook zeggen."

Daarna zei ze tot haar moeder: "U wordt toch niet boos, als ik zo spreek?" Hoewel ze in Gods liefde deelde, voelde ze ook dat haar geliefde nabestaanden haar nog niet los konden laten.

Ook gebeurde het in die tijd, dat ze begeerte kreeg in radijs, maar ze wist ook dat het de tijd daarvoor nog niet was. Daarom was ze in onderworpenheid, vertrouwend op de macht en de goedheid van God, en zei: "Heere, indien U wilt, U kunt ze mij geven."

Haar ouders hadden intussen alles gedaan om radijs te pakken te krijgen, maar het was alles vruchteloos. Maar zie, nog diezelfde avond kwam er een vriendin met een bosje radijs. Het was niet te zeggen wat Marie daarin zag.

Het was al nacht geworden, toen haar moeder tegen haar zei: "Maar kind, wat doe je toch?" Ze antwoordde: "O moeder, ik moet het uitschreeuwen:

*'s HEEREN goedheid kent geen palen;
God is recht, dus zal Hij door
Onderwijzing hen, die dwalen,
Brenge in het rechte spoor.
Hij zal leiden 't zacht gemoed
In het effen recht des HEEREN;
Wie Hem need'rig valt te voet,
Zal van Hem zijn wegen leren.*

(Psalm 25 vers 4)

Ik heb die vrouw wel bedankt moeder, maar toch heeft de Heere dit wonder gedaan."

Het was bij haar een vaste gewoonte geworden om haar ouders of anderen, die wat voor haar gedaan hadden, zelfs voor het geringste, te bedanken. Voor haar gewaarwording kwam het alles uit Gods liefde voort en daarom zei ze: "Wat voel ik toch een liefde in mijn hart naar die lieve Heere Jezus." Dan legde ze haar hand op haar borst en zei, uit Psalm 84 vers 1:

*"Hoe lieflijk, hoe vol heilgenot,
O HEER! der legerscharen God,
Zijn mij Uw huis en tempelzangen!
Hoe branden mijn genegenheên,
Om 's HEEREN voorhof in te treên.
Mijn ziel bezwijkt van sterk verlangen.
Mijn hart roept uit tot God, die leeft,
En aan mijn ziel het leven geeft."*

Maar de volgende morgen kermde Marie het uit van de pijn en zei: "O moeder, mijn borst." "Ja, kind", zei haar moeder, "het zal zo lang niet meer duren." Maar Marie zei: "O moeder, dat is het niet hoor, want: *de HEERE is mijn Herder, mij zal niets ontbreken*" (Psalm 23 vers 1).

In God verblijd

De daarop volgende zondag had ze zulke hoge koorts, dat haar ouders niets anders dachten dan dat haar stervensuur was aangebroken. Ze lag één dag en één nacht buiten bewustzijn.

Toen ze weer bij mocht komen, vroeg haar moeder hoe het was. Hierop antwoordde ze: "Goed, de Heere is nabij. Nu gevoel ik het verschil, want toen ik enige tijd geleden onder het gehoor zat van ds. I. en dat vers meezong van *de buit van 't overwonnen land*, zei ik: O Heere, dat is allemaal voor Uw lieve volk, mocht ik er ook eens een van wezen. En nu heeft de Heere mij verhoord en mij er ook deel aan geschonken. Nu zing ik niet meer alleen voor Zijn volk, maar ook voor mijzelf het versje uit Psalm 138 vers 3:

*Dan zingen zij, in God verblijd,
Aan Hem gewijd,
Van 's HEEREN wegen."*

Veel bezoek

Op datzelfde moment kwamen er twee familieleden Marie bezoeken. Toen zij Marie wezen op haar grote voorrecht, antwoordde ze: "Ja, boven duizenden." Toen die mensen zeiden dat ze jaloers op haar waren, zei ze: "Ja, maar de Heere leeft en is er ook voor u nog en u moet er om bidden." Toen ze daarop antwoordden, dat ze er ook niet méér aan konden doen, zei Marie: "Nee, dat kunt u ook niet, want er zal er niet één komen die de Heere er niet wil hebben, maar er zal er ook niet één achterblijven, die Hij er wil hebben en daar moet u om bidden."

In die dagen kwam er een man, die aan de ouders vroeg of hij ook eens bij hun dochttertje mocht kijken. Haar moeder bracht hem bij de bedstee waar Marie lag. Hij groette haar en zei: "Wel Marie, hoe gaat het met je, ben je niet bang om te sterven?" Haar antwoord was: "Nee, want de Heere heeft me tot Hem bekeerd, maar hoe staat het met u? Hebt u uw knieën al voor de Heere gebogen?" Zijn antwoord was: "Nee." Toen zei ze: Wel,

dan wordt het hoog tijd, want u kunt toch zo niet sterven. En al zou u dit kunnen, dan is de Heere het nog zo waard." De man ging met tranen in zijn ogen bij haar weg.

Voor allen een boodschap

Zo mocht Marie die morgen elke bezoeker vermanen om de slechtigheden te verlaten en te treden op de weg des verstands. Voor jong en oud had ze een boodschap. Tot haar moeder zei ze: "Ja moeder, ik moet me vrij maken van de mensen, want de Heere is het zo waard en Hij is voor mij zo goed. Nu moet ik Zijn raad nog uitdienen en dat wil ik ook, want wat de Heere doet is goed. Wat heb ik toch dikwijls tot de Heere geroepen: "Och, werd mijn ziel door U gered". En nu heeft Hij mij gered en uitgeholpen, want de Heere ondersteunt mij in al mijn lijden en mijn smart. En al ben ik arm, toch ben ik rijk, want ik heb nooit geweten dat er zoveel zaligheid en dierbaarheid in die lieve, dierbare Heere Jezus was. Want Zijn vrede laat Hij aan mij en geeft Hij aan mij. O, had ik Hem maar eerder leren kennen."

Die vrede ging nu al haar verstand te boven; daarin zou ze nu eeuwig opgenomen worden. Marie zei dat ze nu kon zingen:

*Dan ga ik op tot Gods altaren,
Tot God, mijn God, de bron van vreugd;
Dan zal ik, juichend stem en snaren
Ten roem van Zijne goedheid paren,
Die, na kortstondig ongeneugt',
Mij eindeloos verheugt*

(Psalm 43 vers 4)

Ze sprak nu dat ze niemand en niets liever had dan de Heere; van Hem hield ze het meest. Toen haar oudste zus bij haar kwam en vroeg hoe het ging, antwoordde zij: "Goed, je moest eens gevoelen hoe goed ik het heb." Ze vervolgde: "Och Maartje, vraag toch aan de Heere om bekeerd te worden, want je kunt toch zó niet sterven. Je moest eens weten hoe goed de Heere is, Zijn liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten."

Toen haar zus schreiend vertrok, riep ze haar nog na met een doordringende stem: "Maartje, Maartje, denk er toch om!"

Hem aan haar hart drukken

Marie had zoveel liefde en vrede in haar hart, dat ze haar vermagerde handen uitstak en zei: "O, als ik de Heere zo eens aangrijpen kon, wat zou ik Hem aan mijn hart drukken, maar dat kan ik nu niet. Boven, daar zal ik het doen."

Deze liefde in haar hart deed haar alle smart vergeten, want de Heere is een Waarmaker van Zijn Woord: "... in zijn krankheid verandert Hij zijn ganse leger" (Psalm 41 vers 4b). Haar vader moest hier zeggen: "Het is voor mij een wonderlijke weg, als ik wegga zeg ik tegen mijn kind: De Heere zij met je. En als ik thuis kom en aan haar vraag hoe het gegaan is, dan zegt ze: Vader, de Heere is nabij. Daarbij zie ik het hunkerende verlangen om van hier te mogen verhuizen en om God te zien van aangezicht tot aangezicht."

Toen hij bij haar waakte zei ze op een nacht: "O vader, u moest eens gevoelen hoe ik verlang om ontbonden te zijn:

*Maar d' altoos wijze raad des HEEREN
Houdt eeuwig stand, heeft altoos kracht;
Niets kan Zijn hoog besluit ooit keren;
't Blijft van geslachte tot geslacht"*

(Psalm 33 vers 6)

Daaruit gaf de Heere haar weer het volle genot, om in Zijn raad te berusten. Hoewel ze hier dikwijls in delen mocht, hield de Heere om wijze redenen dit ook wel eens in. Dan voelde Marie altijd de hevige pijn en smart, die haar ziekte met zich meebracht. In deze toestand bepaalde de Heere haar bij Psalm 38 vers 9:

*Maar wat klaag ik, HEER der heren?
Mijn begeren
Is voor U, in al mijn leed,
Met mijn zuchten en mijn zorgen,
Niet verborgen;
Daar Gij alles ziet en weet.*

Daarop sprak ze weer vol moed en geloof: "Het is waar Heere, U hebt meer, veel meer geleden, want U hebt als de Rechtvaardige een onrechtvaardig lijden ondergaan en ik moet als een onrechtvaardige, rechtvaardig smarten lijden."

Ze was toen zó onderworpen aan de wil des Heeren, dat ze geen pijn voelde. En als ze dan bovendien zag hoe de Heere haar, boven zoveel anderen, zo gunstig had aangenomen, dan was ze hieronder zó gevoelig, dat ze alles wat de Heere haar zou opleggen kon dragen en goedkeuren.

2.5 Haar sterven en begrafenis

Het was intussen half februari geworden. Marie zei dat haar einde nu haast zou komen. Het voorjaar zou ze niet meer halen. Ze zou binnenkort uit dit Mesech verhuizen naar het hemelse vaderland. Haar lichaam werd nu in enkele dagen zo afgebroken, dat haar moeder vroeg: "Marie, zou je nu gaan sterven." Hierop was haar antwoord: "Nee, nu nog niet." Daarop vroeg haar moeder hoe het met haar gaan zou. Marie's antwoord was: "Wel goed, ik waag het op de Heere."

Toen haar moeder zag dat het uur van scheiden aangebroken was, kon ze voor Marie haar tranen niet meer verbergen. Haar dochttertje, die dit zag, zei: "Moeder, u moet niet schreien, want de Heere is toch zo goed."

Een korte doodsstrijd

Daarna heeft Marie niet veel meer gezegd, maar ze zag uit naar haar einde. Na een korte doodsstrijd is ze zachtjes weggezonden, tot ze de laatste adem uitblies.

Zo is ze de eeuwige zaligheid ingegaan, waar al het volk vergaderd is om Hem de eer en de lof toe te brengen, tot in alle eeuwigheid.

*Straks leidt men haar in statie, uit haar woning,
In kleding, rijk gestikt, tot haren Koning;
Zo treedt zij voort met al den maagdenstoet,
Die haar verzelt, U vrolijk tegemoet*

(Psalm 45 vers 7)

Het was 21 februari 1883. Marie is veertien jaar en elf maanden geworden.

Enkele dagen daarna is zij op een plechtige wijze begraven. De kist werd gedragen door zes jongens. Daarachter volgde haar familie en de vrienden. De plaatselijke predikant was ziek en kon er niet bij zijn. Door drie vrienden is op de begraafplaats het woord gevoerd. Daarna is er op haar graf nog gezongen uit Psalm 89 vers 7 en 8. Na de terugkomst in het sterfhuis is er onder elkaar nog gesproken en met dankgebed geëindigd.

*Jonge vroeg gestorven vrinden
Slechts zijt gij mij wat vooruit;
Weldra zal ik u haast volgen
Als Jezus mij het graf ontsluit.*

2.6 Naschrift

Het boekje over het leven en sterven van Maria Johanna Molendijk is destijds uitgegeven met de bedoeling om dit aan de zondagsschoolkinderen uit te delen. De schrijver was D. Veldhuizen, één van de onderwijzers van de zondagsschool te Katendrecht.

Na het sterven van Marie Molendijk groeide bij haar vader het plan om het levenseinde van zijn dochtertje op schrift te stellen. Omdat hij dit zelf wel moeilijk vond vroeg hij het aan een van de onderwijzers.

D. Veldhuizen had al langer de begeerte om dit te mogen doen, maar wachtte op een nadere wenk. Nadat Molendijk dit gevraagd had, meende hij de hand des Heeren hierin te mogen zien om het werk aan te vangen.

Graag wilde hij dit doen in de hoop om hierdoor jonge kinderzielen te mogen trekken tot de dienst des Heeren. Om met David te zingen uit Psalm 147 vers 1:

*Laat 's HEEREN lof ten hemel rijzen;
Hoe goed is 't onzen God te prijzen!*

Kerkelijke gegevens

Het is helaas niet gelukt om van de familie Molendijk wat meer persoonlijke gegevens te pakken te krijgen. Mogelijk was de predikant die in het boekje afgekort werd als "ds. I." ds. J. J. Impeta, die in Schiedam predikant was. Als dit zo is, dan is hieruit af te leiden dat het gezin Molendijk aan de Christelijke Gereformeerde Kerk verbonden was.

In 1866 was er in Katendrecht namelijk een Afgescheiden gemeente ontstaan, die na de vereniging van de Christelijk Afgescheidenen met de Kruisgezinden in 1869 als Christelijke Gereformeerde Kerk voortgezet is. Het kerkgebouw stond aan de Dordtsestraatweg. Aan die straat woonde dus ook de familie Molendijk.

Ds. W. Eichhorn is in Katendrecht predikant geweest. Dit was van 13 februari 1870 tot 11 augustus 1872. Voordien is hij bevestigd als predikant van de kleine kruisgemeente te Huizen. Hij stond verder in Zutphen, Tricht en Haarlem. Daarna deed hij in Katendrecht zijn intrede, waarbij hij preekte over Efeze 6 vers 19 en 20.

Kort daarna brak er een pokkenepidemie uit. Direct verkreeg ds. Eichhorn veel achting, want ondanks het besmettingsgevaar was hij steeds bij de zieke lidmaten te vinden. Heel wat mensen zijn in die weken door hem begraven. De kerk was in die tijd stampvol, want de mensen waren diep onder de indruk.

Zijn laatste gemeente was Dordrecht, waar hij opvolger was van ds. A. Verheij. Op 28 november van datzelfde jaar is hij op 44-jarige leeftijd reeds overleden. Hij liet een vrouw met zes kinderen achter.

De gemeente van Katendrecht is later met de Doleantie meegegaan en is zo in de Gereformeerde Kerk opgenomen.

Geraadpleegde literatuur:

D. Veldhuizen, *Het heilzoekend leven en zalig sterven van Maria Johanna Molendijk*, Gorinchem, 1932

Joh. de Haas, *Gedenkt uw voorgangers*, deel 3, Haarlem, 1984

Predikanten en oefenaars: Biografisch woordenboek van de kleine kerkgeschiedenis, deel 2, Houten, 1988

Anderhalve eeuw gereformeerden in stad en land: Zuid-Holland (Zuid), Kampen, z.j.

Een Godgeheiligd zaad (1871): over Jacob Hoogenboezem en Plonia Biemond

3.1 Voorgeschiedenis

Op 20 juni 1834 werd te Bleiswijk Plonia Biemond geboren. Zij was het tweede kind uit een gezin, waarvan de ouders de Heere vreesden. Op 1 mei 1857 trad ze in het huwelijk met Jacob Hoogenboezem. Ze hebben zes kinderen gekregen en een weesmeisje van 3 jaar aangenomen. In 1877 is Jacob Hoogenboezem overleden en bleef zijn vrouw op 43-jarige leeftijd als weduwe met de kinderen achter.

In 1882 begon Plonia met het schrijven van een gedenkschrift, bestemd voor haar kinderen. Dit gedenkschrift noemde ze *Een laatste woord aan mijn kinderen en de weg welke de Heere met mij gehouden heeft door P.H.B. te W.*

In deze titel komt haar bedoeling al duidelijk naar voren. Het was haar begeerte om Gods Naam groot te maken en haar kinderen in te winnen voor de dienst des Heeren.

In die beschrijving is ook het overlijden van haar jongste dochttertje opgenomen, dat toen nog maar enkele maanden oud was. Hierover later meer.

Na het overlijden van haar man is Plonia dicht bij haar ouders komen wonen, in Bleiswijk. Nadat ze later ook nog enkele jaren in Rotterdam gewoond heeft, is ze naar Waddinxveen verhuisd, mogelijk bij een van haar kinderen. Daar is ze op 1 februari 1905 overleden.

Indrukken in de kinderjaren

Plonia was nog jong toen ze al veel indrukken had dat ze zonder bekering niet kon sterven. Als meisje van elf jaar liet ze haar vriendinnen achter en zocht ze de eenzaamheid op. Wanneer ze Gods volk hoorde spreken, dan was ze een en al oor. Ook ging ze dikwijls naar haar grootmoeder, die ook een bekeerde vrouw was. Daar was ze wel in haar schik, want haar ooms die nog thuis waren, lazen dan nogal eens een bekeringsgeschiedenis voor.

Veel angsten heeft ze in die tijd doorstaan. Was het niet door de gesprekken die ze opluisterde, dan wel door de angstige dromen, die ze dikwijls had.

Toch gingen de indrukken weer over en ze schreef dat ze daarna vol van ijdelheid was, zich opmaakte met mooie kleren en andere vermaken zocht en volop de zonde en de wereld diende. Zo ging het door tot ze bijna zeventien jaar was.

Overtuigd van zonden

In 1851 was in het naburige Berkel en Rodenrijs door een opmerkelijke weg een predikant gekomen, die bijzonder naar het hart van Jeruzalem sprak. Er werd ook te Bleiswijk zoveel over gesproken dat Plonia er ook eens een keer naar toe wilde gaan. Maar nadat ze een keer geweest was, begon haar geweten weer wat te spreken. Op een zondagmiddag, toen ze weer bij hem naar de kerk geweest was, moest ze van haar moeder gaan vragen hoe het met het dochttertje van de dominee was, aangezien dat nogal ziek geweest was.

Na de dienst ging ze er dus heen maar voor dat ze het wist zat ze midden in een gezelschap van mensen, die na de middagdienst nogal eens bij de dominee kwamen. Ze kreeg het hier toch wel wat benauwd en was weer vlug vertrokken, maar ze moest de dominee beloven dat ze nog eens terug zou komen.

Na enkele maanden vervulde ze de belofte en kwam ze weer op het gezelschap. Nadat de dominee aan verschillende mensen wat gevraagd had, vroeg hij aan Plonia of ze ook reeds haar ellende had leren kennen. Ze bleef echter zwijgen, want dat had ze zich voorgenomen. Maar toen hij zei dat ze mogelijk wel een goed meisje was, - want wie kwam er nu zover lopen om de kerkdienst bij te wonen? - toen kon ze zich niet meer inhouden en zei: "O dominee, u moest het eens weten." Nadat ze nog een paar woorden gezegd had, vroeg hij niet meer verder.

Op datzelfde ogenblik werd de Heere Plonia te sterk en toen ze naar huis liep werd ze erbij bepaald hoe ze nu voor een *mens* moest verstommen en wat zou het straks voor de hemelse Rechter zijn? Toen kwamen al haar zonden in haar gedachten terug, ook van de tijd dat ze nog heel klein was. Ze kreeg het zo bang dat ze geen raad meer wist. Toen ze thuis kwam ging ze vlug naar bed, maar daar had ze ook geen rust en riep tot de Heere: "Och Heere, is er dan nu geen raad meer voor mij? Moet ik dan voor eeuwig naar de hel, het is rechtvaardig, want ik heb niet anders verdiend."

Zielenangsten

Verskillende dagen en nachten heeft ze verkeerdt in de grootste angsten en aanvechtingen van de duivel. Soms werd ze naar de schuur getrokken, waar haar een balk werd aangewezen om zich aan op te hangen. Maar ze werd hiervan krachtig afgetrokken door Eén Die sterker is dan de duivel. Ze viel op haar knieën en kreeg met kracht de woorden in haar hart: "*Die gezond zijn, hebben den medicijnmeester niet van node, maar die ziek zijn*" (Marcus 2 vers 17).

Kort daarna kwam ze weer in de grootste nood, toen ze bedacht dat het bij haar nog nooit wat geweest was. Ook werd de duivel opnieuw losgelaten met zijn beschuldigingen. Maar haar geroep ging door, want ze gevoelde dat ze die Medicijnmeester nodig had en riep uit: "*Zone Davids, ontferm U mijner!*" (Lucas 19 vers 39b). Ze kon maar niet loslaten en riep: "Heere, moet ik omkomen, het is rechtvaardig, maar laat mij als het U belijft aan Uw voeten sterven. Dat liever dan weer in de zonde leven." Die belijdenis was voor Plonia weer even een ademtocht, maar het moest er nog dieper door. Het begon op haar hart te branden wat het is buiten Christus te leven en straks te moeten sterven. Haar moeder was in die tijd van een tweeling bevallen, maar hield ook haar dochter in het oog en zei dat Plonia het moeilijker had dan zij tijdens de geboorte van de tweeling.

Hoewel ze nu trouw het gezelschap bezocht, werd haar gemis steeds groter. Op de eenzame weg naar de kerk zocht ze een verborgen plekje om haar knieën te buigen. Wat kon ze soms aandringen, want haar nood was groot. Het gebeurde wel dat ze een aanmoediging kreeg uit Psalm 42 vers 1:

*'t Hijgend hert, der jacht ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Van de frisse waterstromen,
Dan mijn ziel verlangt naar God.*

Toen riep ze uit: "Niet sterker, Heere, niet sterker kan het hert van dorst geschreeuwd hebben, dan mijn ziel tot U schreeuwt."

Vriendinnen gekregen

In al haar verdriet kreeg ze in die tijd een vriendin uit de buurt, met wie ze naar het gezelschap ging. Zij was ook onder de prediking van deze leraar in het hart gegrepen. Ze hadden geen geheimen voor elkaar en konden met elkaar over dezelfde behoeften spreken.

Op een keer, toen ze samen weer naar huis zouden gaan, vroeg er een `werelds' meisje of ze met hen mee mocht lopen, omdat ze bang was om alleen in het donker te gaan. Hoewel ze er niet zo niet blij mee waren, konden ze dit natuurlijk niet afwijzen. Maar al spoedig was Plonia met haar vriendin in gesprek over wat zij de afgelopen week hadden doorleefd.

Nadat dat andere meisje enige tijd het gesprek had aangehoord, zei ze: "Ik hoor dat jullie meer weten dan ik, maar ik zou willen vragen: wanneer kleine kindertjes sterven, gaan die dan naar de hemel of naar de hel?" Toen zei Plonia: "Dat weet ik niet, maar als jij sterft, waar ga je dan heen, naar de hemel of naar de hel?"

Toen dat meisje zei dat ze dat niet wist, vervolgde Plonia: "Ik geloof dat je er meer belang bij hebt om dát te weten, want je hebt toch ook een ziel verliezen?"

Toen zweeg de ander, maar de woorden zonken in haar hart en ze had geen rust meer. Vanaf die tijd gevoelde ook zij zich verloren. Ze kon het niet voor zich houden en in enkele dagen was het gezin waar ze toen werkte geheel onder de indruk van de woorden die zij sprak.

Ze stelde nu alles in het werk om met Plonia naar de kerk te gaan en werd ook een trouwe bezoeker van het gezelschap.

Jaloers op Gods werk

Na enkele weken van overtuiging kreeg dat meisje zo'n ruimte te zien in de weg der zaligheid, dat er ook voor haar nog een mogelijkheid was. Dit zag ze met veel licht en duidelijkheid, dat ze hierin geruime tijd mocht leven en ze mocht dit ook vrijmoedig vertellen.

Plonia, die meestal in het gemis en in het duister leefde, was hierdoor geheel ontmoedigd. Ze klaagde haar nood bij dat meisje, dat haar probeerde te bemoedigen, maar ze was niet te troosten. Dit bracht dat andere meisje op de knieën en ze bad: "Ach Heere, geef mij dan maar wat minder te genieten en geef haar ook wat, want ze is zo bedroefd."

Toen ze elkaar weer ontmoetten zei ze tot Plonia: "Je zult het zien dat het goed komt," zo'n sterk vertrouwen had ze daarin.

Inderdaad werd Plonia de zondag daarop voor een korte tijd zo verkwikt, dat ze kon zingen van de liefde Gods, uit Psalm 25 vers 4:

*'s Heeren goedheid kent geen palen;
God is recht, dus zal Hij door
Onderwijzing, hen die dwalen,
Brenge in het rechte spoor.
Hij zal leiden 't zacht gemoed
In het effen recht des HEEREN;
Wie Hem need'rig valt te voet,
Zal van Hem zijn wegen leren.*

Maar de andere dag was het hopelozener dan ooit tevoren. De nood en de behoefte aan de Heere Jezus werden nu zo sterk, dat ze in een schuurtje voor de Heere neerviel met een vast voornemen om nu aan te houden. De duivel deed nog een poging, maar tevergeefs, want hij moest het veld ruimen. Met kracht viel er in het hart van Plonia: "... *en het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde*" (1 Johannes 1 vers 7b). De sterke troost lag in het woordje *alle* en ze zei: "Ja Heere, maar ook de *mijne*. Dit herhaalde ze verschillende malen: "Hebt U ook mij gekocht en verlost met Uw dierbaar bloed?" En toen het eeuwig wonder; Hij sprak tot haar ziel: "*Ja, Ik heb u lief gehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid*" (Jeremia 31 vers 3b).

Dit ging haar door het binnenste van de ziel en ze zonk weg in de eeuwige liefde en kwam met de Heere in een verbond, ze had geen woorden meer, maar kon met de bruid zeggen: "*Mijn Liefste is mijne en ik ben de Zijne*" (Hooglied 2 vers 16). Ze riep nu uit met de dichter uit Psalm 116:

*"God heb ik lief, want Die getrouwe HEER
Hoort mijne stem, mijn smekingen, mijn klagen;
Hij neigt Zijn oor, 'k roep tot Hem, al mijn dagen,
Hij schenkt mij hulp, Hij redt mij keer op keer."*

Eindelijk ging Plonia weer naar binnen, waar de andere gezinsleden aan het koffie drinken waren. Haar moeder zag dat er wat gebeurd was en Plonia kon het wonder niet meer voor haarzelf houden. Nooit heeft ze die dag meer vergeten, het was 11 april 1853.

Welkom in de strijd

De andere dag mocht ze van haar moeder de vrienden bezoeken. Eerst ging ze naar haar vriendin, aan wie ze het vertelde. Samen gingen ze toen naar de dominee in Berkel. Deze vroeg of ze met een goede tijding kwamen. Nadat ze alles verteld had zij hij: "Welkom in de strijd." Deze woorden heeft Plonia pas later leren verstaan.

Het duurde ongeveer een week toen de strijd alweer begon, maar ze mocht steeds ervaren dat de Heere altijd op Zijn eigen werk terugkomt. Ze kreeg een aangeboden leven aan de genadetroon, want altijd kwam ze weer in verlegenheid.

Ook na haar huwelijk, toen ze enkele malen moest verhuizen, is dit zo gebleven. Ook is ze toen nader onderwezen in het wonder van zaligworden, toen ze met bewustheid de Geest der aanneming tot kinderen mocht ontvangen. Het was met de woorden: "*Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen, die Hem vrezen.*" (Psalm 103 vers 13). Daar mocht het van haar lippen vloeien: "Vader, lieve Vader." De Vadernaam en het werk van de Vader werd voor haar onuitsprekelijk zoet.

Maar de bestrijdingen en de duisternissen bleven niet uit in het leven van Plonia. De weg om alle eigengerechtigheid te verliezen is doorgaans een lange en moeilijke weg. Maar de Heere maakte het dikwijls zo goed met Zichzelf, dat ze bij vernieuwing wel eens mocht uitroepen:

*"O, zalig uur toen Jezus kwam,
En op mij zag en toen Hij nam
Mij vriend'lijk in Zijn armen.
Wanneer Hij in barmhartigheid*

*En liefde sprak: Het is nu tijd,
Om Mij nu te ontfermen.
Toen was mijn woord: Ziedaar mijn hand,
Mijn hart, mijn ziel aan U verpand,
'k Zal schrijven met mijn bloede:
'k Wil voor U zijn en Gij voor mij
Geheel en al en blijf daarbij,
'k Ben vreemde heren moede."*

3.2 Laat de kinderkens tot Mij komen

Plonia en haar man hadden intussen een gezin met vijf kinderen gekregen. Daarna werden er in vier jaar geen kinderen geboren.

Hoewel ze van kinderen hield, vond ze dat niet erg, omdat ze beseftte dat elk kind een onsterfelijke ziel had en omdat de zonden in die tijd ook zo toenamen.

In het jaar 1871 werd er echter nog een kind geboren. In haar *Een laatste woord aan mijn kinderen* beschreef ze ook de wonderlijke wijze waarop dat kindje weer weggenomen is. Ze schrijft hierover het volgende:

Begin 1870

"Ik zat in de eenzaamheid op een kamer waar ik wat wilde halen uit een van de kastladen waar kinderkleertjes in lagen. Toen ik deze zag liggen, zei ik: "Ach Heere, ik zal dit toch niet meer nodig hebben? Ik hoop het maar, indien het in Uw raad kan bestaan."

Toen kwam de vraag tot mijn hart: "Als Ik u nu eens een kind gaf voor de hemel?" Ik zei: "Ja Heere, dan zou het groot zijn, om een kind te mogen voortbrengen voor een eindeloos geluk."

Ik bleef zo een poosje zitten in een diep gepeins en dacht bij mezelf: wat een wonderlijke overtuiging van mijn hart. Ik kon het *hoe* er niet van begrijpen.

Ik stond weer op en toen ik de lade weer inschoof, kwam de vraag voor de tweede keer in mij: "Als de Heere het nu eens wilde, mij een kind voor de hemel te schenken?" Dit trof mij diep in het hart en het was of de Heere zei: "Nu, wat is uw antwoord?"

Toen zei ik met een diep gevoel in mijn hart: "Nu Heere, zie Uw dienstmaagd, mij geschiede naar Uw woord. Het is goed, Heere, het zou mij een wonder zijn wanneer U mij wilde gebruiken tot dat doel." De Heere deed mij geloven, dat dit naar Zijn woord geschieden zou en ik was verslagen over deze ontmoeting, zo onverwacht en ongedacht.

Voor de Heere iets te wonderlijk?

Na verloop van tijd liet ik het ook mijn man weten, dat de Heere ons nog een kind zou geven en dat het een zaad voor de hemel zou zijn. Ik zei: "Nu, je zult het zien." Ook heb ik het tegen een paar hartenvrienden gezegd, die ook vreemd opkeken en er niet veel op antwoordden.

Na verloop van enkele maanden werd ik zwanger. Nooit had ik het zo gemakkelijk gehad wanneer ik in verwachting was als nu. Altijd was ik vol bezwaren geweest over de onsterfelijke ziel van het kind dat geboren moest worden, zodat ik soms dag en nacht tot de Heere zuchtte of Hij Zich wilde ontfermen over de vrucht. Verschrikkelijk waren voor mij de gedachten dat ik een kind moest voortbrengen voor het eeuwig verderf.

Nu was ik hierover gerust, maar ik werd wel dikwijls aangevallen door de vijand van mijn ziel, dat het kind misvormd zou zijn. Dit dreef mij weer uit tot de Heere, met de de

vraag: "Och, dat de Heere Zich over mij ontfermde en mijn Redder in de nood mocht zijn." Toen schonk de Heere mij geloof, dat Hij mij niet alleen zou laten, maar in alle omstandigheden met mij zou zijn, volgens Zijn woord: "*Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn ...*" (Jesaja 43 vers 2). Ik zei: "O Heere, nee, daar zult U voor zorgen. U zult nooit Uw volk verlaten, dat hebt U in alle tijden waargemaakt, zoals bij Daniël in de leeuwenkuil en de drie jongelingen in de gloeiende oven". Ik was mezelf kwijt, met al mijn zorgen.

Kort daarna, toen ik mijn werkzaamheden zat te overdenken, dacht ik ook dat het een diepe weg voor mij zou zijn en zei: "Ach Heere, daar ligt iets achter, maar als U maar met mij bent, dan is het goed. Het is mij goed, mijn zalig lot, nabij te wezen bij mijn God." Ik leefde in dit vertrouwen tot de volgende dinsdag.

De pijlen van de vijand verspild

Ik was boven om mijn werk te doen, toen de bestrijder van mijn ziel zei: "Ja, je bent nu gerust en vleit jezelf met de gedachte dat de Heere bij je zal zijn, zoals Hij was met Daniël en met de drie jongelingen, maar wie ben je zelf, zo nietig? Je kunt niet in de schaduw staan van die Godsmannen. Je bent als een stofje vergeleken met een berg". Ik antwoordde: "O ja, Heere, dat moet ik hartelijk toestemmen, maar al ben ik een klein gering kind in de genade, daarom ben ik toch een kind. U hebt mij lief gehad met een eeuwige liefde." Toen sprak de Heere tot mij: "*Hij zal de lammeren in Zijn armen vergaderen en in Zijn schoot dragen; de zogenden zal hij zachtkens leiden*" (Jesaja 40 vers 11b). O, wat ging mijn hart nu weer in liefde uit en wat was ik getroost en versterkt in mijn vertrouwen op Hem. De vrede Gods vervulde mijn ziel.

Een dochtertje geboren

Intussen was het een jaar geleden dat de Heere mij geloof geschonken had dat er een kind geboren zou worden. Het was op 20 januari 1871 toen de Heere mij een lief dochtertje schonk.

Direct na de geboorte was ik heel zwak en lusteloos en voor dat het avond was kreeg ik het erg benauwd en was ik zo naar, dat ik niet dacht dat ik de nacht zou doorkomen. Maar de Heere was met mij en gaf mij te geloven dat hetzij dat ik leefde of dat ik zou sterven, ik het eigendom des Heeren was.

Dat wonder was voor mij onbegrijpelijk groot, als ik zag op mijn eigen nietigheid en onwaardigheid. Ik zei: "Ach Heere, hebt U over zo'n walgelijk schepsel gedachten van vrede gehad?" Toen gaf de Heere mij een oog des geloofs om een blik te slaan in de eeuwige vrederaad, hoe de Vader mij gegeven had aan Zijn Zoon, dat ik dus een gegevene van de Vader was. Toen zonk ik weg in verwondering en aanbidding, met de uitroep in mijn hart: "O, eeuwig wonder en dat aan mij, zo'n worm en zo'n made en nietig stofje." Dat was mij onbegrijpelijk, dat de grote majestueuze God aan mij gedacht had en dat die lieve Immanuël, Goël en Verlosser Zijn kroon en troon verlaten had, om mij te redden en te trekken uit de macht van de duisternis en over te brengen tot Zijn wonderbaar licht.

Eeuwige liefde

Het was nu de begeerte van mijn ziel om ontbonden te zijn en met Christus te wezen. Dat was verreweg het beste en ik had daarom ook geen begeerte om hersteld te worden. Ik had elke dag hoge koorts en werd steeds zwakker. Ik moest helemaal alleen liggen en

niemand mocht bij me komen. Met een hoorbare stem kon ik niet meer spreken en het daglicht kon ik niet verdragen.

Na acht dagen werd voor het eerst mijn bed opgemaakt en ik moest van het ene bed naar het andere gedragen worden. Maar de Heere was in alles met mij. Die avond dachten ze niet dat ik de morgen zou halen. Mijn moeder zei: "Kind, hoe zal het vannacht gaan?" Ik zei: "Wel moeder, de engelen waken met mij." Toen zei ze: "Ja maar kind, ik denk dat je vannacht sterft." Mij antwoord was: "O, dan zullen ze mijn ziel in de hemel dragen, om altijd bij de Heere te zijn."

Ik wachtte maar en de Heere was bij me, Hij ondersteunde mij. Toen ik veertien dagen gelegen had vroeg ik aan de Heere, of Hij, als het Zijn weg was om mij nog niet thuis te halen, mij weer wilde herstellen. Vanaf die tijd kwam er wat beterschap.

Er kwam toen een vrouw bij me die zei: "Je moet maar goede moed houden, want je kunt nog weer herstellen." Ik antwoordde haar, dat ik altijd goede moed had, hetzij inwonende, hetzij uitwonende; dat de wil des Heeren maar moest geschieden. De Heere troostte mij met het zalige van Zijn nabijheid.

Toen was het op een keer dat de vroedvrouw tegen me zei: "Vrouw, u zult nog niet sterven. Ik vroeg: "Waarom niet en hoe weet u dat?" Ze zei: "Wel, dat versje komt mij in mijn hart:

*Hij zal, in alle ramp en pijn,
Tot Mij om uitkomst zuch-ten,
En Ik gestadig bij Hem zijn
In al zijn ongenuch-ten;
't Gevaar zal Ik hem doen ontvliên;
Zijn levensdagen rekken;
'k Zal hem Mijn eer en heil doen zien,
En nooit Mijn hulp onttrekken*

(Psalm 91 vers 8)

En daarom geloof ik dat de Heere u sparen zal." Ik hoorde dit met verwondering aan, maar hechtte er niet veel geloof aan, want voor mijzelf was ik niets bewust. De Heere verborg het voor mij.

Toch begon ik langzaam op te knappen en ik kon weer zitten als mijn bed verschoond werd. Maar lopen kon ik nog niet. Het duurde zes weken voordat ik voor het eerst weer in de woonkamer kwam.

Aan God opgedragen

Mijn lief kindje mocht zachtjes aan een beetje opgroeien. Toen ze negentien weken oud was droeg ik haar op aan de Drie-enige Verbondsgod. Altijd was er wat bijzonders in dit kind op te merken. Toen de dominee het gebed voorlas dat in het Doopformulier voorkomt, deed ze haar handjes samen. Wanneer wij baden, deed ze dit ook, met de meeste eerbied. Altijd was ze tevreden; ze toonde een zacht karakter.

O, nooit had ik een kind zo lief gehad als dit kind. Als ik in de kamer haar kleertjes aandeed, dan zei ik tegen haar: "Gelukkig kind, wij zullen samen voor de Heere leven." Ik gevoelde een dubbele band aan dit kind en het was mij, of ze mijn steun zou zijn in het huisgezin, om één lijn te trekken en één keus te hebben: wij zullen des Heeren zijn.

Al het verdriet dat ik had werd verzoet door de liefde die ik van dit kind ondervond. Het trof mijn opmerkzaamheid dat ze haar vader ook zo lief had. Als ik haar 's avonds in haar wieg neerlegde zonder haar bij hem te brengen om haar eerst een kus te geven, dan wilde ze niet gaan slapen. Ik nam haar dan op mijn arm om haar vader goede-nacht te laten kussen.

De jongste zangeres

Nu was het eens op een avond dat wij tot elkaar zeiden: "Ach, als wij zo'n lief kind toch eens zouden moeten missen." Ik dacht dat dit niet om door te komen zou zijn. Maar wat gebeurde er? Korte tijd daarna kreeg ze kinkhoest en koorts. En zes weken daarna nam de Heere haar van ons weg, na een allergeuldigst gedragen lijden.

Toen ze stervende was, keek ze steeds met haar oogjes naar boven. Ik was zielsbedroefd en zei: "Ach Heere, U hebt mij beloofd dat dit kind een zaad voor de hemel zou zijn en daar heb ik nooit aan getwijfeld, maar mocht U mijn geloof nu eens bevestigen." Toen gaf de Heere mij dit versje:

*Daar zal ons 't goede van Uw woning
Verzaden, reis op reis,
En 't heilig deel, o grote Koning,
Van Uw geducht paleis.
Gij, Gij zult vreselijke dingen
Ons, in gerechtigheid,
Doen horen, en ons blij doen zingen
Van 't heil, voor ons bereid*

(Psalm 65 vers 3).

Toen stond ik op en keek in haar ledikantje. Ze keek mij aan en stak daarna haar beide handjes omhoog, met haar voorste vingertjes naar boven wijzend. Toen zei ik: "Ja, lief kind, daar zullen we samen de Heere loven. Ik had gehoopt het ook hier beneden met je te doen, maar het is voor de hemel bewaard." Toen kwam in mijn hart:

*Maar (blij vooruitzicht, dat mij streelt!)
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld*

(Psalm 17 vers 8)

Toen blies ze de laatste adem uit en steeg naar de hemel, om de Heere eeuwig te loven en te prijzen. Het is zoals het in Gods woord staat: "*Uit de mond der jonge kinderen en der zuigelingen hebt Gij U lof toebereid*" (Matthéüs 21 vers 16b).

Overstelpt van droefheid

We waren allen als verpletterd van droefheid. Mijn man wist zich niet meer in te houden. Ik gaf hem wat te drinken en zei dat hij zich stil moest houden, omdat de Heere dit gedaan had. Op datzelfde ogenblik werd ik wonderlijk ondersteund. Ik had in geen vijftien nachten geslapen. Ze hebben me toen aangeraden om te gaan slapen en ik luisterde. Toen ik nog maar even op bed lag, werd ik zo bedroefd, dat ik zei: "Ach Heere, nu sta ik niet meer op, nu blijf ik op bed, want U hebt de lust van mijn ogen

weggenomen." Ik zonk in moedeloosheid weg en zei: "Mijn leven is weg, niets kan mij meer bekoren op deze aarde." Zo werd ik door de slaap overmeesterd en sliep in.

Maar toen ik weer wakker werd, kwam ik tot bezinning en zei: "Ach Heere, dat mag ik toch niet doen; om nu niets meer te doen. U hebt mij in dit gezin geplaatst om ervoor te zorgen en mijn beroep waar te nemen." Mij kwam in gedachten wat David zei, toen ze hem vertelden dat het kind gestorven was: *"Ik zal wel tot hem gaan, maar hij zal tot mij niet wederkeren"* (2 Samuël 13 vers 23b). Toen stond ik op en kleepte mij aan, ik at en dronk en ging weer aan mijn werk. Maar ik was als een verslagene en bedroefde van geest.

De volgende morgen, nadat ik was opgestaan, liep ik direct naar het kistje. Met diepe droefheid nam ik haar lief handje en zei: "Ach lief kind, kon je mijn borst nog eens leeg zuigen." Ik had pijn omdat ze zo vol waren. Toen kwam mij voor: *"Zij zullen niet meer hongeren en zullen niet meer dorsten"* (Openbaring 7 vers 16a). Ik zei toen: "O nee, Heere" en ik verliet haar, maar altijd nog met droefheid.

Toen de dag dat ons kind begraven zou worden aanbrak, was het in mijn hart: *"... en eeuwige blijdschap zal op hun hoofd wezen, vreugde en blijdschap zullen zij aangrijpen, treuring en zuchting zullen wegvlieden"* (Jesaja 51 vers 11b). Zo troostte en ondersteunde de Heere mij, door mij te doen zien op haar geluk, hoe ze nu alle strijd te boven was, om eeuwig, vrij van zonde, moeite en verdriet, storeloos de Heere te prijzen.

Toch nog gemis

Altijd was ik nog maar peinzende over mijn lief kindje. Nu eens zag ik op haar geluk en daarna weer op mijn smartelijk verlies en gemis. O, wanneer ik in de eenzaamheid was, dan sloeg ik dikwijls mijn ogen naar de hemel en zuchtte: "Ach, mocht ik eens een blik slaan in de hemel en zien hoe mijn lief kind nu de palmtak van overwinning draagt en wat een zaligheid ze nu smaakt."

Zo liep ik op een avond bij de Vismarkt en sloeg mijn ogen weer naar boven, met de begeerte haar te zien voor de troon en te horen wat zij genoot. Toen kwam mij met kracht voor: *"Hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft, dien die Hem liefhebben"* (1 Korinthe 2 vers 9b). O, wat een hemels genot doortintelde nu mijn hart en wat troostte de Heere mij!

Gods werk bestreden

Maar toen ik de kracht hiervan weer kwijt was, kwam ik weer in opstand. Ik werd wel eens stil gemaakt, maar ik was niet losgemaakt van het vlees. En dan kon ik het maar niet rijmen of billijken en nog minder goedkeuren, dat de Heere mijn kindje had weggenomen. O, wat viel ik mijzelf in deze weg tegen. Nooit had ik mijzelf als zo'n opstandige en twister tegen de Heere leren kennen als nu. Altijd had ik gedacht, dat wanneer de Heere mij een kind ontnam door de dood en ik maar wist dat de ziel behouden was, ik het dan wel over zou kunnen geven. Maar nu was het tegenovergestelde het geval.

Wat was het mij bang, in deze onvrede met God en met Zijn voorzienigheid. Ik riep maar en de Heere hoorde niet; de toegang tot de genadetroon was gesloten. De duivel hitste mij op tegen deze handelingen des Heeren. Na korte ogenblikken van verademing, kwam altijd weer mijn droefheid terug.

Toen dit bijna een jaar geduurd had, was het op een zondagmiddag, dat ik mij afzonderde, om voor de Heere mijn droevige klachten uit te storten. Ik riep tot de Heere of Hij mij troosten en losmaken wilde. Ik wist geen andere weg in mijn ellende dan tot Hem te gaan, Wiens vertroosting nooit te klein zijn.

De Heere hoorde, maakte mij los en gaf mij een hart om Hem te aanbidden en te danken, dat hij mijn kind van deze lage aarde en uit dit zondig stof tot Zich genomen had, in de reine zalige hemel, om eeuwig Hem te loven en te prijzen. Nu had ik geen begeerte meer om mijn kind terug te krijgen, maar wel een verlangen om tot haar te gaan. O, ik gevoelde mij nu zo gelukkig dat ik ging zitten om Psalm 95 vers 2, 3 en 4 te zingen:

*De HEER is groot, een heerlijk God,
Een Koning, Die het zalig lot,
Ver boven alle goôn kan schenken.
Het diepst van 's aardrijks ingewand,
Het hoogst gebergt' is in Zijn hand;
't Is al gehoorzaam op Zijn wenken."* (...)

De God van uw zaad

Zo troostte de Heere mij en gaf mij vreugdeolie voor treurigheid en het gewaad des lofs voor een benauwde geest. Hij deed mij wegzinken in verwondering, dat zo'n nietig mens verwaardigd was een schepsel voor de hemel voort te brengen. Toen zag ik de belofte vervuld, die de Heere mij in vorige dagen geschonken had, toen ik voor mijn kinderen in het gebed worstelde: "om u te zijn tot een God en uw zaad na u" (Genesis 17 vers 7b).

Mocht de Heere geven dat dit ook in u, mijn lieve kinderen, vervuld mocht worden, door u toe te brengen tot de gemeente die zalig zal worden, gewassen en gereinigd door het bloed van het Lam. Om eenmaal zonder verschrikking te verschijnen voor Hem Die ons heeft liefgehad, zodat ik kon zeggen: "Zie, ik en de kinderen, die mij de HEERE gegeven heeft," (Jesaja 8 vers 18), om dan eeuwig Hem te loven en te prijzen voor Zijn vrijmachtige liefde en ontferming. Dat zou een eeuwig wonder zijn als de Heere ons zulke grote dingen zou schenken. De Heere zegene u en dat Hij daartoe deze woorden wilde gebruiken. Hij is de Machtige en van Hem is onze verwachting."

*God zal Zijn waarheid nimmer krenken,
Maar eeuwig Zijn verbond gedenken;
Zijn Woord wordt altoos trouw volbracht,
Tot in het duizendste geslacht.
't Verbond met Abraham, Zijn vrind,
Bevestigt Hij van kind tot kind.*

(Psalm 105 vers 5)

3.3 Naschrift

Enkele jaren nadat het dochttertje van Plonia overleden is, werd ook haar man ziek. Hij is in 1877 overleden. Toen stond ze alleen voor de verzorging van de kinderen. Het is niet helemaal duidelijk wie er van haar kinderen getrouwd zijn en waar ze woonden.

Haar kinderen

Zelf woonde ze later weer in Bleiswijk. In een brief van 1 april 1880 schreef ze aan een nichtje met de naam Koosje over haar zoon Jacob, die haar het leven zo verdrietig maakte, dat ze er daardoor wel eens naar verlangde dat de Heere haar maar thuis mocht halen. Ze schreef: "Hij doet nu niets dan slapen, eten en mij plagen en lopen pierewaaien van de morgen tot de avond." Hij was ook verschrikkelijk aan de drank.

Behalve hem had ze nog twee zoons: Johan en Pieter. De laatste vertrok in 1889 naar Amerika. Ze schreef van hem: "Het zal een wonder zijn als ik hem nog zal weerzien en dan, en dat is het ergste: onbekeerd. O, dat kost mij wat tranen en gebeden en slapeloze uren. Ach, je weet ook wel hoeveel ik altijd van mijn kinderen gehouden heb; met wat een zorg en liefde ik ze opgekweekt heb."

In een andere brief, van 1 april 1886, schrijft ze over een dochter. "Mocht mijn kinderen dat geluk ook nog eens ten deel vallen. Maar helaas, er is er nog maar eentje die dat zoekt en die gelukkige is Plonia. (...) Ze is pas weer bevallen en heeft nu al vijf kinderen. Een meisje van drie jaar is overleden. Ja, dat is, naar ik geloof, voor haar het middel geweest, dat ze om genade heeft leren smeken, om bekering en vergeving van zonden. Dat roepen heeft God verhoord en zo betoonde de Heere, dat Zijn Naam Ontfermer is en een Hoorder van de gebeden."

Maria

Ook schreef ze in haar brief van 1 april 1880 over haar dochter Marie (toen 13 jaar), dat die niet zo gezond was, maar dat zij alles deed wat ze kon en goed voor haar was. Marie was een geadopteerd weesje, die in het gezin werd opgenomen in hetzelfde jaar dat ook het hiervoor genoemde dochttertje geboren werd, dus in 1870. In haar levensbeschrijving heeft Plonia uitgebreid beschreven hoe Marie bij hen in huis is opgenomen. Het is misschien nog wel eens mogelijk om het boek in zijn geheel nog eens uit te geven, want het is wel de moeite waard om te lezen wat Plonia allemaal meegemaakt heeft!

In Rotterdam

Rond de jaren negentig is ze naar Rotterdam verhuisd. Dit is ook weer te lezen in de brieven aan haar nicht Koosje. Ze schrijft in een brief van 6 december 1892, dat ze in Rotterdam erg naar haar zin kon kerken, want ze had daar een krachtige prediker (ds. D. B. van Smalen, 1883-1897 of ds. D. Klinkert, 1864-1898). In de week ging ze ook meestal tweemaal naar de kerk. Ze schrijft: "Je hebt hier veel kerken en leraars en waar ik het meest gesticht word, daar trek ik heen en geniet het goede."

In deze brief schrijft Plonia nog over haar zus in de Haarlemmermeer. Daar lag een dochter van 24 jaar te wachten op haar dood. Door een diepe weg had de Heere haar ziel gered en nu in de ruimte gesteld. Zij roemde in Gods grote daden.

De laatste jaren van haar leven heeft Plonia in Waddinxveen doorgebracht, mogelijk bij een van haar kinderen. Op 21 februari 1905 is ze daar ook overleden.

Waar en bij wie naar de kerk?

De ouders van Plonia gingen waarschijnlijk in Bleiswijk naar de Hervormde Kerk. We hebben gezien dat toen Plonia zestien jaar was ze naar een aangrenzend dorp liep, waar toen een geachte predikant stond. Na wat zoekwerk blijkt dat dit ds. Jan Adam ten Bokkel-Huinink geweest is, die in 1851 te Berkel beroepen werd. Door een samenloop van omstandigheden was deze predikant daar beroepen. Hij heeft dit beroep ook aangenomen. Een groot deel van kerkenraad en gemeente begeerde zijn onder-

scheidenlijke en ernstige prediking niet. Maar zijn bediening was tijdens zijn korte verblijf in Berkel voor velen tot zegen. Veel mensen uit de omliggende plaatsen kwamen ook om hem te horen. Over zijn krachtige bediening kunnen we ook lezen in de bekeringsgeschiedenis van Willem Schilt uit Ouderkerk aan den IJssel.

Het was dus ook in Berkel waar Plonia, samen met meer jongeren die onder zijn bediening overtuigd waren, elke zondag na de kerkdienst op een gezelschap kwam, bij de dominee thuis.

Op 16 september 1852 is zijn vrouw (een volle nicht van hem) op 42-jarige leeftijd overleden. Ze liet hem met twee kinderen achter. Later is hij weer hertrouwd.

Door zijn verblijf in Berkel is de ligging van de gemeente zodanig gewijzigd, dat men na zijn afscheid dezelfde prediking nog begeerde. Dit kwam ook openbaar in het beroepen van nieuwe predikanten. In de jaren 1860 heeft ook de bekende predikant E.A. Lazonder de gemeente nog gediend.

Meer over ds. J. A. ten Bokkel-Huinink

Door omstandigheden is Ten Bokkel-Huinink langer dan normaal kandidaat geweest. In zijn geboorteplaats Winterswijk trok hij soms wel duizenden toehoorders. Men begeerde hem daar op een tweede of derde predikantsplaats, maar dat werd zo tegengewerkt dat het mislukte.

Hij werd eerst predikant te Sprang (1841-1846), daarna in Veenendaal (1846-1851), Berkel (1851-1853), Doornspijk (1853-1858), Ee in Friesland (1858-1860) en Oud-Alblas (1860-1865) De bekende Hermanus van de Hoven liep als jongen van Groot-Ammers naar Oud-Alblas om deze predikant te horen. Zijn laatste gemeente was Waspik, die hij diende van 1865 tot zijn overlijden op 31 december 1866. Hij was toen 55 jaar.

Volgens haar levensbeschrijving is Plonia na haar huwelijk verhuisd. Maar het is niet duidelijk waar ze toen gingen wonen. Waarschijnlijk is ze lid gebleven van de Nederlandse Hervormde Kerk. In de week ging ze ook wel eens een oefenaar beluisteren. Toen ze later enkele jaren in Rotterdam woonde was ze blijkbaar in haar element, want daar waren 'krachtige leraars' en ze kon 's zondags en in de week naar de kerk.

Waar ze haar laatste jaren in Waddinxveen naar de kerk ging is niet duidelijk. In die plaats was eind vorige eeuw ook een Ledeboeriaanse gemeente geïnstitueerd door ds. D. Janse uit Middelburg. Deze gemeente ging niet mee in de vereniging van 1907 en bestaat nog als Oud-Gereformeerde Gemeente.

Geraadpleegde literatuur:

P.H.B. te W., *Een laatste woord aan mijn kinderen*, Rotterdam, z.j.

Kerkblad Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland, Jaargang 7, nummer 10-12 en Jaargang 8, nummer 11.

4 *Adriana Mijs (1835-1847)*

4.1 *Al vroeg indrukken*

Adriana Mijs werd op 29 maart 1835 te Ooltgensplaat geboren. Dat was destijds nog een vissersplaats en is te vinden op het voormalige eiland Goeree-Overflakkee.

Zij was in zonde ontvangen en geboren, zoals alle Adamskinderen. Maar reeds in de jonge jaren van Adriana kwam het uit dat er in haar leven iets was wat de andere kinderen niet hadden. Ze viel op temidden van haar vriendinnen, want ze was vooral in haar spreken verstandiger. In haar doen en laten leek ze wel wat ouder dan ze was, want ze was niet alleen bescheiden in haar uitdrukkingen, maar ze had ook een stil en rustig karakter.

Ze had veel liefde tot haar ouders en had de gave van een zeldzame lijdzaamheid. De Heere had haar namelijk al vroeg een kruis opgelegd. Behalve een zwakke gezondheid had ze ook een gebrek in haar rug. Haar ouders spaarden kosten noch moeiten om het uitgroeien tegen te gaan, in de hoop dat de kwaal geheel weggenomen mocht worden.

Vooraf in haar lijdzaamheid bleek haar liefde tot haar ouders. Want tijdens de behandeling van haar rug had ze zulke pijnen, dat ze daar geheel van ontdaan en ziek was. Maar ze verdroeg dit met het uiterste geduld, zonder in het minste te klagen, om ook hierdoor haar ouders niet te bedroeven.

Acht jaar

Natuurlijk had ze zoals alle andere kinderen ook haar gebreken, maar wanneer haar ouders haar bestraffen en bij de eeuwigheid bepaalden, dan was altijd zichtbaar dat dit een diepe indruk maakte in haar teer gemoed en dan was ze altijd opmerkelijk stil.

Toen ze acht jaar was bezocht de Heere haar met roodvonk, gepaard met inzinkingen, waardoor ze soms haar verstandelijke vermogens niet kon gebruiken.

Wanneer ze dan weer bijkwam, verzocht ze haar moeder om haar voor te lezen. Toen haar moeder op een keer vroeg wat ze moest voorlezen, zei Adriana: "Lees eens uit het rondwandelen van de Heere Jezus, over de opwekking van Lazarus".

Als het onweerde, of als de Heere op een andere wijze sprak in Zijn majesteit in de natuur, dan zei Adriana meestal tegen haar moeder: "Ach, had ik nu maar genade, dan hoefde ik niet te vrezem."

Een teer geweten

Het was eens met Pasen, dat ze bij haar grootouders te Middelharnis mocht logeren. Dan ging ze driemaal naar de kerk. Toen ze op de Tweede Paasdag uit de kerk kwam, kwamen haar vriendinnen vragen of ze meeding om te spelen. Ze zei tegen de meisjes dat ze pijn in haar hoofd had. Toen de meisjes weg waren, vroeg ze aan haar grootmoeder of ze alleen in het kamertje mocht zitten. Toen ze daar alleen zat, ging ze in de Bijbel zitten lezen. Kwam haar grootmoeder binnen, dan deed ze de Bijbel vlug dicht. Maar toen haar grootmoeder zei dat ze daarin gerust mocht lezen, zei Adriana dat ze er niet in gelezen had.

Toen ze weer thuiskwam was ze erg bezwaard. Aan haar vader bekende ze dat ze tweemaal had gelogen: één keer tegen de meisjes dat ze hoofdpijn had, en één keer tegen haar grootmoeder dat ze niet in de Bijbel gelezen had.

Op een andere keer, toen er speelvriendinnen na de kerkdienst vroegen of ze een eindje mee ging wandelen, weigerde ze dit beslist. Toen haar ouders hiernaar informeerden, zei ze, dat ze al zoveel hartzonden had en daarom deze uitwendige zonden wel kon nalaten.

Ook was ze erg begaan met het lot van arme mensen. Wanneer haar ouders niet thuis waren en er bedelaars langskwamen die vroegen om in de schuur te mogen slapen, dan nam Adriana het op zich om ze een plaats te geven in de schuur en zij verzorgde hen. Wanneer haar ouders thuiskwamen, dan wist ze haar ouders al in te winnen voordat ze het wisten dat er bedelaars geherbergd waren.

Er kunnen nog meer van dat soort dingen van haar worden beschreven, maar er is al genoeg gezegd om aan te tonen dat ze een edele geest bezat.

4.2 Laat de kinderkens tot Mij komen

Adriana was nog maar elf jaar oud, toen ze voelde dat ze steeds zwakker werd. Ze zat eens bij haar moeder alleen en voelde zich erg zwak en had veel pijn. Op dat moment kwam er een vriend binnen die begreep wat er aan de hand was. Hij probeerde haar wat te bemoedigen en zei, dat ze met zo'n zwak lichaam bewaard werd voor veel zonden, waar anderen dikwijls wel in leefden. Adriana luisterde met grote aandacht.

Verder zei hij dat de Heere meestal op zulken ziet, die voor de mensen veracht zijn en hij vervolgde: "Als dit jouw voorrecht ook eens mocht zijn, Adriana." Ze antwoordde met tranen in haar ogen: "O ja, dat begeer ik wel."

Toen haar vader thuis kwam, vroeg ze aan hem: "Vader, de Heere Jezus heeft toch allen die tot Hem kwamen geholpen? Kreupelen, blinden, stommen, doven en allen die maar tot Hem kwamen, heeft Hij toch niet ongehouden weg laten gaan?"

Een ernstige ziekte

Het was nog in het begin van het najaar toen de ouders van Adriana de dokter raadpleegden en zo ontdekten dat ze waterzuchtig was. De eetlust werd dagelijks minder, wat haar lichaam ook weer verzwakte. Wanneer haar ouders vroegen hoe het met haar was, dan antwoordde ze meestal: "Het gaat nogal", of: "Ik ben wat beter."

Tegen de werkster zei ze wel eens, toen ze voelde dat het niet goed was: "Ik voel het wel, maar ik zeg het maar niet tegen mijn vader en moeder." Ze was bang om haar ouders te verontrusten. Maar verontrust waren ze toch wel, want ze zagen zelf ook dat Adriana achteruitging.

In januari 1847, ongeveer tien dagen voor haar sterven, bespraken haar ouders met elkaar de zorgelijke toestand van Adriana. Ze dachten dat ze sliep, maar later bleek dat ze alles gehoord had. Het had zo'n indruk op haar gemaakt, dat ze direct zachtjes begon te bidden.

Toen haar ouders de volgende morgen vroegen hoe het met haar was, zei ze dat ze heel zwak was, maar toch blij en dat ze niet vreesde voor de dood. Ze zei dat ze zich overgegeven had aan de grote Medicijnmeester de Heere Jezus Christus.

Biddend in slaap gevallen

Twee dagen later vroegen haar ouders 's morgens weer hoe het met haar was. Weer sprak ze over haar zwakte, maar ook vertelde ze dat haar die avond daarvoor wijsgemaakt werd, dat ze die nacht zou sterven. Wat was ze toen bang geweest. Ze was toen weer aan het bidden geraakt, maar van vermoeidheid biddende ingeslapen. Nu was ze daar heel

bedroefd over en zei: "Wat ben ik toch een ellendig schepsel, alleen in nood wil ik maar geholpen worden."

Enkele dagen voor haar sterven, op een zaterdag, zeiden haar ouders haar dat het einde wel eens heel dichtbij kon zijn.

Door deze mededeling en ook doordat het vocht steeds hoger in haar borst kwam, kreeg ze het zeer benauwd, niet alleen uitwendig, maar vooral inwendig.

Uiteindelijk kwamen deze verzuchtingen over haar lippen: "Ach Heere, mocht het licht eens voor mij opgaan, opdat ik weet waar ik naar toe ga."

Haar ouders vroegen toen aan haar, zullen wij onze vriend eens voor je vragen, of hij bij je wil komen? Daarop zei ze: "Ach nee vader, laat die man maar weg." Haar ouders vroegen toen: "Adriana, je bent toch niet afkerig van hem?" Zij antwoordde "Ach moeder, vraag dat toch niet meer aan mij." Nee, Adriana was niet afkerig van hem, maar later zei ze, dat haar vijanden in haar hart vroegen wat ze tegen die man zou moeten zeggen, als hij eens wat aan haar vroeg.

Zondagmorgen vijf uur

Kort daarna verzochten zij die vriend om toch eens te komen. Het was zondagmorgen om vijf uur. Kort na zijn komst vroeg hij hoe het met haar was. Ze sprak met een zwakke stem, want ze kon maar een paar woorden meer spreken: "O, die overstap, o, die overstap!"

Daarop zei die man tot haar: "De Heere zal de weg wel voor je bereiden, de Heere zal je wel helpen." Nadat hij nog enkele troostwoorden gesproken had, zei Adriana: "O, nu voel ik dat mijn borst ruim wordt, nu zal ik spreken."

Ze begon toen met uiterlijke rust te spreken en begon met een stem die helderder was dan in haar gezonde dagen, op een kinderlijke wijze de Heere te loven: "O, lieve Jezus, wat bent U goed, o, lieve God, wat bent U goed, o lieve Vader, wat bent u goed. O, dood, kom nu maar. O, lieve Heere Jezus, kom, kom nu, Heere Jezus en wég wereld!" Bij de laatste uitroep sloeg ze met haar hand, alsof ze de wereld met al haar begeerlijkheden de doodslag toebreacht en dan was het weer: "Kom, lieve Heere Jezus!"

Dromen

Daarna zei ze: "Nu zal ik naast Keesje zitten en ook zal ik aan de rechterhand van de Heere Jezus staan." Deze uitdrukkingen hadden betrekking op twee dromen, die ze enige tijd daarvoor gedroomd had.

Ze had gedroomd dat ze in een kerk was, maar ze wist niet in welke kerk of onder welke predikant ze zat. Ze zat naast Keesje van Oostende en wist wél dat de predikant en al de vromen, die daar waren, voor haar baden. Hierdoor smolt ze weg in tranen en daarop werd ze wakker.

In de andere droom was ze bij haar buurvrouw, met nog een andere vrouw. Er kwam iemand voorbij de ramen, Die in het wit gekleed was. Het was de Heere Jezus, Die bij hen in huis kwam en vroeg: "Zijn hierbinnen ook kinderen?" Toen antwoordde de buurvrouw: "Hier is Adriana, maar wat zal er van haar worden?" Toen zei de Heere: "Die zal aan Mijn linkerhand komen." Hierop viel Adriana in haar droom op haar knieën voor Zijn voeten, en bad met haar gehele hart om genade. Het gevolg was dat ze aan de rechterzijde van de Heere Jezus mocht komen en wel het allerdichtst bij Hem.

Op deze twee dromen had haar uitdrukking betrekking.

Geen woorden meer

Nadat zij verschillende keren haar liefde tot de Heere had bekend gemaakt, kon ze geen woorden meer bedenken om de Heere groot te maken.

Daarna sprak ze tot haar vader en moeder: "Och, vader en moeder, houdt aan, grijpt moed, ik heb hoop dat u ook bij mij zult komen." Daarna vroeg haar moeder: "Heb je daar hoop op, mijn kind?" Zij antwoordde: "Ja, daar heb ik hoop op."

Toen vroeg ze: "Waar is Johannes?" Johannes was haar broertje van negen jaar, die toen nog op bed lag. Nadat hij wakker gemaakt was, brachten ze de jongen bij zijn zus.

Toen zei Adriana tot hem: "Och Johannes, kijk nu eens naar mij, ik ga naar de hemel toe. Bid toch dat de Heere je bekeren mag, dan zul je ook bij mij in de hemel komen."

Daarna dacht ze over haar driejarige zusje Lena en zei: "Och, dat Lenaatje dat ook nog eens kon begrijpen."

Daarna sprak ze het dienstmeisje en de knecht aan en vermaande ook hen dat ze zich zouden bekeren. Vooral het dienstmeisje sprak ze nog nader aan: "Houd maar aan, *want die zoekt, die vindt, die bidt, die ontvangt en die klopt, die zal opengedaan worden.*"

4.3 Een jonge zangeres

Het was nog op dezelfde zondagmorgen toen Adriana zei: "Laten we nu eens zingen uit Psalm 68, maar welk vers weet ik niet." Toen zei iemand van de aanwezigen tot haar: "Dat zal wel vers 10 zijn: *Geloofd zij God.*" Ze antwoordde: "O ja, dat is het; en moeder geef mij dan ook een boek, dan zing ik mee." Toen klonk het op die vroege zondagmorgen in de woning:

*Geloofd zij God met diepst ontzag;
Hij overlaadt ons, dag aan dag,
Met Zijne gunstbewijzen.
Die God is onze zaligheid;
Wie zou die hoogste Majesteit
Dan niet met eerbied prijzen?
Die God is ons een God van heil;
Hij schenkt, uit goedheid, zonder peil,
Ons 't eeuwig, zalig leven;
Hij kan, en wil, en zal in nood,
Zelfs bij het naad'ren van den dood,
Volkomen uitkomst geven.*

Dit ging er alles heel rustig en kalm aan toe en hoewel allen in tranen wegsmolten, zag men bij Adriana geen tranen. Later beschuldigde de vijand haar daar nog mee, maar zijn pogingen waren vruchteloos. Diezelfde middag zei ze namelijk tegen de buurvrouw: "De vijanden willen me wijs maken dat ik geen genade heb omdat ik geen tranen gelaten heb." Daarop zei de buurvrouw: "Och Adriana, het komt op geen tranen aan." Daar was zij het hartelijk mee eens, want de Heere kent het hart.

Een sterk geloof

Vershillende malen kreeg ze een beklemdheid op haar borst, zodat ze dan maar enkele woorden kon zeggen. Ze kon alleen maar spreken als haar kracht weer vernieuwd werd om de Naam des Heeren groot te maken en te verheerlijken. Haar werk was namelijk nog

niet klaar. Hoewel die zondag haar lichamelijke toestand afwisselend was, bleef haar geloof vast.

Wanneer Adriana weer kracht kreeg, dan sprak ze daaruit. Het was duidelijk dat ze een sterk geloofsvertrouwen had. Ze zei dan wel: "O, wat komen er stralen van liefde door mijn hart."

Dan vroeg haar moeder: "Adriana, zou je nog wat bij ons willen blijven?" Haar antwoord was: "O ja, om met vader en moeder de Heere te verheerlijken." Maar direct liet ze ook merken dat ze bang was dat ze dan door de wereld weer afgetrokken zou worden. Ze zei daarom: "Wat de Heere doet is goed, als Hij me weg wil nemen, dan is het goed en dan liever vandaag dan morgen, maar Zijn doen is goed."

Diezelfde avond kwamen er veel vrienden en burens bij haar, om nog wat te horen. Maar door deze drukte kreeg ze het benauwd. Daar liet ze echter niets van merken. In alles was het merkbaar dat ze een geest van lijdzaamheid gekregen had.

Maandag 18 januari 1847

De volgende nacht was voor Adriana rustig. Ze had toen niet die beklemdheid op haar borst, zodat ze goed kon ademen. Dat was voor haar een reden om Gods goedheid te roemen. Toen haar gevraagd werd of ze nog iets wilde doen zei ze: "Och, wat zou ik, arm en ellendig wormpje, daar aan kunnen toedoen, nee, de Heere heeft het alles gedaan. Ook vroeg ze om wat eten. Toen ze het gebruikte, zei ze dat ze erdoor verkwikt was, maar steeds zei ze erbij: "O, wat is de Heere toch goed."

Op de vraag of de vijanden niet op Gods werk afkwamen zei ze: "O nee, die liggen aan banden, ik lig hier gerust en stil te wachten wat de Heere met mij doen zal. Wil Hij me wegnemen dan is het goed en wil Hij me nog wat laten leven dan is het goed, want al wat de Heere doet is goed."

De Heere geeft te spreken

Toen iemand op het einde van de morgen tot haar zei dat er straks vrome vrienden zouden komen om met haar te spreken, zei ze: "Och, ik heb geen krachten meer." Maar ze mocht later toch erkennen dat ze die morgen weer wat kracht gekregen had. Men zei haar toen, dat de Heere haar zoveel te spreken zou geven, als tot Zijn verheerlijking nodig was. Aan haar gezicht was te zien dat ze het daarmee eens was.

Dit heeft de Heere ook gedaan, want op het einde van de morgen kreeg ze bezoek. De persoon die bij haar kwam vroeg hoe het met haar was. Ze antwoordde hem, terwijl ze hem uitdrukkelijk bij zijn naam noemde: "Goed, ik ga naar de hemel en alles wat de Heere doet is goed, maar ik kan niet meer spreken want ik ben daar te zwak voor."

Daarna kwamen er twee andere vrienden tot wie ze hetzelfde zei, maar voegde daaraan toe: "En als u daar ook komt, dan zult u me daar vinden." Vervolgens werd haar gevraagd hoe ze tot dit grote voorrecht gekomen was. Haar antwoord was: "Door grote benauwdheden heen ben ik daar gebracht."

Naar het einde

Diezelfde dag veranderde haar toestand opmerkelijk. De benauwdheden op haar borst werden met het uur heviger. Het werd steeds duidelijker dat het sterven dichterbij kwam. Daarom werden haar korte gebeden ernstiger en ze riep kinderlijk tot de Heere: "Och, lieve Heere Jezus, help mij, o lieve Heere Jezus, kom toch. O dood, kom nu maar. Och, lieve Heere Jezus, was en reinig mij toch in Uw bloed, lieve Heere Jezus, dan ben ik rein."

O Heere, overschaduw mij, dan ben ik zalig. Och lieve Heere Jezus, help Uw arm wormpje toch, dat zoveel geleden heeft en kom dan, lieve Heere Jezus."

In de doodstrijd die nu volgde, vroeg ze of ze uit bed mocht omdat ze het zo benauwd had; ze kon het op bed niet meer uithouden. Toen werd haar gezegd: "Adriana, de Heere Jezus is ook op het bed bij je en ook als je er af komt. Hij zal geven wat met Zijn liefde en en wijsheid overeenkomt." Daarna was ze een poosje stil. Maar toen riep ze weer: "Och Heere Jezus, kom toch, want ik kan niet meer roepen en ik kan niet meer bidden. Heere Jezus, kom haastelijk!"

Adriana verzocht toen om nog wat voor te lezen. Er werd gelezen uit Psalm 68 vers 10:

*Geloofd zij God met diepst ontzag
Hij overlaadt ons dag aan dag
Met Zijne gunstbewijzen (...)*

Verder werd Psalm 103 en Psalm 115 voorgelezen. Ze zei toen dat ze vooral in de laatste Psalm een bijzonder genoeg had.

Het afscheid

Daarna nam Adriana van allen afscheid met een kus. Eerst riep ze haar vader en moeder, toen haar broertje en daarna haar oom. Verder allen die bij haar waren. Toen vroeg haar vader nog of ze nu voor niets meer vreesde. Haar antwoord was: "O nee, Die het begonnen heeft, zal het wel voleindigen."

Toen heeft ze ook haar ouders bedankt voor al het goede dat ze had ontvangen en ook voor het vele onderwijs. Daarna riep ze weer: "Och Heere Jezus, kom toch haastelijk."

Daarna was het de tijd die de Heere voor haar bepaald had. Ze vroeg aan haar vader: "Leg mij nog eens andersom, met mijn gezicht naar de kamer, want nu is mijn pijn weg en ik kan ruim ademen." Alsof ze zeggen wilde: dan kan iedereen zien, hoe zacht ik in mijns Vaders woningen zal ingaan, waar mijn lieve Heere Jezus een plaats voor mij bereid heeft.

En zo mochten zij er inderdaad getuige van zijn, hoe zacht en zalig ze binnen een kwartier in de Heere ontslapen is, om het huis van haar Vader in te gaan, met zijn vele woningen! Het was 18 januari 1847.

*Mijn kind dat steeg naar boven,
Om eeuwig Hem te loven,
Om eeuwig ... o, ik buk.
Moest ik een schepsel telen,
Om 't eeuwig te zien delen
In 't eindeloos geluk.*

*O God, welk eer geschiedt me,
Geen moeite' of angst verdriet me
In deze rampwoestijn.
Mij kind mag in 't verblijden,
Maar ik moet nog in 't strijden
Een eer van Christus zijn.*

*Gelovigen, wij vinden,
 Waar wij ook komen, vrinden
 Van 't hemelse geslacht.
 Geen doodsvallei zal 't hind'ren
 Wij worden van de kind'ren
 In 't Vaderhuis gewacht.*

(Hiëronymus van Alphen)

4.4 Naschrift

Opmerkelijk was dat het enkele dagen na Adriana's begrafenis openbaar kwam dat er een jongen van dezelfde leeftijd door de woorden die zij gesproken had aan zijn verloren staat was ontdekt. Verder is er niet veel meer uit die tijd te melden. Ook na wat zoekwerk te hebben verricht, zijn er geen nadere gegevens gevonden over het nageslacht van de familie Mijs. Het is tenslotte ook een hele tijd geleden (honderdvijftig jaar) dat Adriana Mijs overleden is. Het was ook niet te achterhalen tot welke kerkgemeenschap ze behoorden. Mogelijk toen nog bij de Hervormde Kerk.

In Ooltgensplaat was er, naast de Hervormde Kerk, vanaf 1878 een Christelijke Gereformeerde Kerk. Wel waren er reeds vanaf de Afscheiding enkele gezinnen die met elkaar 's zondags een preek lazen.

In de jaren tachtig verzamelden zich ook enkele gezinnen, die samen een Vrije Gereformeerde Gemeente vormden. Van 1883 tot 1888 was ds. P. den Boer aan deze gemeente verbonden.

Er waren in die jaren ook tien á twaalf gezinnen die zich rekenden onder de Ledeboerianen (in de lijn van ds. Daniël Bakker). Zij kwamen samen in een woning aan de Kerksingel om een preek te lezen. Op 14 mei 1889 werd hieruit een zelfstandige Nederduitse Gereformeerde Gemeente gevormd, waar de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Vrije Gereformeerde Gemeente zich later bij aansloten.

De in die jaren bekende klompenmaker A. Mans sloot zich echter niet aan, maar liep elke zondag 25 kilometer naar de Nederduitse Gereformeerde Gemeente van Herkingen. In 1900 vestigde hij zich ook in die plaats.

Toen de gemeente van Ooltgensplaat met de Doleantie meeging onttrokken zich weer enkele gezinnen, die de Oud Gereformeerde Kerk vormden. Deze vrije gemeente is gediend door oefenaar Th. Korporaal en oefenaar J.J. Gras. Van 1893 tot 1896 diende ds. G.J. Wolbers deze gemeente. In 1920 werd de gemeente opgeheven, nadat ze de laatste jaren daarvoor bediend was door enkele vrije voorgangers.

Vanaf de jaren twintig waren er ook enkele gezinnen die zich aangesloten hadden bij de Gereformeerde Gemeente van Middelharnis en Dirksland. Op 23 januari 1946 werd door ds. A. Bel een zelfstandige gemeente geïnstitueerd, die er tot op heden nog is.

Geraadpleegde literatuur:

Het leven en sterven van Adriana Mijs J.d., Middelburg, 1885

J.L. Struik, *Uit de historie van Ooltgensplaat*, 1998

5. Pieter Hoogesteger (1875-1887)

5.1 Een onrustige jongen

De geschiedenis van Pieter Hoogesteger is beschreven door zijn vader Marinus Hoogesteger. Hij deed dat met het gebed, dat door dit schrijven "de een of ander de grote werken Gods zou mogen zien en zijn eigen schuld voor de Almachtige zou leren bewenen, om ook aan de heilgoederen van Christus deel te krijgen". Wat hij hier noemt is in het leven van zijn zoonje zichtbaar geworden.

Piet was in zijn eerste levensjaren wel een lieve jongen om te zien, maar hij had een zwakke borst. Daaruit maakte men al op dat hij waarschijnlijk niet oud zou worden. Hij was vier jaar toen hij de mazelen kreeg. Hij kreeg deze ziekte zo hevig, dat er weinig hoop op herstel leek te zijn. Maar de Heere richtte hem weer op.

Een voorbeeld voor anderen

Korte tijd daarna moest hij zoals alle kinderen ook naar school. De meester vertelde later over hem, dat hij een oplettende leerling was. Alles wat op school uit de Bijbel verteld werd, wist hij thuis letterlijk aan zijn ouders na te vertellen.

Piet Hoogesteger had toen ook al indrukken van dood en eeuwigheid. Het is ook nooit van hem gehoord dat hij, in welke vorm dan ook, Gods Naam misbruikte. Hij had een teer geweten. Had hij met andere kinderen iets verkeerd gedaan, dan was hij onrustig en daarna vertelde hij alles. Ook had hij een sterke liefde tot zijn ouders en meesters. Ook hoefden zijn ouders nooit te zeggen dat hij naar de kerk moest.

Hij was dus een voorbeeld voor veel andere jongens en meisjes. Maar daarmee was Piet vanzelf niet beter dan de anderen en deze dingen zijn ook tekort om getroost te kunnen sterven.

Niet meer naar school

Het was intussen 9 september 1886 geworden toen Piet niet meer naar school kon gaan. De Heere beschikte nu wat anders over hem. De Heere voert immers door bezaaide en onbezaaide wegen. Er volgde een smartelijk lijden. Hij kreeg een koorts, die in korte tijd zo hevig werd, dat hij in levensgevaar kwam. Hier kwam reuma bij op zijn hartkleppen, zodat de pijn en het lijden voor Piet haast niet te dragen waren.

In de maanden daarna heeft hij het dikwijls uitgeschreeuwd van de pijn. Hierdoor kwam zijn lichaam in die dagen ook niet meer tot rust. Maar ook zijn ouders hadden geen rust meer, want zij stelden alles in het werk om de pijn van hun zoonje te verzachten. Maar het mocht niet baten. Gods werken zijn van eeuwigheid en zijn niet tegen te houden.

De dokter geroepen

De dokter werd bij Pieter geroepen. Na zijn onderzoek vroeg Pieters vader: "Wat denkt u van mijn zoonje?" Het voorzichtige antwoord van de dokter was: "Ja, zo het mij voorkomt is de ziekte onherstelbaar." Deze woorden hielden veel in, vooral wanneer we verder zien dan het graf. Geen hoop op herstel en dan zo de eeuwigheid tegemoet te reizen, het is niet te zeggen hoe zwaar dit drukt.

In overleg met de dokter werd ook nog een ander verzocht, die Pieter onderzocht. Hij riep zijn vader na het onderzoek apart en zei: "Ik moet hetzelfde zeggen als uw dokter:

het kind moet er van sterven." Zijn vader schrijft: "Zo moesten we voor de tweede keer dit hartverscheurend antwoord aanhoren. Zou ons lieve kind moeten sterven? Nee, daar konden we als ouders niet aan denken! Maar Gods raad zal bestaan en Hij zal al Zijn welbehagen doen. Helaas bleek ook nu dat wij tegen Gods besluiten ingaan. Intussen werden onze gebeden en verzuchtingen verdubbeld en mochten we werkzaamheden voor ons kind houden. Maar zou er dan werkelijk geen raad meer voor onze Piet zijn? Wij zagen alles zo afgesneden, maar hielden ons aan een strohalm vast en verzochten de geneeskundige hulp van een derde dokter. Maar ook nu werden we weer verzekerd dat zijn toestand hopeloos was."

Samen op de knieën

De pijn en smart van de zieke stegen nog hoger en hoewel Piet nog jong was, begreep hij heel goed dat alle pogingen tot zijn herstel vruchteloos waren. Hij zei dan wel eens: "Zo komen wij er niet." Zijn vader antwoordde dan: "Mijn lief kind, laten we samen maar weer eens bidden." Hij zei dan: "Ja vader, de Heere is toch de Machtige."

5.2 Uw heilzon is aan 't dagen

Tijdens al zijn strijden en lijden was er nu en dan wel eens een kleine verademing. Op een zekere dag had hij het weer heel benauwd en hij zei: "Vader, wat denkt u, dat mij steeds in gedachten komt?" Zijn vader antwoordde dat hij dat niet wist. Toen zei Pieter:

*"Biddende waren zij van druk bevrijd.
Zij hoopten op Uw goedheid t' allen tijd
En Hij bewees hun vroeg ende spade
Uwe genade."*

(Psalm 22 vers 3, berijming Datheen)

Hierop antwoordde zijn vader: "Er is geen andere weg van behoudenis; en die woorden staan in Psalm 22." Maar Piet zei toen: "Nu zullen de vijanden toch zeker wel wat tot zwijgen gebracht worden."

De vijand leeft nog

Weer vroegen Piets ouders een andere dokter om raad. We zullen verder Piets vader aan het woord laten: "Onze eigenliefde was zo groot. We wisten maar niet wat we moesten doen. Toen steeds in onszelf overleggende, kwam ons in gedachten dat we enkele maanden geleden hadden horen spreken over een knappe dokter. Als we nu hem ook nog eens raadpleegden. Wij besloten om het te doen, maar het was aan de ene zijde tot ons ongeluk. Maar de Heere regeert en Hij is de Getrouwe, Die alles bestuurt naar de raad van Zijn wil. Ook deze dokter onderzocht onze zieke jongen en sprak over een mogelijkheid tot herstel. Dit klonk wel vreemd in onze oren.

Maar de Heere had toch wat anders voor ons kind weggelegd. De tijd was haast aangebroken dat de sterke begeerte van Pieter vervuld zou worden. Want hoewel het in zijn bidden en zoeken niet altijd donker voor hem was, moest er toch nog wat anders gebeuren, want hij kende de Heere Jezus nog niet.

Overwonnen!

Zo bleef het tot die tijd een worstelen en strijden. Maar de Heilzon was aan het dagen. Op een dag zei Piet tegen mij dat hij een paar dagen daarvoor uitdrukkelijk bij zijn eigen

naam 'Piet?' geroepen was. Dat gebeurde twee keer. Nu vroeg hij: "Vader, zou dit ook kunnen zijn zoals bij Samuël? En wat deed hij toen vader?" Mijn antwoord was: "Als je die stem nog eens hoort, dan moet je net als Samuël doen." "Wat deed hij dan, vader?", vroeg Piet. Ik zei: "Wel mijn jongen, Samuël was jong en kende de stem des Heeren niet, maar Eli zei tot hem: Als je die stem nog eens hoort, dan moet je zeggen: *Spreek Heere, want Uw knecht hoort!* Doe jij dat dan ook maar zo."

Het werd de dertiende april 1887 en Piet had die stem niet meer gehoord. Maar de Heere dacht aan hem! Het lijden werd steeds zwaarder en zijn angst werd zo groot, dat er grote zweetdruppels op zijn hoofd stonden. Toen begon hij ineens de Naam des Heeren aan te roepen: "Ach Heere, U hebt toch zelf gezegd: *Laat de kinderkens tot Mij komen, en verhindert ze niet.* Ach Heere, ik zal U nu niet meer loslaten!" Er was nu een heilige ernst en aandrang in zijn gebed gekomen. Hij zei tegen mij: "Vader, we zullen nog psalmen moeten gaan zingen."

Maar toen deed er zich iets aangrijpends voor. Piet riep ineens: "Vader, daar komt de duivel op mij af en hij knarst op zijn tanden. O, kon ik nu maar in een ton kruipen." Maar hij begon weer te worstelen met bidden en smeken. Een half uur later riep hij me weer. Ik zei: "Wat is er, m'n kind?" Hij zei: "De Heere heeft geantwoord en nu weet ik dat mijn deel is aan de rechterhand van Christus." Ik zei toen: "Geloof je dat, m'n kind?" Zijn antwoord was: "Nee, ik weet het zeker!"

Toen daalde er een eeuwige verwondering in mijn hart en het verdere van die nacht brachten we door met tranen van verwondering, over deze weldaad aan hem bewezen. Waar wij de dood verwachtten, schonk de Heere het eeuwige leven. Daarna zei de jonge strijder: "Och vader, nu kan ik niet meer, laten we nog eens bidden of het de Heere behagen kon, mij nog wat te verkwikken." Toen hebben we samen de Naam des Heeren aangeroepen. En de Heere verhoorde ons, zodat we samen ook nog wat mochten rusten tot het morgenlicht kwam.

Er zullen bidders komen!

De volgende dag brak aan en de Heere werkte verder in het jonge hart. "Er zullen vandaag wel *bidders* komen, vader," zei Piet. En de Heere beschaamde zijn hoop niet, want er zijn er die dag vijf geweest. Piet was zo levendig en de Heere ontsloot zijn mond, zodat hij de vrienden en bekenden kon vertellen wat God aan zijn ziel gedaan had.

Maar zijn lichaamslijden werd nog zwaarder. Piet zei tegen mij dat ik nog geen tiende deel van zijn lijden wist. Maar ik moest het wel geloven, want zijn lichaam had intussen een omvang van één meter gekregen, door al het vocht dat hij bij zich had. Hij riep uit: "O vader, wat heeft Adams val toch meegebracht en dat door één mens."

Het was intussen avond geworden en Piet zei: "Er moeten nog bidders komen, en wel de beste." Ik vroeg hem: "Mag je niet zien wie het is, in je hart?" Hij zei toen: "Nee vader, ik zie hen wel, maar ik ken hen niet."

Ook de daaropvolgende zaterdag had hij een dringende begeerte tot bidders. Ik bleef zoveel mogelijk dicht bij hem, in de hoop, dat er voor mij ook een druppeltje bij mocht zijn. Het werd 's avonds negen uur, zodat ik tegen mijn vrouw zei: "Nu zullen er wel geen mensen meer komen." Dat hoorde Piet mij zeggen en hij vroeg hoe laat het was.

Even daarna werd zijn brandende begeerte vervuld, want er kwamen nog vier mensen om hem op te zoeken.

Toen ik de volgende morgen uit de kerk kwam vroeg ik aan Piet hoe het ging. Zijn lijden was nu zo ontzettend dat hij niet kon liggen, niet kon zitten en niet kon staan. Hij zei: "Ach vader, ik zou met mijn lichaam wel in een touwwerk willen hangen. Maar ik heb toch een goede halve dag gehad. Wat was Job toch geduldig en ik moet ook geduldig zijn. Ik wacht nu maar op mijn verlossing."

Tegen zijn moeder zei Piet: "Ik zal hier geen twaalf jaar meer worden." Zijn moeder zei: "Ach Piet, Hij die je hier neergelegd heeft is toch de Machtige?" Maar hij antwoordde haar, dat hij geloofde dat hij tóch geen twaalf meer zou worden.

5.3 Een Voorbidder in de hemel

De volgende maandag was een dag, vol van strijd en smart. Het werd dinsdag en Piet zei tot mij: "Vader, ik heb nu geen bidders meer nodig, want ik heb nu een Voorbidder in de hemel. Er zullen dus geen bidders meer komen!" Wat hij hier gezegd heeft is ook uitgekomen.

Plotseling werd hij door een grote benauwdheid overvallen en allen die rondom zijn bed stonden hoorden hem roepen: "Heere, neem mij nu, als het U belieft, maar op in Uw heerlijkheid." Wij stonden allen te schreien en zijn moeder verloor het bewustzijn. O, wat een toestand was dit!

Een kwartier lang lag de jonge strijder nu heel stil. Toen was het alsof hij uit de dood opgewekt werd en zei: "Wel, wel, onze lieve Heere wil mij nog niet hebben. Nu zal ik eens zeggen wat jullie dachten. Je dachten dat ik waarschijnlijk dood was."

Hij wist alles, waar iedereen gezeten had, maar ook dat hij er nu één miste. Hij vroeg waar ze was en toen men zei dat ze naar huis was, zei Pieter: "Roep haar dan."

Afscheid genomen

Toen ze teruggekomen was zei hij: "Kom nu één voor één bij me en geef me een hand." Nadat hij op deze wijze van iedereen afscheid genomen had zei hij: "Nu moeten jullie niet schrikken, want ik ga sterven." Nadat hij alles nog eens overzien had zei hij: "Ach Heere, neem mij nu, als het U belieft, maar op. Och, och, kan ik dan niet sterven?"

"O vader, onze lieve Heere wil mij nog niet hebben." Na deze woorden trok Pieter zich weer op en riep uit: "Dag lieve vader, wij zullen elkaar weerzien en het eeuwige halleluja zingen! Dag lieve moeder, ik dank u, ik dank u. Dag lieve broer. Dag lieve zusjes. Dag, dag!" Hij herhaalde dit wel twintig keer. Toen vroeg zijn moeder waarom hij dit deed.

Daarop was zijn antwoord: "Voor heel de wereld. Nu ga ik naar mijn volzalige God. De engelen wachten mij al. Dag lieve vader! Halleluja, halleluja, halleluja!"

Toen zonk de jonge strijder weg in eeuwige verwondering, zijn taak was naar het scheen volbracht.

Nog één uurtje

Maar zijn einde was nog niet gekomen. Na enige tijd wenkte Piet zijn moeder, om hem een doekje en een schaalje water te geven. Wat zou hij nu gaan doen? Spreken kon hij niet en omdraaien nog veel minder. Piet ging zich wassen en dat zo schoon, dat allen die rondom zijn bed stonden er verwonderd over waren. Wat zijn bedoeling hiermee was, is

niet met zekerheid te zeggen, maar we geloven dat hij bezig was met de gedachte, zich als een reine maagd, Christus voor te stellen. Straks gaan de gordijnen van de eeuwigheid open en Piet zal binnengehaald worden en hier niet meer zijn.

Korte tijd daarna wenkte Piet zijn moeder en zei: "Weet je wat ze nu nog van binnen zeggen? Ze zei: "Ik weet het niet, m'n kind." Hij vertelde toen dat ze hem wijsmaakten dat hij nog een harde dood zou ondervinden. Zijn moeder antwoordde daarop: Kind, bid dan maar." Nadat hij nog een half uur tot de Heere gebeden en gezocht had, zei hij: "Moeder, het zal wel gaan."

Toen heeft hij zijn oogjes gesloten om te sterven. Wij hebben als vader en moeder, broer en zussen gezien, dat de een de ander niet in het leven kan houden. En ook dat de bezoldiging van de zonde de dood is, als vrucht van Adams val. Hoewel voor Piet de prikkel uit de dood was, moest hij toch nog sterven. Na een kort ogenblikje gaf Piet nog een snikje, hij boog zijn hoofd en gaf de geest. Het was 's morgens 10 uur, op 20 april 1887.

Ons hart was bedroefd, maar ook verblijd over de weldaden Gods bewezen aan ons arm, dolende schaapje, in deze woestijn van het leven. Wij mogen geloven dat hij rustte op de trouw van de eeuwige God, wat ook uitkwam in zijn woorden die hij nog tot mij sprak: "Vader, ik heb de Heere gebeden, dat Hij uw droefheid zal matigen."

Het is een roepstem voor allen die hier overblijven. Maar ook zien wij dat de Heere altijd voor de Zijnen zorgt. Hij schenkt smartvolle bekers, die ze tot de laatste druppel moeten drinken, maar Hij heeft ook gezegd: "*Vrede laat Ik u, Mijn vrede geef Ik u*" (Johannes 14 vers 27a). Nu de Heere Zijn liefdevolle hand over ons kind uitgestrekt heeft, bidden wij Hem dat Hij Zijn genadegaven nog mag vermenigvuldigen, om Zichzelf. Het is niet genoeg te zeggen: "Ik geloof". We moeten zelf een antwoord uit de hemel hebben. Dan zullen we met Jakob overwinnen in Zijn kracht. Nu, wij berusten in hoop, *want Die het beloofd heeft, is getrouw.*

*Laat nu God geprezen zijn
In Zijn heiligdom zeer fijn;
Geloofd zij Hij en geacht,
Uit den hemel vol van kracht;
In heerlijkheid hoog verheven.
Looft Hem in Zijn werken rein,
Die Hij gewrocht heeft alleen,
Die van Zijn macht 'tuignis geven."*

(Psalm 150 vers 1, berijming Datheen)

5.4 Naschrift

Piets vader, Marinus Hoogesteger, was geboren op 3 april 1841. Zijn moeder heette Maatje Hamelink, zij was geboren op 3 november 1841 te Kruiningen. In de overlijdensakte van Marinus Hoogesteger, gedateerd 17 juli 1912, staat dat hij weduwnaar was en van beroep mosselwerker. Van zijn overlijden werd aangifte gedaan door zijn oudste zoon Joost. Deze was bij het overlijden van broer Piet vijfentwintig jaar. Getuige van de aangifte was de 64-jarige Esra Minnaard. De grootouders van Piet waren Joost Hoogesteger en Jacoba Verschuure uit Yerseke.

Waarschijnlijk was de familie Hoogesteger aangesloten bij de Ledeboeriaanse gemeente van Yerseke. Dit om reden dat de psalmen worden aangehaald in de berijming van Petrus Datheen.

In het eind van de jaren 1830 gingen er vanuit Yerseke twee personen naar de Budding-gemeente te Krabbendijke. Dit waren Philippus Pekaar en Jacobus Mieras. Toen er vanaf 1863 te Yerseke enkele gezinnen bij elkaar kwamen op 'Het Oesterhof', was P. Pekaar daar ouderling. Daarna werden de samenkomsten gehouden bij Jan Sandee op de Paardenmarkt, later nog in een woning aan de Breeweg en aan de Lepelstraat.

In 1881 werd door P. van Dijke in de Dominicusstraat een nieuw kerkje in gebruik genomen. De kerkenraad bestond intussen uit de ouderlingen Jan Sandee en Willem van Velzen. Diaken was Marinus Reinhoudt, die in de jaren 1880 naar Amerika emigreerde. Omdat de gemeente nogal groeide, werd er in 1885 weer een nieuwe kerk in gebruik genomen, nu aan de Kerkhoekstraat.

Graag een predikant

Uit de notulen van de Ledeboeriaanse gemeenten is op te maken dat men in Yerseke graag een predikant had. Wanneer er van iemand een goed gerucht vernomen werd, dan kreeg de betreffende persoon een uitnodiging om te komen preken. Uit die tijd van 1885-1900 komen we namen tegen van predikanten en oefenaars als P. van Dijke, D. Janse, J. Vader, L. van der Velde, L. Boone, P. Ingelse, P. Broekhuijzen, H. Meijering, A. van der Stel en D. Barth. Er werd buiten het verband ook wel eens een leraar beroepen.

Geraadpleegde literatuur:

Smartelijk lijden en sterven van Pieter Hoogesteger, Leiden, z.j.

Notulen van de Algemene vergaderingen van de Ledeboeriaanse gemeenten van ca. 1880-1900.

6 Pieter de Waal (1724-1754)

6.1 Zelf gekozen wegen

In het jaar 1724 werd in de havenstad Rotterdam een zoontje geboren dat de naam kreeg van Pieter de Waal. Over de ouders van dit kind is niets te achterhalen. Mogelijk zijn ze korte tijd na de geboorte van hun zoontje gestorven, of waren de omstandigheden zodanig dat ze het kind niet zelf konden opvoeden. Wel is het bekend dat hij in het armhuis terecht kwam. In die tijd fungeerde een armhuis ook vaak als weeshuis. In dat armhuis heeft hij zijn schooljaren doorgebracht.

De armhuizen werden door het gemeentebestuur in stand gehouden en stonden onder toezicht van de plaatselijke kerk. In die tijd was er nog een sterke invloed van de kerk, ook op het plaatselijke gebeuren. Vooral in een stad zoals Rotterdam, waar veel rechtzinnige predikanten gestaan hebben, was die invloed nog merkbaar.

Toch een goede opvoeding

Pieter de Waal had, ondanks de droeve omstandigheden, toch het voorrecht dat de huisvader, die het tehuis beheerde, de Heere vreesde. De kinderen die aan zijn zorg waren toevertrouwd, zocht hij ook in de vreze des Heeren op te voeden. Hierbij werd hij gesteund door een van de plaatselijke predikanten. In dit geval was dat de bekende Godvrezende predikant A. Thiele, die de kinderen in dit tehuis trouw bezocht en ze onderwees in de gereformeerde religie. Ook Pieter werd hierin betrokken en hij ging 's zondags ook bij hem naar de kerk.

Maar het ging bij Pieter niet van harte en voor hem was de band in het tehuis te nauw. Hij was nog heel jong toen hij er al over dacht om zich aan het toezicht van zijn huisvader te onttrekken. In de havens van Rotterdam zag hij veel schepen binnenkomen en ook weer uitvaren. Het water trok hem en de vrijheid niet minder. Waarschijnlijk heeft hij zich bij de V.O.C. aangemeld en waren zijn eerste reizen voor deze compagnie. Maar hij veranderde graag, zodat hij ook gevaren heeft onder Engelse en Franse vlag.

Vrijheid zoeken en banden vinden

Het is bekend dat het leven op een schip in die tijd verschrikkelijk ruw was. Op sommige schepen had een Godvrezende schipper veel invloed, maar de meeste schepen waren plaatsen van grove goddeloosheid. Toch was er wel een vorm van tucht en waren de straffen zwaar.

Het duurde niet lang of Pieter was zijn opvoeding en de vermanende woorden van zijn predikant vergeten. En zoals het meestal met dit vrije leven is: het geeft een korte vergenoeging maar het laat een grote leegte en vereenzaming na.

De ene reis na de andere werd nu door Pieter gemaakt. Hij wilde graag veel zien en zag veel landen en havensteden. Door zijn contacten kwam hij ook in Frankrijk terecht. Vandaar voer hij ook op een schip naar verre landen. Maar zijn ogen werden van het zien niet verzadigd, dus voer hij ook naar Engeland en van daaruit maakte hij reizen naar de vele Engelse koloniën.

Uiteindelijk heeft hij als matroos ook nog op een oorlogsschip gevaren, dat naar Oost-Indië voer. Daar werd hij ook in oorlogsgeweld betrokken. Maar dat leven trok Pieter

niet aan, want hij zag hier veel gevaren van dichtbij. Toen hij een gelegen tijdstip vond, deserterde hij en deed alle mogelijke moeite om weer in Nederland te komen.

Terug in Nederland

En vindingrijk als hij was, hij vond ook hier weer wegen om zijn doel te bereiken en kwam na wat omzwerven in de havenplaats Hoorn, in Noord-Holland. In deze plaats hebben in de zeventiende eeuw veel Godvruchtige predikanten gestaan. Ook in de tijd toen Pieter daar was, was er nog gelegenheid om 's zondags onder de zuivere verkondiging van Gods Woord op te gaan. En waarom zou Pieter dit niet nog eens een keer doen?

Zo is hij op deze plaats weer eens naar de kerk geweest, maar waarschijnlijk is het bij één keer gebleven. Want het kon niet anders zijn, of zijn geweten heeft toen gesproken, aangezien zijn leven een aaneenschakeling was van allerlei zonden en gruwelen. Later heeft hij nog gezegd, dat hij het erger gemaakt had dan Manasse.

Waarschijnlijk is hij daarna weer op een schip van de V.O.C. terechtgekomen, weer uitgevaren en daarna in Middelburg aangekomen. Het is ook mogelijk dat hij ook wel eens in Zeeland wilde kijken en zelf vanuit Hoorn naar Middelburg gereisd is.

6.2 In 'Het hanegekraay'

Hoe dan ook: Pieter kwam in Middelburg terecht. Hij was toen bijna dertig jaar, dus eigenlijk waren zijn jonge jaren al voorbij, maar hij wilde alleen maar van het leven genieten. Nu moest hij nog onderdak vinden op de een of andere plaats. Na enige tijd gezocht te hebben vond hij een kosthuis of pension aan de Beestenmarkt (nu aan de Koestraat, bij de ingang van de parkeergarage). Dit pension droeg de naam *Het hanegekraay*. Hier waren ook verschillende andere gasten aanwezig. De beheerder was een godsdienstig man en hield ook van regels. De bewoners moesten op een vaste tijd opstaan en ook 's avonds moest men voor tien uur weer binnen zijn.

Of Pieter in Middelburg nog gewerkt heeft, of dat hij leefde van gespaard geld is niet bekend. Maar het is wel bekend dat hij zijn goddeloos leven ook hier voortzette.

Naar de kermis

Het was begin augustus van het jaar 1754. Ook in dit jaar zou de kermis weer gehouden worden. De eeuw daarvoor en ook in de achttiende eeuw hadden bekende Middelburgse predikanten er bij het stadsbestuur al dikwijls op aangedrongen om de kermis af te schaffen. Maar de kermis was zo ingeburgerd, dat aan deze oproepen geen gehoor gegeven werd.

Ook Pieter moest natuurlijk op de kermis van de partij zijn. Allerlei vermakelijkheden werden aangeboden. En natuurlijk ontbrak het op de kermis niet aan sterke drank, waar veel gebruik van gemaakt werd, met alle nare gevolgen van dien. Mogelijk heeft Pieter ook meer gedronken dan wenselijk was, hoewel hij waarschijnlijk toch niet echt dronken was. Hij wist namelijk nog goed dat hij zich te houden had aan de afspraken met de pensionhouder. Daarom besefte hij ook dat het om tien uur hoog tijd was om naar zijn pension aan de Beestenmarkt te gaan.

Een doodslag begaan

Bij zijn thuiskomst lag de beheerder reeds op bed. Toen hij Pieter hoorde kwam hij uit bed en verweet hem dat hij veel te laat thuis was. Pieter verweerde zich nog wat, door te zeggen dat hij niet goed wist hoe laat het was en dat het nog geen half elf was. Bovendien was hij daarvoor ook wel eens laat geweest, zelfs wel eens een hele nacht weggebleven en daar was toen ook niets van gezegd. Waarom nu zoveel woorden over een kwartier of een half uur?

Maar de beheerder wilde hier niet van weten en dreigde er werk van te zullen maken, zodat Pieter wel eens op een plaats gebracht zou kunnen worden, waar hij liever niet begeerde te komen. Vervolgens trok hij Pieter zijn jas uit, wat mogelijk wel wat hardhandig ging, zodat Pieter op de grond viel.

Een felle drift maakte zich van Pieter meester en hij greep naar een mes, dat dichtbij op een kist lag. Zonder zich te bedenken stak hij de beheerder hiermee enkele malen in zijn borst. Hij stak door de ribben heen en raakte het hart van de man, die direct in elkaar zakte. Hij voelde dat hij dodelijk verwond was en sprak nog: "Heere Jezus, help mij!". Direct daarop is de man al gestorven.

Pieter besepte wat hij gedaan had en zocht nu haastig te vluchten voor de 'stadsdienaars' (de politie) die onderweg waren om hem te arresteren. Hij kon hen echter niet meer ontlopen en werd in de boeien gedaan en in 's *Gravensteen*, op de Lange Burgt (tussen Markt en Balans), in de gevangenis gezet. Daar, in een eenzame donkere ruimte, waar geen zon of maanlicht gezien werd, kon hij overdenken wat hij gedaan had.

Wat heb ik gedaan?

Dat deed hij ook. Zijn hele leven kwam hier terug. Vooral zijn opvoeding te Rotterdam, maar ook de waarschuwingen tijdens zijn vele reizen. Hoe dikwijls was hij niet in levensgevaar geweest, tijdens geweldige stormen op zee. Wat had zijn geweten toen gesproken en wat een beloften had hij de Heere gedaan, als hij maar gered zou worden.

Verskillende keren was hij ernstig ziek geweest, zodat hij ook bang geweest was zijn leven te verliezen. Vooral toen hij in Kaapstad was, was hij zo ziek geweest, dat niemand dacht dat hij nog zou beteren. Ook toen had hij veel beloften gedaan, dat indien de Heere zijn leven zou sparen, hij dan werkelijk beter zou gaan leven.

Pieter mocht weer opknappen, maar zijn beloften vergat hij direct en hij ging weer in zijn oude zondige weg verder. Hij besepte niet dat zijn beloften in eigen kracht gedaan waren en dat er daarom niets van terecht zou komen. Zijn consciëntie werd steeds meer verhard en toegeschroeid, zodat de kloppingen ook minder werden.

En nu zat hij plotseling hier in de gevangenis, als het gevolg van een korte opwelling van zijn driftige aard. Goedmaken kon niet meer, daar was zijn misdaad te ernstig voor. Het begon ook langzaam tot hem door te dringen, dat zijn misdaad met de dood gestraft zou worden. De schrik sloeg hem nu om het hart en hij dacht maar: "Wat moet ik toch doen?"

6.3 De gevangene op 's Gravensteen

Daar zat Pieter nu, ja wat moest hij doen? Het was intussen morgen geworden. Zijn cel was aan de straatzijde en hij kon nog net wat van de lucht zien. Maar in zijn angst dacht hij dat de hemel op hem zou neervallen.

Hij nam zich voor om zodra er iemand zou komen, direct alles wat hij gedaan had eerlijk te vertellen en daarna te vragen om uit zijn cel verlost te mogen worden.

Maar er kwam niemand. Het angstzweet begon hem nu uit te breken, want hij wist dat hij binnenkort voor de rechter moest verschijnen en hoe meer hij hieraan dacht hoe angstiger hij werd. Hij begreep goed dat zijn doodslag gewroken zou worden en dat zijn einde dichtbij was. O, dan zou hij daar staan, en wanneer het vonnis van de rechter voltrokken zou worden, wat een pijn en smart zou hij dan nog moeten lijden. En daarbij kwam nog de schande voor het publiek dat bij de uitvoering van het vonnis aanwezig zou zijn.

De wanhoop nabij

Er kwamen nog zoveel bezwarende gedachten in hem op, dat hij de wanhoop nabij was. Bovendien werd de duivel op Pieter losgelaten, die hem ook beschuldigde. Hierdoor werd hij op den duur geheel radeloos. De duivel raadde hem aan om een eind aan zijn leven te maken, want het was toch geheel uitzichtloos. Maar hoe moest Pieter dit doen? Alles was hem afgenomen. Maar er kwam opeens toch nog wat in zijn gedachten. Hij zag kans om zijn hemd in stroken te scheuren en er een strop van te maken. Hij zag ook dat er een paar ijzers in de muur waren bevestigd, waar hij de strop aan vast kon binden, om vervolgens het andere eind rond zijn hals te knopen en zo zijn eigen vonnis te voltrekken.

Er was nu niets meer wat de arme jongen kon weerhouden. Intussen had hij de strop al om zijn hals gedaan. Hij voelde nog steeds dat de duivel, met zijn goedkeuring, hem nabij was.

Daar hing hij nu met zijn hele gewicht aan de strop en het zou niet lang meer duren voordat hij geen adem meer kon halen en stikte.

De tollenaarsbede

Maar terwijl hij daar hing en zijn lichaam al slapper werd, kwam hem ineens het gebed van de tollenaar in gedachten. En dadelijk sprak hij de woorden uit: "*O God, wees mij arme zondaar genadig*" (Lucas 18 vers 13b). Het was de Heere Zelf Die hem dat gebed gaf, en daarom bleef de uitwerking ook niet uit. Want Pieter vertelde later, dat hij toen in één hand nieuwe kracht voelde, om nog net de strop om zijn hals los te maken. En zo zakte hij neer op het stro dat in zijn cel lag. Maar op dat moment zag hij ook dat nu de duivel, die hem al die tijd bijgestaan had, moest wijken. Hij vertelde later dat dit samenging met zo'n geweldig geraas en lawaai, dat het er op leek dat de muren zouden instorten. Voorlopig moest hij dus wijken, hoewel hij later nog genoeg pogingen ondernomen heeft om zijn prooi weer terug te krijgen.

Daar zat Pieter nu, vervuld met veel gedachten. Het zou nog bijna twee weken duren voordat hij bezoek kreeg. In die tijd heeft hij innerlijk veel geleden. Zijn zonden waren hem tot smart, niet alleen zijn doodslag, maar ook de zonden tegen de goedertierenheid Gods, zodat het voor hem een wonder was hij nog niet in de hel lag. Slapen deed hij weinig en hij at en dronk in de eerste elf dagen maar maar twee keer.

Bezoek in zijn cel

Het gebeurde was intussen in de stad Middelburg verspreid en werd overal besproken. Het voorval was ook op de kerkenraad van Middelburg besproken. Het is niet bekend of het de voltallige kerkenraad geweest is, want die bestond in die tijd nog uit vijftig tot zestig personen, met inbegrip van de predikanten. In dat jaar (1754) waren er negen predikanten in de hervormde gemeente van Middelburg werkzaam. De kerkenraad had nauw contact met de magistraat (het stadsbestuur), zodat de ernstige voorvallen onderling konden worden besproken.

Op verzoek van een gemeenteraadslid kreeg Pieter na anderhalve week gevangenschap bezoek van een 'ziekenbezoeker'. Deze ziekenbezoekers waren door de kerkenraad aangesteld. Het waren doorgaans gemeenteleden die bekendheid en gezag hadden in de gemeente. In de tijd toen de bovengenoemde gebeurtenis plaats vond waren onder anderen Adriaan den Hollander en Hendrik Huyselaar ziekenbezoeker. De laatstgenoemde was intussen proponent geworden (theologisch student met preekbevoegdheid).

Huyselaar was het die als eerste bij Pieter op bezoek kwam. Hij had een Bijbel meegebracht. Dit was tot grote blijdschap van de gevangene en met een sterke begeerte begon hij direct hierin te lezen.

Als Mannasse

Op 2 september kwam Huyselaar samen met Den Hollander een bezoek aan Pieter brengen. Nadat de gevangene wat verteld had van al zijn angsten en zijn roepen tot God, zag Den Hollander veel overeenkomst met de koning Manasse, die ook in de gevangenis tot God begon te roepen. Beiden hadden een opvoeding gehad van een vrome vader en waren onder een rechtzinnige leer grootgebracht. Ook waren ze beiden dikwijls gewaarschuwd, maar hadden alle roepstemmen in de wind geslagen. Uiteindelijk waren ze beiden om hun zonden in de gevangenis gezet. Van Manasse staat geschreven: "*En als Hij hem benauwde, bad hij het aangezicht des HEEREN zijns Gods ernstiglijk aan en vernederde zich zeer voor het aangezicht van den God zijner vaderen*" (2 Kronieken 33 vers 12). Ditzelfde kon nu ook van Pieter gezegd worden.

Verder vertelde Pieter dat hij die morgen uitdrukkelijk bij zijn voornaam geroepen was. Maar het wonderlijke was, dat hij niemand zag. Hieruit begreep Pieter dat het de Heere was, Die hem opriep tot waken en bidden.

Nadat de bezoekers ook met Pieter hadden gesproken, deden ze een gebed en gingen onder de indruk van het gehoorde weer naar huis.

6.4 Ik was in de gevangenis en gij hebt Mij bezocht

Ziekenbezoeker Den Hollander kon het na zijn eerste bezoek niet lang uithouden en was zo vervuld met Pieter, dat hij op 4 september weer een bezoek in 's Gravensteen aflegde. Hij trof Pieter erg bedroefd aan. Den Hollander vroeg of hij aanvallen van de satan had. Daar wist Pieter intussen wel wat van, maar er waren zulke gruwelijke gedachten in zijn hart opgekomen, dat hij het haast niet durfde te zeggen. Ook had de satan tijdens zijn bidden Godslasterlijke gedachten in zijn gedachten doen opkomen en hem ingefluisterd: "Als je Christus aanbidt, is dat afgoderij en er staat dikwijls geschreven dat je geen afgoderij zult bedrijven." Pieter echter merkte dat dit de duivel was en antwoordde de verleider: "Bewijs dan eens uit dat Woord dat Christus geen God is, ik zal dit nu ook uit

gaan zoeken." Toen Pieter opstond en zijn Bijbel opnam, merkte hij dat de satan moest vertrekken. In de Bijbel las hij dat Christus Gods Zoon is, de Zoon des Vaders, ja, zelfs de heerlijkheid des Vaders. Op verschillende plaatsen werd dit bevestigd!

Toch viel het Den Hollander op, hoe onbekend Pieter in veel stukken van de godsdienst nog was. Vooral ook in het bidden.

Dat Pieter dikwijls bad, had hij al van iemand anders in de gevangenis vernomen. Toen hij hem vroeg wat hij bad, antwoordde Pieter dat hij uit de Wet des Heeren en uit de Psalmen bad, vooral uit Psalm 51.

Vorig onderwijs vergeten

Den Hollander gaf hem daarna wat onderwijs: in de wet spreekt de Heere tot de mensen, maar in het gebed spreekt de mens tot de Heere. Verder gaf hij hem een uitgave van het *Kort begrip*, en drong er bij hem op aan om dit boekje goed te leren, vooral het stuk van de *ellende* van de mens. Den Hollander meende namelijk dat Pieter nog niet zaligmakend was overtuigd. Hij zag wel dat de arme jongen bang was, maar dit kwam mogelijk voort uit schrik voor de straf die hij zou krijgen.

Ondertussen beleed Pieter dat hij een nog groter zondaar was dan de inwoners van Sodom. Niet alleen door de zonde van doodslag, maar omdat hij ook tegen Gods goedertierenheid zo gezondigd had.

Nog dezelfde week, 's zaterdags, bracht Den Hollander weer een bezoek aan de gevangene. Pieter was nogal vergenoegd en vroeg aan zijn bezoeker of hij de vragen uit het *Kort begrip* wilde overhoren. Toen hij de vragen beantwoordde was het te merken dat hij door zijn onderzoek goede vorderingen gemaakt had. Den Hollander besprak ook het stuk der ellende met Pieter en benadrukte de noodzakelijkheid van de bevindelijke kennis van ellende, onmacht en zondenstraf.

Daarna verzocht Den Hollander hem om nu het stuk van de *verlossing* te leren, en Pieter begon daar direct mee. Toen hij weer wegging nam hij zich voor om de volgende keer eens te vragen wat Pieter nu van zichzelf dacht.

Een engel des lichts?

Bij het volgende bezoek werd Pieter dus de vraag voorgelegd wat hij nu van zichzelf dacht. Was hij nog in de natuurstaat of in de staat van genade?

Uit Pieters antwoord bleek wel dat hij meende dat hij wedergeboren was en het geloof in Christus bezat.

Den Hollander schrok wel wat van dit antwoord en zei: "Als dit waarheid was, dan zou ik nu met jou God daarvoor danken. Maar man, wat je vertelt is een ingebeeld geloof! Eerst probeerde de duivel je als satan naar de hel te krijgen, maar nu komt hij als een engel des lichts, om je met een leugen in de rechterhand naar het verderf te voeren. Het is daarom mijn hartelijke wens en bede dat je hieruit mag ontwaken!"

Vernedering

Intussen had Den Hollander ook twee predikanten op de hoogte gesteld van zijn bezoeken in de gevangenis. Het waren J.H. Bachiene en H. Swanenburg, die daarna ook een bezoek aan de gevangenis brachten. Vooral Swanenburg heeft getrouw met Pieter gehandeld. Maar ook student Huysselaar en Bachiene hebben zo ernstig met hem gesproken, dat Pieter toch achterdocht kreeg.

De Heere wilde dit spreken gebruiken als een middel in Zijn hand om Pieter bekommerd te maken over zijn zonden. Dit ging samen met een hartelijke droefheid, een diepe vernedering en het rechtvaardigen van God, nu hij deze straffen moest ondervinden.

Het vonnis

Het was op donderdag 12 september dat Pieter weer voor het gerecht moest verschijnen. Er kon niets ingebracht worden in het voordeel van Pieter, zodat de rechtbank uitspraak deed, dat Pieter zijn leven op het schavot zou moeten beëindigen.

Hoe was Pieter hier nu onder gesteld? De jongen was op dat moment zo vernederd, dat hij op zijn knieën viel en de heren van de justitie bedankte voor het vonnis, dat hij rechtvaardig mocht keuren. Hij sprak ook nog de wens uit, dat zijn dood voor de een of ander het middel tot bekering mocht zijn.

In die dagen werd hij weer dikwijls gekweld door de duivel, zodat hij haast niet at en dronk en steeds in gebed was. Toen een van zijn bezoekers opmerkte: "Dit geslacht vaart niet uit dan door vasten en bidden", was dit voor Pieter een opmerkelijke troost.

Wat een afkeer had hij van zijn vorig leven en wat een smart over de bijblijvende verdorvenheden. Toen hij bijna een hele nacht met bidden en lezen doorgebracht had, viel hij nog even in slaap en droomde toen zodanig, dat hij met afschuw wakker werd.

Een dorpelwachtertje

Ook waren er in die dagen ogenblikken, dat hij een hartelijke begeerte had om God groot te maken. Dit leefde dan zo sterk bij hem dat hij tot Den Hollander zei: "Al moest ik naar de hel, wat ik rechtvaardig verdiend heb, dan zou ik nog Gods deugden verheerlijken en roemen."

Den Hollander wilde hem hierin toch beproeven en zei: "Als je in de hel zou komen, dan zul je de Heere wel rechtvaardigen, maar Hem ook eeuwig lasteren. Maar Pieter zei: "Dat zal ik niet kunnen doen, het zalige, heilige Wezen te lasteren, Dat te prijzen is tot in eeuwigheid." Hij toonde daar inderdaad een innerlijke afkeer van en wilde graag samen met de geesten der volmaakt rechtvaardigen de Heere verheerlijken. Al was het dan als de aller-, allerminste.

Den Hollander vroeg nog of hij weer zou gaan varen, gesteld dat hij van de aardse rechter pardon zou krijgen. Hij antwoordde hem: "Ach neen, dan zou ik verzoeken om een gering dorpelwachtertje te mogen zijn in het Huis des Heeren, met een stukje droog brood en een teugje water, als ik Gods Woord maar mocht horen, en Hem mocht dienen, vrez en verheerlijken."

6.5 Een opmerkelijk zondag

Zondag 15 september

De zondag daarop ging de trouwe ziekenbezoeker weer vroeg naar 's Gravensteen om Pieter te bezoeken. Hij wees hem er op dat de tijd nu voorts kort was (de terechtstelling zou de volgende dag plaatsvinden) en dat het noodzakelijk was om in de tijd met Christus in het verbond te komen en Hem als de enige Middelaar, Zaligmaker en Verlosser te leren kennen.

Nadat hij een gebed gedaan had liet hij Pieter achter en ging hij naar de kerk. Hij zag en hoorde nog dat Pieter op zijn knieën viel en belijdenis deed van zijn zonden, die hem voorkwamen als bergen zo hoog.

Die en Samuël

Zoals reeds gemeld is waren de omstandigheden van Pieter intussen bij de meeste kerkmensen wel bekend. De predikanten die hem regelmatig bezocht hadden waren ook niet los van hem.

Den Hollander, die met enkele minuten in de kerk was, voelde dat er een bijzondere ernst op de gemeente lag.

Deze zondag vond er in de kerken van Middelburg wat opmerkelijks plaats. Zowel de predikanten als het volk des Heeren liepen de Heere als een waterstroom aan voor die arme jongen die in de gevangenis zat. Het werd op die dag bevestigd wat in Psalm 99 vers 5 staat:

*Die en Samuël
Zijn naar Gods bevel
Biddende verhoord,
Naar Zijn godd'lijk woord
Uw volk beladen,
Als zij U baden,
Waren van U ontvaan
En verhoord van stond' aan.*

(berijming P. Datheen)

Den Hollander schreef er later over dat hij nog nooit zoveel aandoening gezien had in de kerk onder vromen en onvromen. Er zijn die dag veel tranen gestort en veel gebeden opgezonden. Er waren er verschillenden onder het volk des Heeren die een gunstig antwoord kregen. Er waren er ook die dit pas later kregen, toen Pieter werd terechtgesteld.

Na de morgendienst is de predikant Bachiene nog bij Pieter op bezoek geweest. Nadat hij met hem gesproken en gebeden had, kon Pieter zich niet meer inhouden en vertelde hij hem wat er in zijn hart was. Toen hij zijn werzaamheden vertelde, mocht Bachiene geloven dat de Heere Zijn verbondstrouw aan Pieter had bevestigd. Dat meende hij onder het gebed al gemerkt te hebben. Hij kon echter niet langer blijven omdat hij in de middagdienst een predikbeurt moest vervullen.

Na deze dienst ging Den Hollander weer op bezoek. Huysseelaar was daar ook aanwezig. Huysseelaar vroeg direct aan Pieter hoe zijn toestand nu was. En Pieter vertelde vol blijdschap dat het goed was, want de Heere was gekomen. Toen vroeg Huysseelaar hoe de Heere Jezus aan hem ontdekt was.

Pieter antwoordde: "Op het bidden van die oude man" (daarmee bedoelde hij Den Hollander). Huysseelaar vroeg toen wat hij van Christus gezien en ondervonden had. Zijn antwoord was dat hij een lijdende Christus aan het kruis gezien had. Uit Zijn handen, voeten en Zijn zijde droop het bloed. En hoewel Pieter dit op zijn eigen wijze vertelde, van een ander kon hij immers niets navertellen, herkenden zijn bezoekers het werk van de Heere Jezus.

Toen Pieter hierover aan het vertellen was, viel hij plotseling op zijn knieën en begon hij onder een vloed van tranen hardop te bidden. Hij beled zijn zonden en pleitte op de barmhartigheden, goedertierenheden en de almacht Gods, maar ook op de verdiensten van Christus. Ook pleitte hij op de gebeden die in de kerk voor hem gedaan waren, en bad dat die gebeden niet vruchteloos zouden zijn. O, wat smeekte hij met aandrang om een antwoord te mogen ontvangen!

Daarna namen ze weer afscheid, met de belofte om laat in de avond weer terug te komen, om dan de laatste nacht met hem door te brengen. Dit was tot blijdschap van de gevangene.

Pieter had er dus al van gehoord, wat die dag voorgevallen was. Op het einde van die opmerkelijk dag werd het bevestigd uit dezelfde Psalm 99 vers 7:

*Gij, Die onz' God zijt,
Hebt verhoord altijd.
Uw volk de misdaad
Hebt Gij vroeg en spaad'
Hen gans vergeven;
Doch Gij daarneven
Hebt zonder onderlaat,
Gestraft haar zonden kwaad.*

6.6 De laatste nacht

Den Hollander was met twee vrienden overeengekomen om gezamenlijk de laatste nacht bij Pieter door te brengen. Deze vrienden worden aangeduid als 'vader Bisschop' en 'mons. De Maagd'. Mogelijk waren dit kerkenraadsleden. De namen zijn niet te achterhalen. Wel was er in die tijd een koster die ook De Maagd heette.

Voordat ze die avond naar 's Gravensteen gingen, hebben ze bij Den Hollander gezamenlijk de knieën gebogen, om Gods zegen te vragen over de begeleiding van Pieter de Waal, tot Gods eer en tot zaligheid van de zondaar.

Toen ze daar kwamen konden ze van het gevangenis personeel het nodige eten en drinken en andere behoeften krijgen. Bij het openen van de celdeur vonden ze Pieter op zijn knieën in gebed. Hij stond op, liep op zijn bezoekers toe en begroette hen vriendelijk. Hij was verwonderd en blij en vroeg of hij bij Den Hollander mocht zitten.

Ziele-zucht

Vervolgens vroeg hij hen om enkele verzen voor te lezen, die met zijn toestand overeenkwamen. Het waren enkele strofen uit de *Ziele-zucht van een verlegen Christen, om Gods genaderijke vertroostingen*, van Herman Witsius (1636-1708):

*Is er nog, o groot Ontfermer,
Is er voor een nare kermer,
Voor een schreier nog gehoor?
Is er nog een open oor?
Mag een mond vervuld met zonden,*

*Mag een ziel, vervuld met wonden
Die van etter vloeien, mag
Die nog uiten haar geklag?*

*Is er Heer' nog enig hopen?
Staat de deur Uws goedheid open
Voor een zondaar, die de meest'
Licht van allen is geweest?
Wilt Gij zijn geschrei nog dulden
Die voor zoveel duizend schulden
Bij U aangetekend is?
Schenkt U hem vergiffenis?*

*Is mijn God nog te bewegen?
Hemel, wat een grote zegen,
Zo maar d' allerminste straal
Van Zijn liefde mijwaarts daal!
Of moet ik Zijn gunst nog derven;
't Zal mij troost'lijk zijn te sterven
Voor de voeten van mijn Heer';
Strekt het zo tot Zijne eer.*

*'k Zal dat alleszins betuigen,
'k Wil mij onder U wel buigen.
Gij zijt Heerser, ik Uw knecht
Die Gij onder hebt gelegd.
Ja, schoon Gij mij wilt verdoemen
Nog zal ik U billijk noemen,
Want ik mij zulks waardig ken,
Snode zondaar die ik ben.*

*Toen Gij tot mijn ziele zeide:
Kom, Mijn Bruid, Mij toebereide,
Kom, Mijn Liefste, gij zijt Mijn,
En Ik zal de Uwe zijn.
Eeuw'ge liefd' verbindt ons beiden,
Dood noch leven zal ons scheiden
'k Weet, gij hebt Mij wel gezind,
Maar Ik heb u eerst bemind.*

*'k Kan mijn tranen niet bedwingen,
Zij beletten mij te zingen:
Zij bestelpen het geluid
Al te vol en lekt niet uit.
Weg nu, wereld! Welkom hemel!
'k Voel en weet niet wat gewemel
In mijn ziel voor deze dood.
Och, die vreugd is mij te groot.*

Tijdens het voorlezen luisterde Pieter met veel aandacht en met de tranen in zijn ogen. Na korte tijd was hij toch weer gespannen. Den Hollander vroeg of hij wat koffie wilde drinken, maar hij antwoordde: "Nee, ik kan het niet meer uithouden, ik moet gaan bidden." Toen Den Hollander toch nog aandrang weigerde hij.

Pieter stond op en viel vervolgens op zijn knieën. Hij had geen erg meer in de andere aanwezigen. Het gebed dat hij toen deed was voor de omstanders ontroerend. De aandrang en de nood waren niet in woorden uit te drukken. Ook de andere gevangenen hebben dit gehoord. Uiteindelijk bad hij het *Onze Vader*. Dit deed hij met zoveel indruk en eerbied, dat ook de anderen indrukken van de inhoud kregen. Daarna bleef hij nog enige tijd op zijn knieën liggen, alsof hij op een antwoord wachtte. Toen stond hij op en kwam weer bij de anderen zitten.

Nadat hij nog enige tijd met zijn bezoekers had gesproken, las Pieter een gedicht voor van Bardewits over het lijden van Christus. Daarna zong hij enkele verzen over de geboorte van de Heere Jezus en Psalm 111 vers 1:

*"Den lof en prijs gans overal
Met harten vrij ik roemen zal,
Mijns Heeren en Gods van hier boven.
In Zijn gemeente zeer bekwaam,
Daar de vromen komen te zaam,
Zal ik den Heer danken en loven."*

Ook zong hij uit Psalm 6 en Psalm 130 vers 4:

*"Dat Israël vast bouwe
Op God de hope zijn;
Want vol genaad' en trouwe
Is de Heer en God mijn.
Hij is 't, Die onbezweken
Israël gans bevrijdt
Van zonden en gebreken,
Die hij meteen scheldt kwijt."*

Tijdens het zingen van die verzen was het aan Pieter te zien dat hij vernederd was en dat hij de woorden die hij zong ook verstond. Ook keek hij niet meer treurig, maar was de blijdschap op zijn gezicht te lezen. Er werd nog voorgelezen:

*"Op, mijn neergebogen harte,
Dat naar Jezus' liefde blaakt,
En gestaag door druk en smarte,
U gewond vindt en geraakt" (...)*

Zo verliepen de uren van Pieters laatste nacht op deze aarde. Er werd gezongen en gelezen en er was blijdschap, zodat er een vergelijking werd gemaakt met Paulus en Silas in de gevangenis te Filippi.

Nog enkele uren

Het was intussen drie uur geworden en Den Hollander deed nog een gebed. Pieter sloot daarop aan met een sterke roep om verhooring. Er werd aan Pieter gevraagd of hij nu niet enkele uren zou gaan rusten. Maar hij zei: "Moet ik gaan rusten, nu ik nog maar enkele uren te leven heb? Ik kan over slaap niet denken."

Den Hollander bedoelde echter dat hij dan mogelijk beter in staat zou zijn om de voorbereidingen te maken voor zijn dood. Toen zei Pieter: "Waakt en bidt u dan voor mij, zodat ik niet zondig en lees de drie laatste hoofdstukken uit Lucas maar voor."

Daarna stond hij op en viel eerst nog op zijn knieën. Hij bad een kort gebed: "Heere, dat Uw toorn niet ontsteke, dat ik zorgeloos zou slapen en indien ik zou zondigen, verhinder het liever. Zo het Uw wil is dat ik daardoor beter in staat zou zijn; hier ben ik Heere. In Uw handen beveel ik mijn geest. Amen."

Geen rust

Toen ging hij liggen en zei: "Lees nu toch wat voor." Den Hollander antwoordde: "Dan kun je nóg niet rusten." Maar Pieter zei: "Mijn geest zal het wel horen en dit is maar voor mijn vlees."

Nadat ze Lucas 22 hadden voorgelezen, meenden ze dat hij sliep. Ze begonnen toen met elkaar wat te praten over Pieters omstandigheden. Maar het was maar even en Pieter was weer van zijn bed. Hij nam de Bijbel weer op en las Romeinen 3 en 8 helemaal uit en sprak er nog even over.

Daarna vroeg men hem hoe hij zich nu voelde. Maar Pieter zei dat hij daarop niet durfde antwoorden, omdat hij bevreesd was om meer te zeggen dan hij had doorleefd. Hij zei dit met veel indruk en maakte daarop de opmerking dat hij niet anders had dan zonden en verder alles moest krijgen van de Heere Jezus. Waarop den Hollander de woorden van Paulus sprak: "*Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken als uit onszelven; maar onze bekwaamheid is uit God*" (2 Korinthe 3 vers 5).

Het begon al te schemeren, maar Pieter werd opmerkelijk genoeg steeds rustiger. Het was die nacht al gebleken dat Pieter een begeerte had om verloren mensen te waarschuwen voor het verderf.

Hij vroeg toen ook of het gebruikelijk was dat een veroordeelde de mensen nog aansprak. Den Hollander antwoordde, dat dit inderdaad wel eens gebeurde, maar dat het zeldzaam was. Hij zei verder tegen Pieter, dat hij dit zeker kon doen, als hij hiertoe de aandrang voelde.

Pieter vroeg in alles naar de mening van zijn bezoekers en wilde niet handelen naar eigen inzicht.

Geen pardon meer!

Hij toonde nu een opmerkelijke zelfverloochening en wilde zich in alles, ook in de straffen, graag onderwerpen.

Men vroeg hem: "Pieter, straks zal de tijd aanbreken om te sterven, zou je geen pardon meer willen ontvangen van de rechter?" Maar Pieter antwoordde: "Nee, nee, ik heb bloed vergoten en zo moet ook mijn bloed vergoten worden, anders zou mijn zonde op het land rusten. Leefde die man nog maar, die ik gedood heb. Toch wil ik sterven, want ik heb hem ook van zijn genadetijd beroofd."

6.7 De roede gekust

De morgen was intussen aangebroken. Huysseelaar, die al dikwijls geweest was, kwam nu ook voor het laatst. Hij vroeg hoe het was. Pieter vertelde voorzichtig en met een teer hart, hoe zij de nacht met bidden en zingen doorgebracht hadden en dat hij bemoedigd de dood in zou gaan.

Nadat Huysseelaar met hem gebeden had, kwamen de predikanten, Bachiene en Swanenburg. Deze zouden Pieter vergezellen naar het schavot. Nadat ook Bachiene gevraagd had hoe het met hem was, antwoordde Pieter dat hij zich aan Christus overgegeven had en dat hij zich geheel aan Hem toevertrouwde. Nadat deze predikant op een hartelijke wijze ook een gebed gedaan had verzocht Pieter ook de oude Swanenburg om een gebed te doen.

Maar Swanenburg antwoordde dat er al zoveel voor hem gebeden was en dat er nog meer gebeden zouden volgen, hij moest het nu eerst maar eens bij zichzelf overdenken.

Een jonge zanger

Nadat Pieter een korte tijd met de Bijbel voor zich gezeten had, sloeg hij hem open bij de Lofzang van Simeon. Met een verheven stem heeft hij deze lofzang gezongen, met de dood voor ogen:

*"Nu laat Gij, Heer oprecht,
Gaan in vreed' Uwen knecht,
Naar Uw beloft' gestadig;
Nadat mijn ogen klaar
Hebben gezien voorwaar
Uwen Heiland genadig."*

Nadat hij gezongen had werd de opmerking gemaakt: "Wel Pieter, er zijn er onder de vromen geweest, die ook naar de hemel gingen, maar die dit vers toch niet zo bemoedigd konden zingen, ligt het zo ruim bij je?" Hij antwoordde hierop: "Ach, de Heere heeft het op mijn hart gebracht en mij daarbij bepaald."

Daarna hebben de drie mannen die hem steeds bijgestaan hadden op een hartelijke wijze van Pieter afscheid genomen. Ze wensten hem Gods bijstand toe tot over de dood heen. De twee predikanten zijn bij hem gebleven.

Weggevoerd

Daarna zijn de gerechtsdienaars gekomen om Pieter af te voeren van de gevangenis naar het stadhuis, waar het vonnis voltrokken zou worden. De weg van 's *Gravensteen* naar het stadhuis was niet ver en Pieter liep deze weg met zijn hoofd naar de hemel gericht. Soms werd er iets opgevangen van wat hij zei, zoals: "Heere, wat is het groot en zalig om U in de hemel eeuwig te verheerlijken."

Toen ze op het stadhuis kwamen, gingen ze eerst naar het vertrek van de 'Hoge Vierschaar', waar de officier, de burgemeester en de schepenen waren. Pieter kreeg daar een plaats tussen de twee predikanten. Daar werd eerst het vonnis voorgelezen en daarna zijn ze naar de Schepenenkamer (de raadszaal) gegaan. Hier heeft Pieter een kort gebed gedaan. Daarna heeft Bachiene een gebed gedaan, waarbij Pieter op zijn knieën viel, met zijn gezicht tegen de vloer. Daarna richtte hij zijn hoofd weer op naar boven.

Een van de schepenen was met de baljuw en de secretaris intussen naar buiten gegaan, waar een groot aantal toeschouwers was samengekomen, om het publiek tot 'zedigheid' te vermanen.

De roede gekust

Intussen was het ogenblik aangebroken dat de scherprechter Pieter kwam ophalen, omdat nu alles gereed was om het rechtvaardige vonnis uit te voeren. Pieter gaf zich gewillig aan hem over, met de woorden: "Doe met mij naar uw welgevallen."

Het college ging niet mee naar buiten, maar had een plaats ingenomen achter de ramen van de Schepenenkamer, om vandaar de uitvoering van het vonnis te zien.

Toen Pieter naar de plaats van de executie liep, kon Den Hollander het niet nalaten om nog even naar hem toe te lopen en te vragen: "Heb je nog nader licht van Christus gekregen?" Het antwoord van Pieter was: "Mijn hoop is gesterkt in de Heere." Daarna klom hij op het schavot. Pieter knielde neer en kuste het werktuig dat zijn leven zou afsnijden. Dit deed hij om zijn instemming te betuigen over het vonnis dat de overheid over hem geveld had.

Het was een ontroerend ogenblik toen de oude predikant Swanenburg samen met hem in het gebed ging. Pieter eindigde toen met het *Onze Vader*. Daarna werd hij door de scherprechter geblinddoekt. Hij boog zijn hoofd en begon weer met het *Onze Vader*. Bij de derde bede, "Uw wil geschiede", deed de scherprechter zijn werk en Pieters hoofd viel met één slag naar beneden. Maar zijn ziel steeg naar boven:

*Daar zal ik dan vrijmoedig wezen
Om tot Gods altaar vrij te gaan,
Tot God, Die mijn vreugd' is geprezen,
En mijn geneugte uitgelezen;
Dies zal ik vro de harpe slaan,
En prijzen nu voortaan.*

(Psalm 43 vers 4)

Geraadpleegde literatuur:

Adr. den Hollander, *Historisch verhaal over Pieter de Waal*, Oost-Souburg, 1931

Joh. Westerbeke, *De armen ver zadigd*, Middelburg, 1996

F. Nagtglas, *Nederduitsch-Hervormde Gemeente te Middelburg*, Middelburg, 1860